

T A R T A L O M

3	BERTÓK LÁSZLÓ	
	A peremről, Firkák a szalmaszálla	(versek)
6	GÖMÖRI GYÖRGY	
	Örökké élni?, Ne örülj, ember!, Egy százéves fényképre, Március Hastingsben	(versek)
8	GYÓRI LÁSZLÓ	
	Átiratok, Fordított pohár	(versek)
10	FARKAS WELLMANN ÉVA	
	Táncoljon, Ételle!, Létezésben egyszer	(versek)
12	ACSAI ROLAND	
	A szökés, A Holdgyermek	(regényrészlet)
16	BALÁZS F. ATTILA	
	a vers önmagát írja, a nagy festő	(versek)
18	NYILAS ATILLA	
	Nemzeti tételek	(vers)
20	DIMÉNY-HASZMANN ÁRPÁD	
	anyám, életed..., őszintétlenség, vigasztaló	(versek)
22	SÁNTA GÁBOR	
	Távlat, Nem. Aktuális, Négy tanka, Néhány haiku	(versek)
25	HARTAY CSABA	
	A jó dohány íze, Nem tudsz te az én fejemmel gondolkodni, Elváltak a torkában valamit	(prózák)
29	MOLNÁR LAJOS	
	A folyó vörös festéket ken az arcára	(versciklus)
32	PÉTER ERIKA	
	Prognózis	(vers)
34	SZILÁGYI ANDRÁS	
	Képed vagyok, Álmodsz ebben a testben, Ágytánc, Szárad, Zdenka arcán	(versek)
36	CSOBÁNKA ZSUZSA EMESE	
	Megérinteni egy nőt	(próza)
40	NAGY HAJNAL CSILLA	
	A túlsón, Fél egy	(versek)
43	NAGY ZSUKA	
	anya és a negyven év, kötés, bicikliút kettő	(versek)
45	LENNERT MÓGER TÍMEA	
	A teremtés homálya, Zarándok, Partok szegélyezik	(versek)
47	KORPA TAMÁS	
	Dilemma	(versek)
50	DRAGOMÁN GYÖRGY	
	A tengeristen	(kiállítás-megnyitó novella)

53	SOPOTNIK ZOLTÁN	Papírhajó
	Lajhározó	(vers)
56	VÁRFALVY EMŐKE	
	Avarfalvi mesék 2.	(mese)
59	MÉSZÖLY ÁGNES	
	Komisz kamaszok (1.) – Beszélgetés Dávid Ádámmal és Lakatos Istvánnal	
62	LOVÁSZ ANDREA	
	Balladát mesélni – Tóth Krisztina: A lány, aki nem beszélt, ill. Makhult Gabriella	(kritika)
63	DR. KEREKES ATTILA	Műhely
	Gondolatok a békéscsabai Szent István-szoborról	(esszé)
65	MATISZLOVICS TIBOR	
	Köztéri műalkotások szakvéleményezése	(jegyzet)
67	WEHNER TIBOR	
	Konvenció, konvenció, konvenció – Békéscsaba városa Szent István-szobrot állít	(esszé)
72	GYARMATI GABRIELLA	
	Szimbólumok és hagyományok mentén haladva – Beszélgetés Máté Istvánnal, a Szent István-szoborpályázat nyertes művének alkotójával	
77	LAPIS-LOVAS ANETT CSILLA	Színház
	Nyitott szemmel – DESZKA Fesztivál	(tanulmány)
82	BALOGH TIBOR	
	Vásárhely – Sirálytáj	(tanulmány)
89	ELEK TIBOR	
	Felmérni önmagunkat, a körülöttünk lévő világot, megküzdeni nyavalyáinkkal – Beszélgetés Bartis Attilával	
96	BARTIS ATTILA	
	Rendezés	(dráma)
111	BEDECS LÁSZLÓ	Figyelő
	Magyar epigrammák – Bertók László: Firkák a szalmaszálla	(kritika)
115	SZAKÁCS ISTVÁN PÉTER	
	Az öregedés könyve – Oravecz Imre: Távozó fa	(kritika)
118	SZIL ÁGNES	
	„Jobbról egy vár, balról egy Parlament” – Bartis Attila: A vége	(kritika)
120	NAGYGÉCI KOVÁCS JÓZSEF	
	Az igazság fénye hideg – Orbán János Dénes: A Swedenborg kávéház	(kritika)
123	KISS GEORGINA	
	„...most majd minden jóra fordul” – Dragomán György: Oroszlánkórus	(kritika)

Lapunk a következő internetcímen érhető el:
www.barkaonline.hu

BERTÓK LÁSZLÓ ◀

A peremről

Április másodika... Tegnapelőtt
 herványzott udvarunkban a cseregye fi.
 A szentkősti ház ablaka fölötti mélyedésben
 napok óta ül a tojásain egy galamb.
 A párja élénk fejmozdulatokkal
 magyarázza neki, hogy a mignusok az éjjel
 megint átrágták a kerítést.
 A műkedvelő túltő, kezében papírlapokkal,
 áll a sétatáncfalban, a klasszikus műter
 szobra mellett, s „versek legyenek!”
 szólítja le a járókat... A peremről,
 a takarásról, a perifériáról, a határsárból,
 az összes részből árad a mindenség...
 Felébred, hogy a közpe elakadjon...
 Nyisd tágra a szemed! Ne félj...
 Bertók László

Firkák a szalmaszálla

(Mint a vak menekült)

Ökör?

A szeretet és a gyűlölet közötti
falon át akar a karámból kitörni.

Hasonlat

Mint a vak menekült, ki a senki földjén
magára maradt és kiabál, hogy én, én!

Túlélő

A program *túlélni* volt egy életen át,
azt azért ne hidd, hogy túlélted a halált.

Ébresztő!

Már-már összeesel, s úgy érzed, vége van,
pedig csak tesztelnek a soros buliban.

Megmentő?

Valakinek úgy jó, hogy félj, hogy féljetelek?
S higgyétek, hogy ő majd megment benneteket?

Agykontrollós 1

Ne félj, gondolj inkább pozitív dolgokra,
a pokol mélyén is kisüt a nap, hogyha...

Agykontrollós 2

Mondd meg, mi a bajod, s hiszed vagy nem hiszed,
küldök majd, hogy gyógyulj, energiát neked.

Vásár

Mennyi kikiáltó, s jaj, mekkora vásár.
Megvesznek, eladnak, pedig meg sem állsz már.

A kérdés

Akkor hát félsz vagy írsz? Ez a döntő kérdés.
S a válasz, hogy írni csak úgy tudsz, ha nem félsz.

Cecília jelige

Dicső múlt jelige

Örökké élni?

Minden ember – a hit laza lengőhídján
ingadozva, vagy varázs-elixírt kutatva –
öröklétre törekszik. De hány évig
használható ez a sejtekből-inakból-
idegekből összeeszkábált test?
És hát mivégre? Nem új a tétel:
vándorok vagyunk. Létek-közötti *bőrhajók*
utasai, akik sírva születnek és
néha megsíratva múlnak el,
más kutatókra hagyván
a kén, só és higany számos vegyületét.

Ne örülj, ember!

Hogyha a széndioxid meg nem ölt,
s otthonod nem lepi el az ár –
ne örülj, ember! Mert még hátravan
az olvadó tundrából felcsapó
félelmetes metán.

Egy százéves fényképre

Dédapám, K. Sámuel, pörge kalapban,
megőszült bajusszal-szakállal ül
a fényképész lencséje előtt, karján
szigorú tekintetű nejével.
Most pihen, de máskor folyton rohan,
ezért Félegyházán „Jupiternek” hívják,
vesz és ad, minden vásáron jelen van.

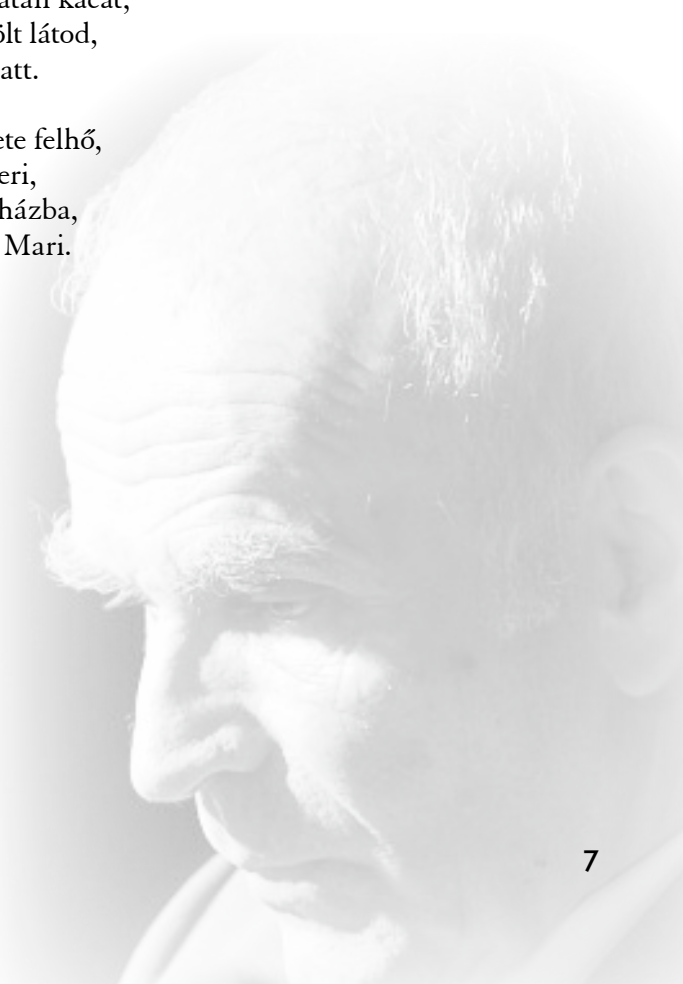
Sámuel ádáz függetlenségi párti,
őszintén meggyásolja Kossuth Lajost,
és jó ismerőse Móra Ferencnek.
Nem tudok róla többet, de ez is elég
ahhoz, hogy tudjam, milyen régen vagyok
(bárhol is lakjam) hiteles magyar,
hitelesebb a szájas nyikhajoknál,
akik Turulon lovagolva hirdetik:
egyedül övék ez a nyomorult,
folyamatosan kirabolt kis ország.

Március Hastingsben

Ha találomra kiveszel egy könyvet a polcról,
a képzelet megindul és szárnyára kap –
egymásba borul a *yin* és a *yang* és
jajonganak fehér madarak.

Nagyon sirályos ez a tengerparti város,
– a boltok mélyén ódon kacat hátán kacat;
fentről vár romjait s a tengeröbölt látod,
és hóvirág habzik az ablakod alatt.

Tornyosul és ránk szakad a fekete felhő,
esernyődet, mint köles, jégeső veri,
– siessünk vissza a soklépcsőjű házba,
ahol pezsgő(s) zenével vár ránk Mari.

Átiratok

1.

Sötét

Nagy tócsákban áll a földön a gyertyaszál,
pille ragad a fénybe, kései szentjánosbogár,
erre a fényre, erre a lángra üssön a vak homály,
óriás darabokban málljon a falakról a sötét,
nagy foltokban hulljon az éjszaka,
lábatok elé szakadjon óriás darabokban a sötét,
ó, emberek, a sötét, a sötét!

2.

Tányércserepezők

Mi ép volt, szép volt és egész,
mára már olyan gyülevész,
hogyan nincs boldog, régi rész.
Hajít és megretten a kéz,
csörömpöl szívünkben a tányér.

Szétzúzva sötéten a tál.
Talpunk alatt a tört cserép
csikordul, s aki rajta jár,
az is bicegve, zúzva lép.
Eltört elme, korai halál
árnyában áll a konyhakő,
a sír, és minden, ami ráfér.

3.

Egyetlen élet

Három sort ajánlok, korántsem bölcsen,
előzménytelen:

*„...nem könnyíti halálunk percre sem,
sőt az, csak az! – tetemre-híva – büntet:
tönkretettük egyetlen életünket.”*

S három sort magamból folytatásul:

Válassz te is hát: kell-e tönkretétel
pokolin bár vagy békességesen?
Aki tűr, él az örök életével.

Fordított pohár

Ha a vízcsap alá talpával,
fölfelé tartod a poharat,
nem tudod teletölteni,
szenilis, vén barátom.
A víz, mint egy kisdud hegyi csurgó,
úgy csobog le körben a poháron.
De még nem tartasz
a végső szegélynél,
még innen vagy a végső határon,
még észre tudod venni
riasztó balgaságod.
Fölismeréssel ajándékoz meg,
habár keserűvel,
a csorgó víz s a pohár:

fonákjával fölfelé tartott
engem is a sors,
ezért nem teltem meg én sem.
Itt állok üresen,
az utolsó évek csurognak le rám,
s a pohár, hiába, nem telik.
Még van idő, fordítsd magadon,
drága, szenilis, vén barátom!

Táncoljon, Etelke!*

Látom, és mondom csak, nem írom le versbe,
valami arcpírját fehérrel keverte,
nem kérek mégsem mást ez egyszer, epedve,
jöjjön egy táncba el énvelem, Etelke.

Szeretném ölelni, akarnám forgatni,
annak a sötétnek soha át nem adni,
amikor lekérné, csak némán tagadni,
ebben az örvényben halálíg maradni.

Képném a muzsikást, ütemet ne váltson,
legyen a mienk még 'negyvennégy karácsony,
legyen egy estünk bár, fogadja tanácsom,
táncoljuk életünk, akárha parázson.

Eltelik gyorsan majd öt kerek esztendő,
s leszek e világból addigra veszendő,
fején a pártából önnek sem lesz kendő,
varjakat, hollókat hallok már, rettentő.

Harci trombitáknak hangjai is zengnek,
gyászindulója lesz védtelen népeknek,
nem lesznek győzők sem, éppen csak épebbek,
bölcső- s halálhelyem rejtélyén versengnek.

De ne hajtsuk mégsem fülünket e dőre
zsivajra, zörgésre, csak a hegedűre;
piruljon, tapadjon, égjen rám a bőre,
járok majd eleget hűvös temetőre.

* Alkalmi versezet, mely íródott a Körös Irodalmi Társaság 2016. március 15-ei békéscsabai felolvasására. *Előttörténet:* Petőfi beleszeret a tizenöt éves Csapó Etelkébe, aki barátja és mecénása, Vachott Sándor sógornője. Együtt töltik 1844 karácsonyát, amikor is Petőfi meglehetősen baljóslatú emlékvesssel lepi meg a fiatal szőkecsodát (Cs. E. *kisasszony emlékvessze:* Ha e sötét betűk, amiket itt leírok, / Lennének a balsors, amely tán téged ér: / Elvetném tollamat, nem írnék, bárha lenne / Minden vonásomért egy-egy ország a bér.”). A társaság tagjai ledöbbennek, ámde még inkább tizenkét nap múlva: amikor Etelke váratlanul meghal. A visszaemlékezések szerint a költő majdnem beleőrül (Vachottal ketten teszik koporsóba a testet), majd beköltözik a halott lány szobájába, ahol néhány hét alatt meg is írja a *Cipruslombok Etelke sírjáról* című kötetkét. Közben ki-kijár a sírhoz, néha éjszaka is.

Kérem hát, hogy legyen utolszor kegyelmes,
voltam és leszek még ezerszer szerelmes,
de most már ön után örök-engedelmes,
ciprusok alatt is lennék én helyettes.

Testembe bút, hevet, kételyt is töret, mi
nem múlik, írjak bár verseket, kötetnyit.
Forogjon ki lassan, e kör most övet nyit,
vezessen, meglátja, nem késsem követni.

Létezésben egyszer

Az első parancsolatra

Az úr vagyok én, a te istened,
alakban százszor, létezésben egyszer,
ha rám ismersz, örökké egy leszek,
egy a sokakkal s minden istenekkel.

Hogy szeretlek, nem véletlen szeretlek.
A szolgaságnak házából kihozlak.
De hiúság vagy magadnak és nekem:
hogy én lakhassam minden templomodban.

Lassan belaklak. Szándékom leszek,
félő főbérője a gyöngye testnek;
leszek az ok, hogy úr magad lehess
félelmeden. S maradj meg alperesnek.

► ACSAI ROLAND

A szökés*

Az Intézet parkját lassan betemette a hó, az épület tetején ülő vízköpők szájába befűtült a szél, és vérfagyasztó hangon furulyázott.

Az irodájában ülő professzor levette szemüvegét, és megdörgölte ornyergét:

– Azért hívtam, mert az egyik kísérleti alanyunk az esti órákban eltűnt. Megszökött. Egyelőre nem tudjuk, hogyan. A nőnemű. Nagyon veszélyes. Még soha nem találkozott a hímnemű kísérleti alannyal, de egész biztosan tudomása van a létezéséről. Maga nem is sejti, hogy ezek mire képesek. Egy Harmadik Világháború utáni nindzsaklánból klónoztuk őket. A szívningdsákéból. A Negyedik Világháború után egészen új faj váltotta le az előzőt. Az új faj, amit maga és én is képviselünk, teljesen és tökéletesen érzelemnélküli, nem kötődik senkihez és semmihez. Csak a praktikusság szent eszménye mozgat bennünket. De a kísérleti alanyaink éreznek, ezt maga is tudja. Nagyon furcsán konstellációkat alkotnak az agysejtjeik, egészen másokat, mint a mieink.

– Mit akar, mit tegyek? – kérdezte az asszisztens, egy harminc év körüli, fekete hajú, karcsú nő.

– Beszéljen a hímnemű egyeddel, próbálja kipuhatolni, hogy tudomása van-e a nőnemű egyed szökéséről. De ne menjen fegyvertelenül, vigyen magával szívifagyasztót! – nyúlt a fiókba a professzor, és kivett belőle egy pisztolyszerű tárgyat, majd a nőnek nyújtotta.

A nő kilépett a professzor szobájából, elindult a szőnyeggel borított folyosón, majd megállt a hímnemű kísérleti alany szobája előtt. Belenézett a retinaszkennerekbe, mire az ajtó sziszegve kinyílt.

A szívningdza fehér köntösben és nadrágban állt a berácsozott ablak előtt. Nem fordult meg, hogy üdvözölje látogatóját. A szobában minden fehér volt, a falak, a bútorok, a padló. A fehér ruhás szívningdsát talán nem is vette volna észre, ha nem az ablak előtt áll.

– Látom, jól van! – szólította meg az asszisztens.

– Boldog vagyok, mert sikerült megszöknie – fordult meg a szívningdza.

– A *boldog* szót ma már nem használjuk – felelte a nő. – És nem is érezzük.

– Az a maguk baja – felelte a szívningdza.

– Mit érez még?

– Hogy vár rám. Nem találkoztunk még, de tudom, hogy végig itt volt, talán néhány szobányira tőlem. Most megszökött, de vissza fog jönni értem.

– Sokat gondolt rá?

– Igen.

– Irántam is képes lenne így érezni?

– Nem. Maga genetikailag képtelen az érzelmekre. Csak olyan ember iránt tudok érezni valamit, aki hasonló érzelmekre képes.

– Fogja! – nyújtotta át a fegyvert a nő.

– Mi ez?

– Szívifagyasztó. Használja ellenem. Nekem úgyis mindegy. A szívem így is, úgy is fagyott. A lány-nak is én segítettem megszöknie.

– Maga?! Miért segít nekünk?

– Fogalmam sincs. Talán valamilyen genetikai hiba miatt. Egy ősi gén visszaüthetett.

– Melyik ez a gén?

– Nem tudom biztosan. Nem a szeretetét. Annak már a csíráját is sikerült kiirtaniuk. Az együttérzés génje bukkanhatott fel bennem.

A szívningdza elvette a felé nyújtott fegyvert. A nő szívének szegezte, aztán eldobta. Nagyot kopant a fehér márványpadlón.

– Köszönöm – mondta a fiú, aztán elindult az ajtó felé, de menet közben megfogta a nő csuklóját, és megnyomott rajta egy idegvégződést, ami azonnali ájulást eredményezett. Mire a nő teste a padlóra zuhant, a szívningdza már kilépett az ajtón.

A riasztó nem szólalt meg. A folyosó üres volt. A biztonságiak egyelőre nem tűntek fel. A szívningdza futni kezdett a végtelenül hosszúnak tűnő folyosón. A pillanatok lelassultak, mintha lassított felvételen futott volna. Hallotta a saját zihálását, aztán hirtelen egy másik hang ütötte meg a fülét. A lány zihálása. A folyosó végéről a fiú felé futott. Fekete ruhában volt. Szája sarkából vékony vérpatakok csorgott. A szívningdza behunyta a szemét, vakon futott, hogy csak a lány távoli, de egyre közeledő zihálását hallja.

Aztán hirtelen megállt.

A lány is megállt vele szemben. Nagyjából tíz méterre.

Akkor látták először egymást.

Akkor látták századszor egymást.

Egyszerre kapták elő a szívüket, mint éles és csillogó dobócsillagokat, aztán egymás felé hajították, és pontosan célzottak. A lány szíve a fiú mellkasába talált, a fiúé a lányéba.

Aztán egymáshoz sétáltak. A szívningdza meglátta a lány riadt szemében tükröződő biztonsági őrköt, akik a háta mögül közeledtek. A lány mellé állt, hogy együtt nézzenek szembe velük. Mindketten fegyvertelenek voltak.

Hó csapott be a folyosóra, mintha kinyílt volna egy ajtó. Olyan erősen kavargtak a csillag alakú pelyhek, hogy alig lehetett látni. A fiú egy pillanatra mintha farkasvonyítást hallott volna, de annyira valószínűtlennek tűnt, hogy azt hitte, csak a szél fűtül az Intézet tetején álló vízköpőkben.

A szívningdza letörölte a lány szájának sarkáról a vért. Olyan ismerős volt ujjának a lány arca, mintha nem először érintette volna meg, és a lány is ráismert a simogatásra.

Aztán támadásba lendültek. Egymás mellett futottak a biztonságiak felé a kavargó havazásban. De soha nem érték el őket.

A hátuk mögött farkasok bukkantak fel, amik elügettek mellettük és lehagyták őket, majd vi-csorogva megálltak a rémült és összezavarodott biztonságiak előtt. A hőmérséklet hirtelen sok fokot esett. A vicsorgó farkasok szájából szivárgó nyál jégcsapokká fagyott, és úgy meredtek ki a pofájukból, mintha a metszőfogaik lettek volna.

– Hogy kerültek ide ezek a farkasok? – nézett a lányra a fiú.

– Én hívtam őket – felelte a lány. – A Kopár-hegyek közül jöttek. Most már senki nem mer bennünket feltartóztatni.

– Mennyien vannak?

– Több ezren. Körbevették az Intézetet.

– De hová megyünk? – kérdezte a szívningdza.

– Nem tudom. Talán a holdra. Ott már úgy is laktunk egyszer – mosolygott a lány.

A Holdgyermek

De nem a holdra mentek, hanem majdnem a hold jött el értük.

A farkasok futásnak eredtek. A több ezer tagot számláló falka. Minden izmuk hullámozott, és úgy csattogtak álkapcsaik, mintha acélból lettek volna. A farkasok a Földhöz tartoztak, minden mozdulatukból érződött, hogy régebben vannak ezen a bolygón, mint az új emberfaj. Sokkal otthonosabban mozogtak rajta, és minden lépésük helyes volt, az agyukba vésett ősi kód a jó úton tartotta a falkát.

* Részletek az Ünnepi Könyhétre megjelenő *Szívuhajtók* című kisregényből

A lány és a szívningzsa a két legnagyobb farkas hátán ültek, és erősen kellett markolniuk a grabancukat, ha nem akartak leesni róluk. Hatalmas pusztaságon vágattak át, a távolban a Kopár-hegyek szürke sziklaarcai komoran néztek le rájuk, mint más korokból itt maradt istenek. A Kopár-hegyek olyanok voltak, mint a nevük. Csak az oldalukból állt ki néhány csenevész, göcsörtös fa, és csúcsaik hó- és felhőtakaró alá bújtak, mintha el akarnának rejtőzni a halandók szeme elől.

A farka elérte a hegyeket, és a csúszós sziklákon nekivágtak a meredélynek. Olyan magas szakadékok peremén rohantak el, hogy a lány szédült, ha lenézett. Rémségtől vonyítás ütötte meg a fülüket, és a farkasok karmos lábai havat hányva lefékeztek, aztán kórusban felnyüsztettek, amikor észrevették, hogy az egyik farkatag lezuhant. Csak egy apró, fekete folt látszódott belőle a szakadék alján, ahogy rásütött a hold. A farkasok hátravetett fejfel üvöltöni kezdtek.

A lány és a szívningzsa leszálltak a farkasok hátáról. Először a szakadékba, aztán egymásra néztek.

– Mit művelnek? – kérdezte a lány.
 – Gyászolnak – felelte a szívningzsa.
 – Mit jelent ez?
 – Azt, hogy az új emberfajjal ellentétben a farkasoknak még vannak érzéseik. Hogy olyanok, mint mi. Az egyik könnyezik – mutatott egy fehér bundájú farkasra a szívningzsa, amelynek türkizkék könnycseppek peregtek le a bundáján.

– Talán a párja volt – találgatta a lány.
 A farka némán tovább folytatta útját. Csak a farkasok zihálása hallatszott. A szívningzsa és a lány elgémberedett ujjakkal kapaszkodtak a farkasok vastag bundájába.

– Te jártál már itt? – kérdezte a szívningzsa a mellette ügöző lányt.
 – Miután az Intézetből megszöktem, a síkságon találkoztam két portyázó farkassal, akik elvittek a királyuk és a királynőjük elé.
 – Akkor tudod, hol élnek.
 – Egy eldugott völgyben, a felhők felett, ami a hegy lábától nem látható.
 – Melyik a királyuk, és melyik a királynő?
 – Éppen rajtuk ülünk – mosolygott a fiúra a szélről kicsípött arcú lány.

A völgyben patakok csobogtak, és a partjukon különös, nagykegyű virágok nyíltak, amelyek úgy énekeltek, mint a madarak. A hőmérséklet is magasabb volt itt, mint a hegy többi részén. A völgy két hegy között helyezkedett el, és egy mély üsthöz hasonlított.

A farkasok királynője és királya megállt a völgy közepén fekvő, egy méter magas kőlapon. A szívningzsa és a lány leszálltak a hátukról, és szembefordultak megmentőikkel a holdfényben.

– Köszönjük – mondta a lány.
 A két farkas úgy bólintott, mintha értette volna a szavukat. Aztán különös dolog történt. A király és a királynő lehajtotta fejét, és előrenyújtotta mellső lábát. Mindkettő remegni kezdett. Mancsaikba visszahúzódtak a karmok, és helyükre ember-szerű ujjak nőttek. Hegyes orruk visszahúzódtak a pofájukba, és hosszúkás koponyájuk emberi koponyává kerekedett. A következő pillanatban két meztelen ember térdelt előttük. Egy férfi és egy nő. A szívningzsa és a lány megpördültek, és döbbenet látták, hogy az egész farka emberré változott.

– Csak így maradhattunk fenn – szólalt meg morgásra hasonlító hangon a férfi. – Az új faj minden embert elpusztított, akik érezni tudtak. Hacsak nem mutálódtak, mint mi. Ti is csak azért érezték, mert egy régi nindzsaklán tagjainak klónozásából lettetek. Mi félig emberek és félig farkasok vagyunk. Farkasemberek, ha úgy jobban tetszik.

– Ezt a völgyet egy meteorit alkotta – vette át a szót a királynő, és körbemutatott. – Az első Holdgyermek eljövetelkor keletkezett, olyan régi időkben, amelyekről csak legendák mesélnek. A Holdgyermek egy meteoriton érkezett. A jósaink szerint hamarosan bekövetkezik a Holdgyermek második eljövetele. Mi őt várjuk.

Utolsó szavánál felkapta a fejét, mintha zajt hallana, és a levegőbe szimatolt:
 – Itt vannak. Ránk találtak az Intézet kommandósai!

A fák közül fegyveres, golyóálló mellényeket és sisakokat viselő bakancsos alakok léptek elő.

– Visszaváloztzni! – parancsolta farkájának a király, de az első lövések máris eldördültek, és vagy ötven farkas vérző oldallal a földre zuhant. De a farka többi tagjának sikerült visszaváloztznia farkassá, és támadóiknak ugrottak. A szívningzsa és a lány döbbenet álltak a morgások, kiáltások és fegyverdörrenések káoszában.

A lány arcára hirtelen árnyék hullott.
 Aztán a fiúra is.
 Felkapták a fejüket.
 Egy hatalmas meteor zuhant le az égről, és teljesen eltakarta a Hold lapos tányérját.
 Az életben maradt kommandósok megrémültek, abbahagyták a harcot, és kirohantak a völgyből.
 A farkasok követték őket.

De a meteorit az utolsó pillanatban úgy döntött, hogy máshová esik. Irányt változtatott, mint egy nagyra nőtt, repülő csészealj, és egyenesen az Intézetre zuhant. Hó-, láng- és rögfüggöny csapott az égig. A komor épületből ugyanúgy nem maradt egyetlen molekula sem, mint abból az eszményből, amit képviselt.

– Mi történt? – kérdezte a szívningzsa.
 – A Holdgyermek – felelte a farkavezér.
 – Eljött, hogy megmentsen bennünket – fejezte be helyette a királynő.
 A farkasok felvonyítottak, mintha örökre elbúcsúztak volna állatformájuktól, és visszaváloztak emberré.

Halak jelige

Békés jelige

a vers önmagát írja

a szoba groteszk helyzetbe merevedik
mint mikor görcs bénítja meg az embert
nehezen lélegzem
az újraindított tudat visszaállítja a történesek
hálóját a helyzetet felismerem
de nem érdekel ebben a pillanatban más
csak az hogy élek
az ablak mint poros képernyő
a székesegyház szürke tornyait mutatja
rendületlenül az utcai lámpák bágyadt fényében

a vers elszántan felnyitja
a laptop fedelét bekapcsolja
és türelmetlenül kopog az asztal lapján
míg megnyílik a fehér oldal a képernyőn
ütni kezdi a billentyűket javít töröl
majd belelendül újra
mintha egy géppuska sorozatot adna le
vállra fölött beleolvasok a kígyózó szövegbe
engem ír döbbenek rá
engem ír a vers

én nem írtam már rég
pedig kopnak a betűk a billentyűzeten
levelek pályázatok költségvetések
ilyesmik rabolják nap mint nap az időmet
miközben a vers hiába vár a megbeszél padon
csalódottan áll fel és megy el ki tudja hová
kinek a szívdobbanását hallgatja átszellemülten

nem mondok le arról
hogy egyszer telefröcsköljem a fehér lapot
perverz betűimmal merész álmaimmal
mielőtt lekopik a billentyűkről minden betű
és a szem sem fárad el annyira
hogy összefolyjon minden fura grafikába
kényszeredett mosollyal állnék fel a forgószékről

nem látná senki a szomorúságot a szájam sarkán
és ez így lenne jó

a híreket figyelem a tévében az interneten
miközben a vers engem ír
tudom hogy torz képet rajzol de hagyom
én a hírekből kiszedem a fontos eseményeket
majd újra összerakom
új értelmet adva a történeteknek
így írhatták egykor a történelmet
a horrort sem kell kitalálni
bőségesen árad minden csatornából

Párna erődben az edzett férfi is
gyermekké szelődül
félálomban elveszti súlyát minden
szétpukkan halkan mint szappanbuborék
Freud papa elhelyezkedik karosszékében
megsimogatja ősz szakállát
szivarra gyújt
és nézi a fejem fölött terjengő füstöt
én nyugodtan merülök el a tudattalanban
mintha nagyapám vigyázná álmomat
a vers tovább ír engem
a vers tovább írja önmagát

a nagy festő

színpompás őszi táj
olyan mint egy festmény
melyen még nem száradt meg
a festék

a kézre gondolok
mely az ecsetet fogja
és szeretetét színekkel fejezi ki
mert a szavak tökéletlenek
és kevesekhez szólnak

Nemzeti tételek

(„Az ékesszólásról” című műből)

I.

Lehet, színpadiasan hatott már akkor is,
de én így utólag elhiszem magamnak:
uzsonnaosztásnál épp rám került volna a sor,
de vigyázba álltam, mert megszólalt a Himnusz –
aznap dupla adag zsíroskenyeret kaptam.

II.

Szilveszterkor egy házibuliban
az éjféle magyar himnusz után
Pipó komolykodó fölvetésére
a „Székely himnusz”-t is elénekeltük,
ma is hallok a hangján.

III.

A Mikulás önkéntes Trianont hozott,
meg engem apámnak az esküvőjén,
az évforduló kint van az ablakban,
a rosszabb mint Trianon az össze-
és az összenemtartozás napja is.

IV.

A nemzeti ébredés –
a nemzet megint elaludt.
És rosszul ébredt.
És csak egy része.
És talán az se föl.

V.

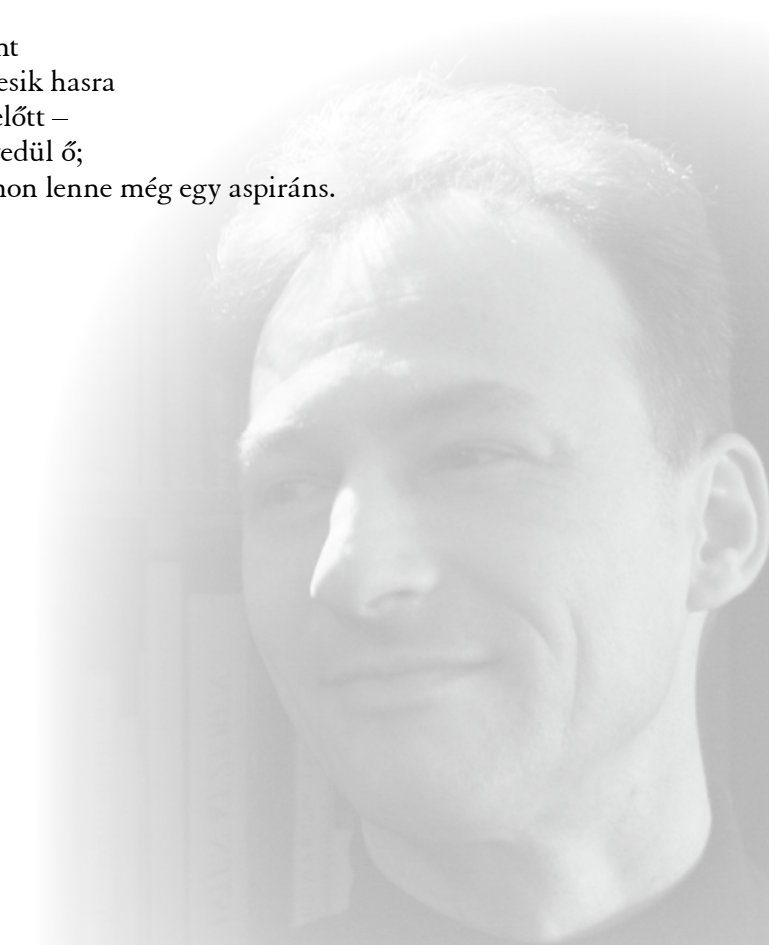
Gyerekek, nem mondom azt,
hogy evés közben magyar ember nem beszél,
de azt igenis mondom,
jegyezzétek meg, hogy van egy ilyen mondás:
Magyar ember evés közben nem beszél.

VI.

Bár egyszer csúnyán megjártam én már
egy magyaremeressel.
Mármint hogy a szavának állana.
Tekintet nélkül az előfeltételekre.
Na persze, ha akkora marha, mint voltam akkor.

VII.

Győző bátyám szerint
székely az, aki nem esik hasra
semmiféle hatalom előtt –
a családból tehát egyedül ő;
jelzem, jobb napjaimon lenne még egy aspiráns.

anyám, életed...

tenyérbe temeted arcod
minden egyes darabját
érintetlen vacsorád fölött,
szétszeded ráncokra, ők összerakják,
mert gyermekeid.

a ház lassan sötétbe borul,
bár önmagadtól nem rejtheted,
sötét a kinti sár is,
az első csillagokban rezgő rejtjelek,
tudod, mindegy lesz nekik.

égi szférák absztrakciója, itt lenn,
s az űr jégvirágos lehelete.
mind csupán valami, *nézd, anya,*
az első csillagok... pislákoló élete
a sztratoszférát rózsás-lidércfényezi

őszintelenség

írtam két szép sort, és nem voltál benne,
könnyedén gördült, de meztelenkedve
kellette magát, a versem falának
simult, s úgy szűkölt, mint tüzelő állat.

írtam még két sort, hogy te már annyira
nem, illetve alig. s hogy ez nagy hiba,
ezt nem írtam, mert nem tudtam megnevezni,
csak engedtem magunkat odaveszni.

de írtam tovább, s elsőnek tiéd volt,
mondtad, hogy szép, bár néha túl őszinte.
az, mert életünk áramát őrizte.

aztán a szövegben feloldva szétfolyt.
hiába volt igaz, marad csak pár sor
a szerelmünkkel kiszínezett nyárból.

vigasztaló

W. S.-etűd

újra ősz és halál
füvekbe és fákba
mossa magát a táj
szál szitál a pára

kitakarta halott
csontjait a földből
mint hűlő csillagok
melegtől még gőzöl

mind elmegyünk sándor
mind elmegyünk tájba
se itt sehol máshol
maradék talánja

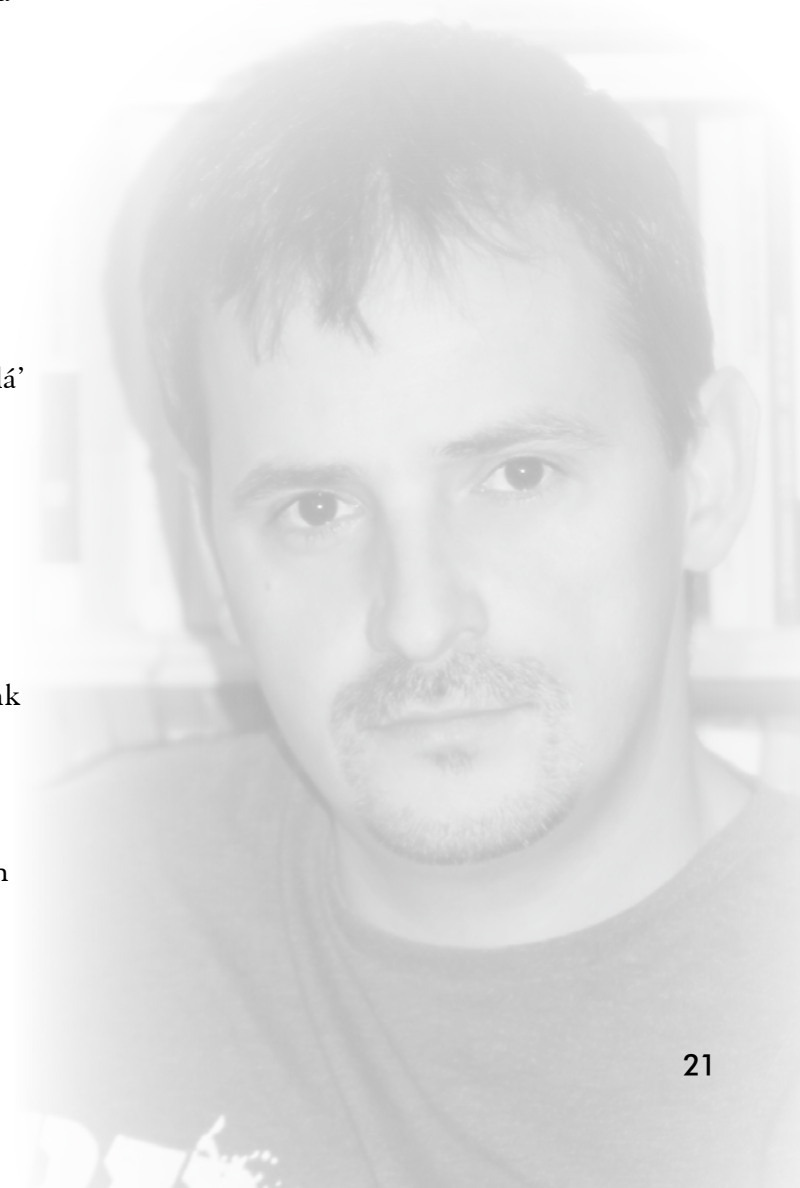
mind indulunk én is
mind ballagunk látod
nincsen csakazértis
vár örökszállásom

a száraz ég alá
ahányan így vagyunk
ne mondd ki hogy halá'
végül is egymagunk

napsütés elmarad
lehelet vagy lélek
harangok konganak
féled vagy nem féled

a puszta körfalán
végül mind átmegyünk
vegyük bár ezt lazán
isten a hátszelünk

befonnak minket is
jaj még hány halál van
hidd el hogy létezik
a sok pusztulásban

Távlat

Kisszobánk ablaka. Könyökömet
töri a könyöklő pattogzó festéke.
Bámulom a nyárfákat és a tornyos
felhőket. S váratlanul, mint ahogyan
kiderül a szív öröklött gyengesége,
belém nyilall: a nagyapám szemével
nézek! Bár más volt minden, de a fák
már akkor égig értek, és a felhők
puttonya éppúgy a földön rongyolódott
el, mint most. S így nem változik
semmi, csak, ha nem lesz olyan, aki
az én szememmel nézzen. – Valami
töri a szemem a kisszobánk ablakában.

Nem. Aktuális

Na, J. A.

A beszéd változik,
a hallgatás marad,
és mégis szólni kell;
csendben nő a harag.

Számban gyűlik a nyál.
Tartom. Egyre több lesz.
A szó bugyborékol,
s elhal, mint a vadnesz.

Négy tanka

Mint amikor a
hangyaférjet útjára
engedi a nej:
„Amit gyűjtesz, hozd haza!
De te jöjj, ne a kincsed!”

Keresztespóktól
elkötött léghajóján
hangya menekül.
Csodás szabadulását
nyolc dühös szem követi.

Szirom-deszkán kis
hangya siklik alá egy
rózsabokorról.
Várunk! Hozz üzenetet!
– kiáltoznak utána.

Hintalovamon
száguldozom. Csupán így
jutok előbbre.
Sánta hasonlattal: a
helyben járás tétlen tett.

Néhány haiku

Borsónyi jegek
pattognak a párkányon.
Látlak, haiku!

Darvak krúgatnak,
pedig már hervadnak az
első ibolyák.

A szomszédban sír
valaki. Etetőkön
régén járt madár.

Fénylő fűszálak.
Eláztak vagy izzadva
tartják az eget?

Nekem esőcsepp,
neked tenger. A lét csak
ennyi. Vagy annyi.

Rigó csattog a
fiókáinak. Hogyan
érthetném ezt meg?

Alapító II. jelige

Képes Krónika jelige

A jó dohány íze

Nincs itt elég levegő. Mi a francnak kell minden ablakot becsukni. Érzem, én is érzem. Meg fogok döglenni. Mindenki megdöglök egyszer. Nincs nekem semmi bajom. Mindenki törődjön a maga dolgával. Jó lenne végigaludni öt-hat órát. És ha álmomban halok meg? Akkor mi van? Semmi. Egyik alvásból át a másikba. Egy igazán hosszú, kimeríthetetlen álomba. De lehet, hogy nem is álmodnék már onnantól semmit. Minek. Unalmas ez az egész. Ez a rohadt öngyújtó. Most fogy ki.

Felül az ágyában, rázza a százforintos műanyag öngyújtót. Sokadik próbálkozásra egy félcentis láng gyúl. Sikerül rágyújtania. Mélyen leszívja. Magában tartja a füstöt, majd lassan fújja ki.

Na és? És ha tényleg gond van? Nem kell eljátszani a fene nagy aggodást, picinyeim. Majd azt én tudom. Nincs nekem semmi bajom. Más is fullad. Az a kis túlsúly, meg a korom. Mi más lenne. Ha eddig nem volt bajom, most mitől lenne? Ettől az egy cigitől? Ez az egy örömöm van. Meg a bor. És a horgászat. Hagynának békén, nyugodtan élni. Nyugodtan, méltósággal feldobni a talpamat. Annyit piálva, dohányozva, amennyit én akarok.

Egy nagy lófaszt fogok én megdöglenni nektek. Nincs akkora szerencsétek, drága gyermekeim. Csak nem jó ez nekem fekve. Így valahogy mintha. Nem is a fulladás, hanem mintha, valahogy nehezebb lenne a levegővétel. Csak egy kicsit. Egy egész hangyányit.

Felül, köhög. Elnyomja a csikket. Ül a gomolygó füstkalitkában. Bezárva a saját függésébe.

Ugyan már. Ez a kis cigaretta. És akik régebben mezítlábast szívtak? Márai írja a Fűves könyvében, hogy negyven felett már nem árt a füstszűrő. Én már tizenéves korom óta füstszűrőset szívok. És aki szivarozik? Vagy pipázik? Ott milyen füstszűrő van? Hagyjuk már. Hogy mindenkinek velem kell foglalkoznia. Én, amíg élek, addig jól akarok élni. Úgy akarok meghalni, ahogy éltem. Senki kényelméért nem megyek orvoshoz meg kórházba. Mit képzelnek ezek?

Valami csak van. Nem bírok már annyit menni. Na és? Hova kell nekem mennem? Sehova. A boromat elhozzatom velük, a partra meg szépen, komótosak kigurulok. Nem idegeskedem.

Felül, köhög. Próbál mélyeket lélegezni. Köhögés nélkül nem megy. Újra cigarettát keres. Rázza az öngyújtót. Egyre nehezebb meggyújtania. Odahajol, a cigi vége felparázslík.

De hát hiába mondom. Ezt nem értik meg. Hogy ez a jó nekem. Jót tesz velem a cigi. Felszakítja a tüdőmben a lerakódást. Egy ember érzi, mi a jó neki. Embernek találták ki, mint az alkoholt. Csak a gyengék nem tudnak élni vele. De én erős vagyok. Csak már öreg. De még jó erőben vagyok. Nem dönt le engem egy kis tüdőbaj. Majd kevesebbet kapkodok a levegőt. Nem kell nekem rohanni sehová.

Milyen függőség? Ugyan már. Csak egy rossz szokás. Szeretem a jó dohány ízét. A bor pedig megnyugtat. Ezeknek az lenne jó, ha én tiszta ideg lennék egész nap? Így is felidegesítenek sokszor, hát még, ha nem gyújthatnék rá. „Ne fújd Olivérre a füstöt!” Ezt a kibaszott rinyálást, édes kislányom, hogy nem szégyelled magad. Hová fújjam a füstöt? Nyeljem le? Olivérre, ugyan már. Nagyon rendes kiscsávó, mellettem a helye. Nem fogok megdöglenni, ne örüljete. Még egy párszor megtizedelem odakint a pontyokat.

Nem tudsz te az én fejemmel gondolkodni

Mit számít a saját halálom. Semmit. Amennyi cigit még elszívtam volna, azt majd elszívja más. A boromat is boldogan megissza akárki. Álmodtok majd velem szépeket, rémeket. És ennyi. Megyek vissza oda, ahonnan jöttem. Vissza a bús picsába, a halál mély segglyukába. Semmi nem lesz. Nem kell ezt túldramatizálni. Ugyan már. Semmi nem lesz ott. Hidd el, semmi. Hozz nekem egy cigit, Olivér, jó kissrác vagy, gyere! De úgy, hogy a mama meg anyád ne tudja meg! – Nagypapa megsimogatja elfeküdt haját, majd a hátát vakargatva krákog párat.

– De nem lehet, nem hozhatok cigit. Mert mondták, hogy nem vagy jól. Fáj a tüdőd.
– Dehogyan fáj. A hülyeség fáj egyedül. Egy tüdő nem tud fájni, főleg az én tüdőm nem. Az én tüdőm az ilyen – nagypapa felemeli ökölbe szorított kezét.

– Nagypapa, és mit csinálsz itt a szobádban, egész nap?
– Milyen egész nap? Csak ezt a félórát kell kibírni, mindig ezt a félórát. Látod, nem is köhögök. Akkor lenne nagy baj, ha köhögnék. Csak simán nem kapok levegőt. Na, eridj már, ott van lent a fiókban a bontott doboz. Nagyanyád abból szokott ebéd után elfüstölni egyet-egyet, nem veszi észre, ha hozol nekem belőle két-három szálát. Ha meg észreveszi, lehet jönni hozzám panaszra, elhajtom a búsba, az én pénzemről van a cigi.

Olivér lesettenkedik a lépcsőn, nagypapa darabos mozdulatokkal hátradől a háta mögé pakolt három párnának támaszkodva.

– Háá. A mocskos kurva eget. Levegő nélkül nem lesz ez valami könnyű menet. Ami még hátra van. Nem kell már másik télikabát – sóhajtja magában.
– Itt van, de pszt! – Olivér visszaosonva izzadt tenyeréből nyújtja felé a három szál cigarettát.
– Ej, de kicsi markod van, ötöt kellett volna hoznod.
– Kettőt mondtál, vagy három.
– Nem tudsz te az én fejemmel gondolkodni, az a te bajod. Mindig kell még néhány szál cigi. Mindig. Olyan nincs, hogy cigi nélkül létezzon az ember. Kaja és innivaló nélkül kihúszom napokig, de cigi nélkül nem menne.

Rágyújt. Aprókat szív csak bele. Mintha érezné, már nem kellene a mélyebb slukkok.
– Nagypapa!
– Mondjad, de ne szólongass. Szerinted hányan vagyunk ebben a szobában? Ketten. Na, ugye. Akkor nem kell külön megszólítanod, figyelek, itt vagyok. Nem döglöttem még meg.

– Amit meséltél, tudod, az Andrisról.
– Mit meséltem? He?
– Hát, hogy elkaptak benneteket. Te mesélted. Mi van most Teil Andris?
– Olivér. Ne fantáziálj. Ezt te találtad ki. Ne fogd rám. És ne terjeszd anyádnak meg nagyanyádnak, hogy félelmetes történetekkel traktállak. Teil Andris? Ki tudja, mi van vele. Utána el lettünk tiltva egymástól. Nem egy gimibe jártunk. Én pedig később elkerültem Gödöllőre, főiskolára. Nem tudom, mi lehet Andris. Az is lehet, hogy már nem is él. Én se nagyon élek már, bassza meg.

– Belehalt volna abba a régi verésbe?
– Mi? Micsoda? Mondtam, hogy ne fantáziálj. Senki sem halt bele semmilyen verésbe. Elmondok neked egy egyszerű kis vidám mesét, és te meg nem szállsz le a témáról, árulkodtál anyádnak is. Le lettem baszva, hogy vad horrortörténetekkel idegesítelek, és hogy ez az egész mesedélután rámegy a tanulásodra. Nekem meg ne bukj, mert agyonütlek, kutya kölyke – mondja nagypapa nagyokat sóhajtva, szakadozottan lélegezve.

– Nagypapa!

– Nem megmondtam, hogy ne szólongass? Mondjad, Olivér. Nem kell minden fingáshoz engedélyt kérned. Csak lazán, öcskös, tudod.

– Szóval, hogy ha meghalsz, akkor utána, hogy is mondjam, ha nem leszel itt, köztünk, attól fogunk mi még valahogyan találkozni? Vagy már nem?

– Hékás, egyelőre nagyon jól vagyok, leszámítva, hogy majd megfulladok. Egyébként meg hogyan találkozánk. És hogy neked kényelmesebb legyen, Olivér, én járok majd hozzád. Neked nem kell rohagnod. Az álmaidban foglak meglátogatni. Olyan leszek, amilyennek szeretnél látni. Ott majd újra nagyon erős leszek. Nem ilyen levegőkapkodó, selejtes vén szar. Sokkal jobb lesz minden. Nem lesz ennyi nyűg, ennyi zavaró körülmény. Megjelenek nálad, megígérem. Viszlek én még pecázni. Így vagy úgy, de fogunk mi még együtt halat.

– Énekelj valamit.

– Na, végre, hogy nem szólongatsz. Nem énekelek. Nekem ahhoz bor kell. Sok bor. De nem merek inni, bennem van egy marék vérnyomáscsökkentő. Nem itt és most akarom eltolni a bringát. Menj is, menj játszani. Keresd meg a barátaidat. Alszom. Talán most tudok aludni. Mintha kapnék elég levegőt, úgy érzem. Most jobb. Menj, Olivér, fáraszt már a beszéd. Alszom egyet. Egy húsz perces csak. Még annyit tegyél meg nekem, mielőtt kimész.

– Mit?

– Várjál, mindjárt. Csak, nem is tudom.

– Nagypapa!

– Ne szólongass. Nyisd ki bukóra az ablakot, mielőtt kimész.

El. Kell. Szívnom még egy... cigit elalvás előtt. Az olyan jólesne.

Elvágta a torkában valamit

Anyu és mama is mondja, hogy nyugodtan menjek velük a kórházba meglátogatni a nagypapát. Valahogy én félek az ilyen helyektől, mint az orvosi rendelő, meg már maga a váróterem is ilyen. Ideges leszek. Nem is az, hogy félek, hanem nem akarok ott lenni, mennék már onnan haza. Vannak ott olyan szagok, amik máshol nincsenek, meg a neonok fényei is, mintha máris egy kicsit rosszabbul lenne az ember. És a többi beteg, akik csendben sóhajtoznak. Mindenki engem néz, amikor bemegek egy ilyen gyógyszeres helyre. Illik köszönni, de én általában nem nagyon merek hangosan köszönni, mit néznek azok az idegenek? Ilyenekre gondolok, de azért halkán köszönök, nem akarom, hogy bunkó gyerekek nézzenek. Na, de ilyenkor kiderül, ki a bunkó, a 15 emberből ketten, ha visszaköszönnek. Büdös van ott mindig. Vagy a betegségnek van már eleve ilyen szaga, ahogy rosszabbodik az ott várakozók állapota, mert nagyon lassan hívnak be embereket. Ha valakit végre behívnak, akkor az bent van ilyenkor háromnegyed órát. Vagy többet. Nem is értem, hogyan kerülnek sorra az emberek aznap egyáltalán. A végén szerintem a felét hazaküldik a betegeknek. Kinéz a doki, hogy bocs, mára ennyi, menjetek haza, otthon gyógyuljatok, igyatok sok neocitránt. Sosem lennék orvos. Más, idegen, büdös embereket nyomogatni, meg belenézni a szájukba, ami tele van rossz fogakkal, meg ilyen lepedékes nyelv van azokban a szájukban. Nyomkodni a lötytyedt bőrüket, hát inkább lennék kukás vagy portás, mint orvos. Anyuék mondják, hogy a papa nincs jól. Meg hogy ezt az egészet egy gyereknek nehezebb feldolgozni. Mit kell ezen nekem feldolgozni? Meg akarom nézni én is a papát, nem feldolgozni. Bár, az igaz, hogy nem tud beszélni, mert elvágta a torkában valamit, és bedugtak neki egy csövet, onnan megy be neki a levegő, nem tudta rendesen beszívni magától szegény. Állítólag olyan durva tüdőgyulladás is volt, hogy mindkét tüdejére ráhúzódt az a valami, ami nem igazán engedte rendesen levegőt venni. Meg is néztem a neten, milyen egy emberi tüdő, nem is gondoltam

volna, hogy ilyen csúnya, és azt olvastam, hogy egy dohányos tüdeje még rondább, tiszta fekete az egész, mint egy kiégett szivacs. Anyuék azt mondják, a papa azért nem tud most beszélni, mert nem rezegnek a hangszálai. Az intenzív osztályon fekszik, oda meg eleve csak ritkán engednek be valakit, és leginkább rokonokat. Félek bemenni, mert mi van, ha pont beérünk, és elénk jön valami nővérke, vagy valami doki, és benyögi, hogy bocsi, meghalt. Az azért rohadt szar lenne. Ezért is félek bemenni a nagypapához, de mama mondja, hogy a papa biztosan örülne, ha hallaná a hangomat. Még ha nem is tud válaszolni, magánál van, a kezét tudja mozgatni. Tud bólintani, inteni. Meg is érinthetem. Anyuék voltak bent már nála, és nem akartak sok rossz dolgot mesélni, de azért mégis sikerült nekik. Anyuék már akkor utánamentek, amikor innen elvitte a mentő. A gyorsaságira vitték egyből. Vagy sürgősségi? Igen, így mondták, de átverés volt, mert órákig rá se hederítettek szegény papára, aki ott kókadozott, biztos meg is ijedt szegény. Hát, rohadtul nem volt se sürgős, se gyors ez az egész. Nyugodtan maradhatott volna a papa akkor ebédre, ehetett volna a csirkepörköltből, de akkor mi sem ettünk, mert anyuék sírtak, nekem meg vissza kellett mennem az iskolába. Semmi kedvem nem volt semmihez. De még mindig jobb egy iskola, mint bármilyen kórház. Én már attól elájulnék, hogy bedugnak egy mentőautóba, és onnan bevisznek egy ilyen gyógyszereszerű épületbe, ami tele van rozoga emberekkel, meg mindenféle tűkkel, szerkezetekkel, fényesen világító gépekkel, és akkor jönnek a vizsgálatok, mit tudom én, ilyenek, hát én már attól behalnék. De papa vagányul viselkedett, állítólag azért kiosztott pár lusta nővérkét, mert nem foglalkoztak vele rendesen. Anyu pénzt akart dugdosni a nővéreknek, de papa meg lekurvázta őket, mama mesélte, hogy azért elemében volt az öreg még az elején. És estére lett rosszul nagyon. Kómába esett. Bekómázott az öreg. Pontosan nem tudom, hogy ez mivel jár, de rögtön benyomták az intenzív osztályra. Érdekes ez az osztály. Az iskolában is osztályok vannak. Minden szar hely tele van osztályokkal ezek szerint.

Papa sokszor hülyéskedett nekünk, hogy aki intenzíven él, az az intenzív osztályon köt ki. Hát most ez rohadtul bejött neki. Mama szépen, lassan mondta el nekem, hogy a papa meg fog gyógyulni, csak imádkozzak érte én is. De anyu meg azt mondja, hogy istennek ehhez most kevés köze van, mert egy gép pumpálja neki a levegőt, ami tele van külön oxigénnel még, jobban, mint a kinti levegő. És ezzel tartják most szinten a papát. Hát, ha ezt a papa hallaná, hogy szinten tartják, biztos hangosan röhögne, mert ő mindig úgy mondta, hogy óránként két nagyfröccsel tudja szinten tartani magát. És tényleg, ha ivott, akkor tök jó fej volt, de amikor a mama leordította, hogy ne gyűjtson rá, meg ne igyon, akkor begorombult. Szóval a papa nem erőltetné szerintem, hogy én imádkozzak érte, mert mindig szidta a csuhásokat. Amikor ilyeneket mondott, nekem mindig az ugrott be ilyenkor régebben, hogy emberek vannak kukoricacsuhába öltöztetve, de az később kiderült, hogy az csuhé, nem csuha. Szóval a papa sosem szeretett imádkozni, nem látta értelmét, helyette meghúzta a borosüveget, és azt mondta, hogy tanuljam meg, ez egy biztos pont ebben a kurva életben, a pia soha nem fog átbaszni. Állítólag azért sem szeretett a papa vallásoskodni, mert gyerekkorában az ő anyukája, a másik mamám, aki már meghalt szegény, ő kényszerítette állandóan, hogy menjen misére, meg bémálcsozni is, azt sem tudom, mik ezek egyébként, de hülyén is hangzanak, egyáltalán nem menő egyik sem. Isten viszont tutira van, mert olyan káosz van idelent, hogy onnan fentről ezt biztosan valakinek nagyon kell vágnia, hogy pontosan mi van, mert szerintem nincs az a számítógépes program, ami kibogozza ezt a földi rohangálást, amit rendeznek az emberek mondjuk egy hétfő reggelen. Jó, ha nagyon muszáj, akkor imádkozom a papáért, mert ő szerintem tutira nem imádkozik magáért, ennyit megtehettek érte, mielőtt meglátogatom.

A folyó vörös festéket ken az arcára

1.

Lüktetnek a kövek

Elmesélhető-e a Körös? Lakik a parton egy kő, szürke csöndjébe zárva, ahol megfagy a mozdulat. Ha télen lép a vízbe, tükre üvegként széthasítja regékkel teleírt bőrét. A meder alján, mint a hal, homokba vermeli magát. Ha ébred, a fiatal harcosokkal naptáncot jár, oszlophoz kötözött szíjjal tépi fel mellén a bőrt. Majd szökkenő katángkóróba költözik, azután horgásszá lesz, hallgatja a fodrok táncát, mikor játszik velük a szél. Beleköti magát a szürke pulóverbe, ott van a kötés mindegyik szemében, lakik medvearcú felhőben vagy katángkóróban. A parton némák a fák, majd akkor szólalnak meg, ha szavuk is gyökeret ereszt. Akkor titkon lüktetnek a kövek, verik a dobát a vízfodrok táncához.

2.

Bőre pórusain aranyhalak ugranak ki

A versben idő lakik, itt hál régi szeretőkkel. Teste tele vízzel, bőre pórusain aranyhalak ugranak ki, és a parton kinő a tüdejük. Megérteni a Köröst, Ladányból feljutni Körösfőre, megnézni, honnan jön. A forrás boltíve alatt palackpostát dob a vízre, és otthon kihorgássza. Hogy megismerje,

belegázol, a vízben víz lakik. Hullámszik, mindig mozog, pillanatról pillanatra újrateremti önmagát, ahogy a vers egyik szava előhívja a másikat. A partról a nádírigó csirregését nem hallja, csak víz alatt a visszhangját, mindig megérkezik. Míg Körösfőről leér, megírja emlékeit, mindig megtörténik. Az aranyhalak már Körösfőn járnak, lesik a pártás lányok kívánságait.

3.

Versét a Körösnek mondja

Teste elnyúlik a Körös-parton, hosszú és szagatatott, mint a vonatszerelvény. Ha alszik, arcát a föld felé fordítja, rámosolyog, és az vissza rá. Ahogy nézi a Körös vizét, karja tollasodik, szárnyat növeszt, és ráül egy cérnávékony ágra. Versét a Körösnek mondja, ettől a folyó színe zöldről előbb sárgára, majd kékre vált, az utolsó strófánál a víz alól megszólal a bonchidai forgatós. A folyó vörös festéket ken az arcára, fodraiba sastollat tűz, mert gátak között él, rezervátumban, mint az indiánok. Szeptemberi hajnalon párát ereget a Körös, mint füstöt a békepipából. Törzsétől ezt a nevet kapta: Bölényfia, arcát fehérre írja a sárréti szík sója. Ha át akar kelni a folyón, a bölényeket követi, ők ismernek minden gázlót. Ha úszni akar, belefekszik a vonatsínbe, és hömpölyög, kattog vele hazáig.

4.

Versét az égnek mondja

A fenyők lemezjátszók, túleveleik hozzáérnek az ég barázdájához, ezt a zenét hallgatja. Nem házban, az erdőben él észrevétlen, meglapul tölgyfák kérge

és száraz avar alatt. Néha fenyő tinóru kalapját ölti a fejére, máskor medvehagyma álarcát veszi fel. Ha vadászik, nem csörtet, farkassá válik, puha léptei alatt nem roppannak a gallyak, az avar se zizzen. Az égből kenderkötélen lóg, fejében zúg mázsa monológ. Versét az égnek mondja: *Miatyánk, ki vagy a mennyekben, lejösz-e, vagy hozzád menjek fel?* Úgy van, hogy nincs, mint kit az Isten leejtett, és valamiért itt felejtett. Ha a kenu lapátja vizet ér, hangot ad, mint a lemezjátszó tűje, ez az indián vízizene. *Legyen meg a te akaratod!* – szól az utolsó monológ. A fenyők alatt lát egy öklömnyi követ, és azzá válik, nézi a fákat, orrában az avar fanyar szaga.

5.

Beköltözik a falba

Ha fölötté még forog az ég, az már csak a lejárt lemez sercegése. Ha felhő gomolyog, az lesz sebére a géz. Ezt a rezervátumot már nem lakja senki, e gátak közé szorított talpalatnyi helyről eltűntek a harcosok. Elhagyott vályogház kidőlt falába költözik, bújik a tapasztás alá. Itt hallgatja, ahogy neszez a csend. A vályoghoz tapadó koszos póló szagát földbe mossa az eső, a hajdani szeretkezés ott marad emlékné az elmúlt évezredek regéivel együtt. Az emlékek cickafark és katángkóró képében kinőnek, az erre tévedt turistáknak mesélnek arról, ahol most földhalom, valaha ház állott. Csak egy piciny fekete mag, ami apjától megmaradt. Tenyerébe veszi, és az izzadságtól kihajt, nő, bimbókat, virágokat hoz, fává, erdővé, országgá terebélyesedik. Szíve püföli a dobot, a szellemtáncra ledőlnek a folyó gátjai, visszajön a csík, a rák, a teknős. Újra dübörögnek a bölények patái. Ha feje fölött ver a szíve, az a halhatatlanság jele. A bakelit-lemezen körbeforog az idő.

Prognózis

szárnyalni készülök

csomagolom az időt;
sárgult pólját,
molyrágta ruhákat,
karácsonyt és anyák napját,
s üszökké hűlt vágyat,

poggyászomba rejtem
az öröklött csendet,
belém fojtom
félbehagyott verseimnek
megíratlan szavait
s kiírtom magamból
a harag méreggyökerét;

így megyek eléd
vétlen,
útra készen.

*

Este, mint halász a tengert,
ujjaimmal megérintem az eget,
s félig kulcsolt öklöm
látcsövén
kutatok fényeket

hallgatózom:
a vízzúgás felnyög,
időgépként
ismétlődik hangja,
majd lélegzete lassul,
már azt hiszed,
csönddé válik

de rádöbbsz,

hogy minden
hullám mögött
tolakszik
egy nyughatatlan másik

*

Karomban katéter,
vénáim lila kígyóként
tekeregnek,
alászálok életemnek
rejtett zugaiba

érthetetlen,
tompá hang beszél

a világ szertefoszlik,
azután visszatér

*

tenyeremben széttört
csillagokat tartok

ki idő előtt lezuhantál,
te is itt vagy,
s én puzzle-ként
illesztgetném össze
csillagarcodat

*

ezelőtt
szárny nélkül röpködtem

ma összezárom magamat
magammal, hogy
ezután mindig
önmagam legyek

Képed vagyok

Képed vagyok, tudom,
Romlottabb, mint bárki
Tudat alatt vártalak,
Téged bezárni.

Fakult bennem
Ez a látvány oka,
S az idő előre tudta
Mélyre folyt borzalma.
Látott már eleget.
A festő is csak azt festi,
Akit már megfestettek.

Mégis a szín, benned siet.
Lassítanám, de átlépve
a határon, ott, az égi bálon
szemem bekötve,
kezem mégis
téged fest.

Álmodsz ebben a testben

álmodsz ebben a testben
kés vakolja érintés falát,
de az ismerős hajlatok között
a vágott gyümölcs íze
átizzadt, ledobott ruhák,
csak egy tubus festék,
fehérből kifakadt sárga
időutazás életre-halálra.

Ágytánc

Ágytánc közben festék a vászon bőre,
előrajzolt tested szemérmetlen temetője,
s mikor beszakított körmöd ívhatára a holdra kékül,
benned festek fényt – vezeklésül.

Szárad

szárad a festék,
testhajlat falán megtapadt rajtam
akár a háló-erezet, dörzsölte, masszírozta
belőlem a hígító színeket,
azóta játszik velem az elszivárgó fény ezüstje,
keresem, kaparom kihűlt tónusát, nem tudom,
hogyan és miért fedett, vele álmodtam,
de hiába festettem újra emlékezetből,
a mennyezetről hullt a vér.

Zdenka arcán

Zdenka arcán a számadás,
sötét éjjelek sóhajától távol,
szivacsos szememben ázol.
A rád rajzolt térkép hajszálerezet,
vér öleli távolság tájait,
szabadabb színeiben elenged,
oldódik benne tested.
Tudod már, kivel fogsz élni,
a hajnali-szemed kavicsát,
vajon ki simogatja, vajon ki nézi,
s míg ébredésből ébredésbe fázol,
színek folynak egymásba halálról.

Megérinteni egy nőt

(részlet)

A villamos csöndesen haladt, a remíz mellett tűnt fel először, hogy minden sokkal hosszabb és magasabb, mint korábban valaha volt. Láttam a fiúk lábait megindulni a guruló labda után, a nők tenyereit, miközben bágyadtan ringatták a csecsemők fejét a mellükön, és megnyúltak a szerelmes férfiak és nők karjai is ölelés közben. Először azt hittem, az időn múlt mindez, könnyű lett volna a naplementére fogni, a dőlésszögekre, bármire, amiben van mérhető rész, de ahogy haladtam előre, a húsban megmaradt a feszülés, a csontok puhultak, gumiszerűvé váltak, ellágyult az arc, pedig mindössze annyi történik, mondtam ki félhangosan, amikor leszálltam a villamosról, hátam mögött a kiserdővel, hogy nemsokára haza fogok érni.

Szerettem volna halogatni kicsit, de akkor már kirajzolódott a kert, emlékszem, ahogy először érek újra haza, milyen képtelenség ez a mondat, pedig igaz minden szó, így igaz, először és újra és haza. Ízlelgetem, mintha ismeretlen lenne, de olyan, mint a szellőztetés után túl hamar beszédett párnák, marad benne dohosság, valami a pince hűvöséből, ugyanakkor tele van fénnel, meleggel, mert a nap beköltözött a cihába, a tollak közé bújt, és onnan leskelődik. A szomszédnál hatalmas rakás tető-cserép, a megmaradt régi, talán sajnálták kidobni, mert el nem tudom képzelni, ugyan mire lenne jó még az életben, hiszen beázott alatta a plafon. Most ott a kertben, teleszöve pókhálóval és romosan, elhagyatottan áll, mint a lelkiismeret, bizalmaszkodónak érzem, ahogy belátni rá a drótkerítésen, szinte kitárulkozva mutatja magát, mint a terpeszben ülő nők öle. Nem akarom nézni, de hát látom, ahogy ezek élnek, azt sem tudom, hányan vannak, de kiraknak mindent, rongyokat és teregetett ruhát, az elszürkült bugyikat, a szélre bízzák a nedvességet, mondván, elég volt abból súlyos évekre, elég volt átdörgölni, kicsavarni, a dereka szakadt belé, olyan súlyos a nedves ruha. Eltelt bő hat év, és nem változik semmi, az ereszt alatt ugyanaz a piros bőrkárpitos szék, rajta a macska. Nyugodt, lustán nyitja ki a szemeit, ahogy hallja a közeledésem, de nem akar semmit, nincs veszély, a rácsokon innen védett helyen van. Most a színeseket mosták ki, lila, vörös és kék szoknyák, melegítőalsók és ingek, blúzok, még mindig nem tudom, férfi vagy nő, ahogy öregszik az ember, hord bármit, ami a keze ügyébe kerül.

A szagokra kellene megtalálnom a szavakat, és aztán kiszellőztetni a szívet, hogy ne jusson mindenről minden eszembe, apám is ezért volt talán folyton úton, ezért vitte a vállain a hegyeket. Én még ezt nem értem, amikor történik, de talán majd egyszer el tudom fogadni őt is magamban. A *kinteket* és a *benteket*, az égő, csillagos házakat, amiket Chiliával hazudtak egymásnak, hogy könnyebb legyen, amikor máshol akartak lenni, mint az élet diktálta. *Próbálok nem lenni ott, ahol még nem jártam*, írod, én ezt megint nem értem, pedig eltelt annyi év, hittem, okosodik az ember, ahogy őszül, de most már ez sem igaz. Egyszerűen csak megöszül, elveszti a haj a színét, és a bölcsesség sem úgy van, ahogy mondják. David szerint értelmet az ember maga teremt, különben nincsen, minden áldott nap újra kell teremteni.

Hogy jövök én ahhoz, hogy megítéljem a szüleimet. Mi van, ha így volt igaz minden. Igaz és jó.

Benyitok a kertkapun, megállok, meg kell állni, mert azt érzem, hogy valami nem enged be. Nézem a kertet, harangozni kezdtek, amikor kiültem a padra, és látod, azóta hallgatok, főleg a bazsarózsákról és a csigákról. Róluk szólni olyan lenne, mintha a legféltettebb titkaink fecsegném ki, te felnevelsz most, hallom, Titili, nincsenek is titkaink, miket beszélsz, ezek csak virágok, megint miket képzelsz össze, ez fog elvinni, ez a sok teremtet világ a fejedben, egy kiadós sepregetés kellene már,

rád férne, Titili, azt kéne. Göcögsz, mama, milyen jó lenne most durcásnak lenni, megsértődni, még egyszer utoljára rád vágni az ajtót, hogy aztán visszakerédkedhesek újra, mit értettél az alatt, amit mondtál.

Túl sokat és túl nagy dolgokat képzelek, a fejemben erdők érnek össze hegygé, apa megint nekivág, David Einsof, a híres hegymászó, aki most újra egyedül akar lenni, újabb határokat álmodik maga köré, azt mondja, visszajön, Chilia, visszajövök, mert ez a legfontosabb, a hazaérkezés, vissza hozzád, tehozzád, egyetlen, édes asszony, de én nem értem, bár még gyerek vagyok, nem muszáj semmit. Nem lenne egyszerűbb itthon maradni, mint folyton hazaérkezni messziről. Apa rám kacsint.

Ő tudja, legyint rá Chilia. Anya, te csak mosolyogsz, és hallgatsz, olyankor kicsit lassabban törlőd a konyharuhába a kezed, a kert marad, látom, ahogy a szemedben nyílnak a virágok, mama, mennyi szírom lakik benned, minden hétre nő új virág, én pedig szívem szerint toporzékolnék megint, hogy ezt hogy lehet, miért hagyod, mondd, miért hagyod, hogy elmenjen megint. Szárba szökkensz, nekem viszont most kellene hallgatnom, elhallgatni a tél kietlenségét, hogy milyen az, amikor üres a tekinteted, semmi szín, csak ágak, karcos és szúrós indák, ahogy a tél akarja. Ahogy David akarja, ahogy olyat akar, amit sohasem láthat, hisz olyankor távol van. Belenyugszol abba is. Ebbe a magányba, távoli világok és közelek így érnek össze, mert *ahová te mégy, odamegyek*, David, *ahol te megszállsz, ott szállok meg, de ki gondolta, hogy folyton haladni kell majd, és minél közelebb vagyok, annál távolabb leszek. Az egyikünknek meg kellene állni. Talán meg kellene.* Akkor tanulom el a hibás törvényt, hogy minden férfi olyan, mint David Einsof, csak olyat keressek, aki elhagy, csak olyat találhatok, akit előbb el kell löknöm magamtól, mert annyira rettegek az elhagyatottságtól, hogy inkább elébe megyek, nem bízom sem istenben, sem emberben, nem láttam egyiket sem, attól még, hogy mondják. Legyen a másoké, legyenek azoké, akik hisznek. Értesz már, Asha?

A kerti beton a hasadra emlékeztet, mama, ahogy az eső után csiganyállal van összekelve, pont olyan volt rajta a bőr, a terhesség alatt szétrepedt, te vajon hogy voltál vele, én szerettem, márványos volt, mint a pattintott kövek belseje, ahogy megcsillant rajtuk és bennük a fény, az szép volt, ezzel hitegettem magam, mert az enyéimet gyűlöltem, hiszen én nem szültem, az én bőröm csak a hirtelen növéstől, hirtelen fogyásoktól és hízásoktól lett csíkos, *csíkos, mint a tigriseké*, mondtad nevetve az ágy szélén ülve a hasadon simítva végig. A tigris kedves és szerény állat, mondtad, fegyelmezett, de én gyűlöltem a tigrist, és veszekedtem veled, hogy abban ezer macska lakik, és egyik sem kedves, bújós, dorombolós állat, hanem vad. Akkor már sírtam, te pedig tudtad, most már nincs mit tenni, folytatni kell a mesét, a tigris él, hiszen megteremtetted, akkor kezdted a fehér tigrisről szóló mesékbe, amíg apa haza nem tért. A testvéremet Manokleinnek nevezted, és bennem, mint a gyom, szaporodni kezdett a rossz érzés, a féltékenység, akkor szőtted át, hogy csodák csodája, a te hasad csíkaiban két tigris lakik, ikrek ők, a fehér mellett van egy ezüst is, csak eddig nem látszott jól, mert elbújt az egyik, egy kisfiú- és egy kislánytigris. Reggelre összekeveredett Holle anyó meséjével és a Hókirálynővel, csak azt tudtam, rettegek, éjjel meggonoszodott bennem minden nő, mind azt akarta, haljak meg, meg kellett volna halnom, hogy Manoklein élhessen, de én minden reggel felébredtem, bármennyire kívántam is a haláloamat. Két tigris lakik bennem, mama, David elől ezt is elhallgattad, magával ne vigye a hegyre. Nem tudom, van-e különbség, magadat féltetted, vagy engem óvtál?

Dörgött az ég, elnyomta Manoklein szuszogását, arra ébredtem, iszonyúan kell pisilni. Tudtam, hogy a bilit minden este bekészítette a szekrény elé, a szoba közepén várt, ha szükség lenne rá. Manokleint kezdtem szólólgatni, hátha felébred, ki tudja, miért gondoltam ezt helyesnek, nem is nagyon gondolkodtam, egyszerűen csak nem akartam egyedül lenni. Manoklein, fent vagy, suttoztam bele a vaksötétbe, de a testvérem helyett csak az ég válaszolt, a hangjától kettészakadt bennem valami, és sírni kezdtem, úgy folytattam, szólólgattam, Manoklein, fent vagy, kérlek, Manoklein, ébredj, kelj fel, Manoklein, nagyon félek, és pisilni kell, kíséj ki, kérlek, kérlek, de csak az esőt hallottam egyre ziháltabban esni, a paplan forró volt, kitakarózni viszont nem mertem. A hideg falhoz dugtam ki a lábam, hátha csillapodik a tűz, mert égett a testem, belül a feszítő vizelet, kint a forróság, és semmi esély a kiegyenlítődesre, minden egyszerre volt, a víz és a tűz, én voltam minden, a dörgés és az eső, az összes hang, az éjszaka, a paplan, a távoli fémedény, és akkor elhalt a hüppögés, valaki bennem abbahagyta a sírást, fogalmam sincs, mi történt, egyszerűen most már ki kellett menni, véget kellett

vetni a szenvedésnek, akkor egy pillanatra abbamaradt az égzengés is. Lerúgtam a dunnát, kikeltem az ágyból, és megindultam a bili felé. Három lépés mindössze, ezt már kimértem, három lépés, és jó lesz, de ezt csak utólag teszem hozzá, akkor még csak kettőig bírtam számolni, egy volt David, egy Chilia, egy Titili, azaz én, és egyetlen Manoklein. Csak tigrisből volt kettő, az ezüst és a fehér, meg Holle anyónál volt két gyerek, és a Hókirálynőhöz mentek ketten, és igen, Jancsi és Juliska is ketten, de akkor felsikoltottam, hogy arra a házra nem szabad emlékezni, abba nem szabad bemenni, most csak pisilni kell, esik, esik az eső, csepereg, karikára, akkor értem el a bilit, leültem, a lé csorogni kezdett, még a szemem is behunytam, úgy megkönnyebbültem, pedig azt tilos, David mindig mondta, amikor a köveket törtük, hogy mindig nyitva kell tartani a szemed, Titili, a szemed világára van a legnagyobb szükséged, akkor hatalmasat dörgött az ég, de nem tudtam felállni, mert már pisiltem, hallottam, hogy valaki nevet, mit nevet, kacag, sívítva örül valaminek, muszáj volt odanézni, pedig csorgott a könny is az arcomon, alig láttam tőle, de annyi biztos, hogy balra fent, a szekrény és a függöny réseiből előbújt valaki, utoljára annyi villant a villámfényben, hogy nincs arca, bárki is legyen, arctalan, de közeledik Manoklein felé. Manoklein pedig alszik, nem lát semmit, álmodik, és én nem bírok megmozdulni.

Egyszerűen képtelen vagyok rá.

*

Manoklein reggelre mindig elfelejtette, merre járt. A részletekkel függhetett össze, mintha nem találta volna a történet szálai között a kapcsolódást, mert amikor David a tibeti hóoroszlánról mesélt, hiába hallottuk napra nap, úgy tűnt, Manoklein nem emlékszik semmire, ábrándosan hallgatta, ahogy apánk kezébe veszi a hangtálat, és zenélni kezd, aztán mesél, és a végén újra a hangtálért nyúl, de abba legtöbbször bealeludtunk, csak a szavában lehetett bízni, hogy így történt. Így kellett lennie, mert apa szava szent volt. Ha azt mondta, érzi a tenger illatát, órákat kellett várni, de végül csiklandozni kezdte a só a mi orunkat is. Ha azt ígérte, csak szóljunk, ő azonnal itt terem, bár lehet, hogy közben hónapok teltek el, de végül tényleg ideért. Állította, az idő csak az emberek fejében létezik. Nézzetek a szemembe. Mit látsz, Manoklein? Mit látsz, Titili? Látod-e, ahogy öregszem? A szót sem értettük még akkor mindebből, de ő ragaszkodott ahhoz, hogy mindig a testtel kösse össze az időt. Látod-e mélyülni a ráncaim? Látod, ahogy őszül a szakállam? És a körmöm, hallod, ahogy nő? Ugye, nem?

Azt szerettem a legjobban, ha az órásmesterrel jött, olyankor elővette az óráját, kikészített egy egész világot, mindenféle varázslatos csavarok és csavarhúzó hevertek halomban, hegyként magasodva, kicsike eszközök kerültek elő egy féltve őrzött dobozból. Amikor távol volt, odamerészkedtünk a dobozhoz, óvatosan leemeltük a polcra, Manoklein állt a székre, én őt álltam, azt figyeltem, nehogy anyánk váratlanul hazaérjen. Majd kiugrott a szívem, és sipítva szólongattam a testvérem, Manoklein, igyekezz, Manoklein, sieess már, de az ő játéka az volt, hogy minél lassabban és kimértebben emelte ki a dobozt, mintha nagyon nehéz lenne, és nehéz is volt a maga módján, apánk lelke hevert abban a dobozban darabjaira hullva.

Él valahol a messzi, messzi vidéken egy hóoroszlán, aki olyan magas hegyen lakik, hogy őt nem látogathatja meg akárki, és aki úgy dönt, hogy megkeresi, annak mindenét maga mögött kell hagynia, az összes csillogó kincset, a csavarokat és az anyákat is, a szerszámokat és a tisztítószereket, magát az órát. Manokleinnek ekkorra mindig összeszűkül a szeme, de apánk folytatta, én pedig tátott szájjal hallgattam, ahogy a tükrökről szóló mesébe kezdett bele, amiben elhittem, milyen csodákat mutathatott egy keretbe szorított kép, amit a családfő távolról hozott. Az édesanyja nem hitt a szemének, milyen csúf asszony érkezett vele messziről, az illetet ugyan kár megörökíteni, a felesége sírva fakadt, milyen szép fiatal nőbe szeretett bele az ő ura, az apja meg addig-addig forgatta, míg végül kinyögte, nagyon megöregedhetett útközben, aki ezt a fakteret magával cipelte annyi hegyen át. Hiába mondta a férj, ez csupán tükör, nem értette senki, az anyja káralt, az asszonya sírt, az apja csóválta a fejét, nézd, ez vagy te, emelte maga elé végül a foncsort a férfi, és hangosan mondta ki, ez vagyok én, de akkor már mindegy volt, a tükör megrepedt, ugyanis a fiatalasszony egy követ hajított bele, hogy ne kelljen látni, abban bízott, van ez olyan csoda, mint a tó, az is, ha beledobja a

kavicsot, megindul, gyűrűzni kezd, nem lehet, hogy a magasságos hagyja ezt a mozdulatlanságot, ezt a megbonthatatlan tökéletességet és fiatalságot, amivel neki, mióta a férje hazajött, minden áldott nap szembe kell néznie.

Évekkel később, amikor hét-nyolcévesek lettünk, és David távol volt, egyszer megkértem Manokleint, mondja el a Hóoroszlán történetét, játszunk azt, hogy ő most apa, és mesél, de persze nem árultam el, hogy mennyit sírok befele éjszaka, hogy a hangtálat helyett saját hüppögésemre alszom el. Egy pillanat alatt lett riadt, majd dühös a tekintete, a homloka a saras, ázott földre emlékeztetett. Akkor kiabált velem először. Hogy én illet tőle ne kérjek. Titili, ezt nem teheted, tudod, hogy bármit kérhetsz tőlem, de ezt az egyet ne. Erre én lettem dühös, hogy miért kéreti magát, nem értem, Manoklein, olyan vagy, önző és gonosz kisfiú, ez csak egy mese, tudom, hogy kívülről tudod, csak nem akarod elmondani, és sírásra görbült a szám, a torkomban egyre nőtt a gombóc is, de az értetlenkedésem olaj volt a tűzre. Manoklein magából kikelve ordítani kezdett, hogy én nem emlékszem, apa mit mesélt, nem emlékszem semmire, csak a zenére, azt meg nem lehet elmesélni. Titili, mit akarsz tőlem, ne kérj tőlem illet, apa történeteit ne. Soha többé ne. Akkor már a könnyektől zavaros volt az arca, mint az iszap, olyan vagy, Manoklein, mondtam álmatlanul forgolódva, amikor nem akarta meghallani, hogy szólongatom. Annyira meglepett ez a belőle kitört erő, hogy hirtelen azt is elfelejtettem, mennyire dühös voltam. Manoklein talán virraszt minden éjjel, és azért nem meséli az álmait, mert nincsenek, hasított belém, se álmok, se történetek, csak a zene van, akkor már tudtam, egy élet kevés lesz, hogy megvédjem magától, ha egyáltalán meg lehet azt, akinek a szívét a sercegő lemezjátszó tüje karistolja össze, miközben ébren álmodik.

Később a karjában ringatott, Titili, kicsi Titili, dűnyögte a nyakamba, hát érted végre? A zene elmesélhetetlen. Brahms hegedűversenyét hallgattuk, csukott szemmel figyeltem, onnan hívtam, hal-lod, Manoklein? Egyetlen pillanat, amikor a hegedűművész a karmesterre mosolyog, ellágyul az arca, az hátborzongató, az ismert dallamot kezdik újra, Asha, visszahoztad a zenét az életembe, ennél nagyobb ajándék mi lehet. Mintha lélegezni tanulnék meg újra, minden belégzés friss és fűszeres, ahogy hegedű, vonó, hegedűművész, és a karmester, zenekar, szólista alkotnak isteni háromszögeket. Te, ha van erre szó, én utánamegyek, és ha megtaláltam, megírom neked.

Az angyali üdvözlés lehetett hasonlóan nagyszerű és félelmetes, válaszoltad. Igen, folytattam, amikor elkerülhetlenné válik a találkozás, és tudja, a nő tudja, hogy végig kell néznie, ahogy a fia elszenved az életet. Fájdalmas lesz és gyönyörű, de ő akarja, mert nem kérdés, hogy meg kell élnie. Tudod, minden vér ellenére boldognak hiszem azt a férfit a kereszt alatt nyögve, Titili, és talán a megfogant is arra gondolt, miközben érkezett, amikor majd odafönről néz ide, le, hogy minden másnál jobban kívánja majd a galileai esők szagát, a föld érintését. És akkor újra sóvárogni kezd. Mint apám, David Einsof a hegy után, szűrtam közbe.

Olyan szép a kapcsolódás az élők között. Egyszerűen szép ez. Érzed, Asha? Van idő. Végre van idő mindenre. Tudom, álmodtam bele a választ a dallamba, hiszen ez volt az a rész, ami csak apánk elmondásai szerint létezett. Ahol a Hóoroszlán élt. Az az a pont lehet, folytattad, Asha, miközben betakartál, amikor elfogadja a légyságot az együttben, a támaszban, amikor megérti, hogy van nem erőszakos, hanem emberi, érzékeny, tapintatos társ vagy kíséret az úton.

Gyerekként hogy ujjongtam. Hát érted ezt, Manoklein, mondd, hogy mindig így lesz, hallani akarom a zenét, nincs is más, csak ahogy ver, dobol a szíved, én most meghalnék, ha megállítható lenne az élet, csillapodj, Titili, még kiugrik az a bolond szíved, nézd, Chilia Bhaaba és David Einsof egyszerre őszültek meg, az arcukon hasadékok vannak a ráncok helyett, Nanga Parbat, Annapurna, Csomolungma, Manaszlu, Manoklein, gyere haza, az emberek között élhető csak az élet, máshol nincs levegő.

Ne tőlem félj és a fulladástól, hanem teremts magadban helyet. Odafenn olyan csönd van, hogy lélegezni is elfelejtesz. Hallod, Manoklein, hallasz engem?

Titili, nincs semmi baj, feküdj vissza, csak álmodtál megint. Aludj el.

Pirkad. A hátadon ez a kezem. Ne lökd le, tartalak.

A túlsón

Két hónapig nem
borotválni a lábad és a
mégis csupaszon maradt
foltok összekötve egy
térképet adnak ki
na az vezet hozzá
ezt mondta az első.
A belőled táplálkozó
kincses térkép. Egy piros
X a térdkalácsod alatt.
Ott bújkál Isten
elméletileg
őrült volt úgyhogy hittem neki
de semmit sem találtam.
A második azt mondta
ne keressem és majd
Ő megtalál persze addig akár
őt a másodikat is megtalálhatom
újra és újra
a lábaim között.
Azok a dolgok amik nem
történtek meg sokszor mégis
a legigazabbak.
Épp ezért mondhatta volna a
harmadik
hogyan fogjam meg a kezét és ő majd
elvezet hozzá
ügyes húzás lett volna csakhogy ő
sehová sem akart vezetni engem.
A legkevesebbet az tudott segíteni
aki pedig jelen volt annál a
történelmi pillanatnál amikor
felfedeztem egy csillagképet két
megnevezhetetlen falu között és
azt mondta reméli örökké együtt leszünk
aztán az arckifejezésem láttán
meggondolta magát hogy

oké
de akkor legalább egy fél évet
bírnak ki vele amit később
nagy nehezen
lealkudtam három hónapra.
Az ötödik
ha jól számolom de
akkor is ha
nem
éppencsak egy fénykép
erejéig vetette fel a kérdést
mi van akkor ha
Ő nem is létezik?
Te szentül hitted
Én vagyok Ő
és legnagyobb tragédiánk volt hogy
én nem hittem neked.
Most ott ül Isten a
túlsó parton
néha felém int én meg idegesen
jelzek a fejemmel hogy
jól van látlak de
mit segít ez most már rajtam?

Fél egy

A lány kamaszkorában
írt egy novellát
csak azért, hogy valahol
megölhesse magát,
fájdalom nélkül.

Évekkel később azt álmodta,
hogy felemeli a konyhakőről
Sylvia Plath törékeny testét,
cipőket rajzol lábaira, majd
lesétál vele a ház előtti lépcsőn.

Hallja, ahogy a falak
összeomlanak mögötte,
pedig azt remélte, hogy nemcsak
Sylvia testét menekítheti ki.

A levegő körülötte megtelik porral,
törmelékek zuhannak szerteszét,
majd leér a lépcsőn és megfordul.

Mögötte pedig ott áll a sárga épület,
érintetlenül, teljes rothadó
pompájában.
Az ő kezében pedig már csak egy
pár rajzolt cipő fekszik.

Zóra jelige

Fénykereszt jelige

anya és a negyven év

anyát kipakolták azt mondta ő már nem is nő
csak orvosi protokoll anya feledékeny kislányom
megint nem jut eszembe mondja azt is békélj
meg az apáddal másnap összevesznek anya pár
centivel hátrébb teszi a tojástartót anya is
morog apára mert kemény héjú káposztát
vett és az nem tölteni való

apa egyszer fellökte anyát anya sírt és én is
lent ültünk a ház előtt mert apa nem engedett
be és minden szomszédra mosolyogtunk apa
házas mindent megcsinál és sokszor öleli meg
csókolja anyát aztán valamiért mindig meglöki
rákiabál anyáék tengerpartra utaznak sokat
gondolkoztak menjenek-e anyának senkije nem
volt apámon kívül negyven éve csak az az egy
én meg csak nézek mennyi mindent kipakol
negyven év meg az egyetlenegy mennyi hiba
jutalom bűn csalódás remény mostantól jobb
lesz de ugyanaz mégsem lett más hiába és
hányszor gondolták anya mondja csináljunk
unokát apáddal úgy megnyugodnánk az egy
másik vers de nézd anya ez kész

kötés

az otthon az ahol enni kapok és
inni ahol kicserélik a sebemen a kötést
ahol sokáig lehet aludni ahol el lehet
bújni a napok elől ahol anya van meg
apa ahol kitakar az álmatlanság és anya
betakar ahol apa paprikás krumplit csinál

ebédre és tévét nézünk betakarózva teával
 a kezünkben az otthon az ahová haza lehet
 menni ha túlél az ember ha megvágják
 a hasát az otthon az mikor nem tudja az
 ember milyen mikor nincs mert neki van
 ahol megmossák és bekenik a varrat helyét
 ahol sok citromot raknak a teába ahonnan
 nem kell menni munkába az otthon az
 ahonnan van hová továbbmenni mikor bír
 az ember egészséges és életre kész az
 otthon az ahol anya apa van és az aki túlél

bicikliút kettő

műanyagpapucsban a ház hátánál szakadt sezlonyokon ül a vidék
 szilvát barackot paradicsomot főz a nyári konyhában kidobott bútorok
 a kamarában boroshordók lopótök kemping és csepel porcelán nippek

hagymaszag árad macskahúgy ólszaga az udvaron unokák kis lavórokban
 fürdenek nagy karéj zsíros deszkát esznek nagyanyjuk fekete kezéből

öregasszonyok várnak felszámolt állomásokon zsákjukban konyhakert
 gyógyító füvek félve néznek a világra kérik igazítsa meg rajtuk a zsákot

berögzült mozdulatokkal él a vidék ugyanazzal segít amivel öl egy szál
 kolbászért kalácsért néha nem kérnek hanem ölnek és a vének holtan is
 gereblyézik a földet tépik a dudvát tanulni küldik a házat az utcát

műanyagpapucsban a ház hátánál presszókból kidobott színes műanyag
 székeken ül a vidék pereg a malter kiég a villany a spóron kész a lekvár
 semmi nem fáj kapát fog a hajnal és esőt zokog hazát szárít zsinórján

A teremtés homálya

a természet hangokkal
 ír
 egyes állatok szárnyait
 béna végtagok rejtik
 nem repül az őzbak
 nem repül a nyúl
 földet ér
 lapul
 a levelek dzsungellé nőnek
 az esőerdők halálát
 nem hirdetik szólamok
 nem ismerik
 a lázadás fogalmát
 alfa és omega
 közöttük semmi
 kapcsolat
 az úr hívja a földet

Zarándok

utat tör a talpa
 arcát cserzi
 az út
 a pókháló árnyéka
 mindennap
 láthatóvá válik
 hála a Napnak
 időt kölcsönöz
 jelen van
 a gyerekek nőnek
 a felnőttek (f) élnek
 járdaszegély

a szakadék felett
délbáb
puszta homok
ölelkezve sem
volnának
egymáshoz közelebb
mint a múltban
amit elérni jött
van

Partok szegélyezik

agyam álmodik
ágyam a gondolaté
a gyúrt kéken
ablak mellett utazók
szürkesége nyel el
de
láttni lehet
a part mellett is
vízivilágot
ahogy lógotod a lábad
és megszáll a tér
leülök
mell(v)éd

Dilemma

Na Skale (630 m)

diktafonra vettem a Blatnica vizének
tonikos locsogását azon a hét négyzetméternyi fanyar
szobatiszta mészkőfalon Na Skale felett

Sv. Hubert

letölteni ezt a csobogást. és megállás nélkül játszani
egy vízszegény fennsíkon. amíg megneszelik a csiszolatlan vadak.
színed elé idéztél minket, forrás.

és ez a csobogás kiborítva a forrásból, és ez a sok zaj
behordva a csobogásba – alig megtapadva, alig telve el.
most úgy rémlik, úgy dereng nekünk.
minden erdőnek van egy olyan pontja, ahol sohasem olvad el
a hó. és mindig akad egy forrás.

Sv. Hubert

korán kezdte, későn engedett. mialatt sejtett, ami tárult,
arrébb gyűlt, égrenyíltan, összedódva, beletörődve, hisz kimondva,
kimondottan, elverte a zápor. mialatt kéretlen, éretlen ajakként
nyílt szét újra, mintha lenne, midőn volna, halványan, ha nyíltan is,
mintha teljesülve, kitömörítve, mint egy áprilisi zápor, utánahullva,
valami helyett, ormótlan, faragatlan cseppekben, ahogy mondva, úgy gondolva el,
jóvátehetetlen, csöpögésben elvékonyodva, örökös fordításban,
vízről jégre, jégről vízre, a megszólalásig hasonlón, de csak addig. –
a megfagyott vízcsíkot letöröd a forrás szájáról,
mélyhűtőbe rejtéd.

Sv. Hubert

a forrás szája körkörös érvelés a fény mellett

Zadielska Planina

felszeleteltem a szelet vékony pormentes sávokra.
és egyenként lejátszottam azokat.
fejben tartom őket, most ott szállingóznak szét, legbelül.

48°37'32.5"N 20°50'45.9"E

elterelte figyelmemet
a lyukacsos karsztra. ha rátérünk, törvénye az eltűnés, mondta.
az álmatlanság váladéka patakzott homlokán.
kiválasztott egy rövid gödröt – kiásta, majd leásta
odébb. begurította az *itt* szócskát a gödör aljára.
korgón beomlik egy alabástrom fűz nemsokára,
de nem itt, nem itt, mondta.
kívülről megtanulnám azt az omlást, ha tényleg itt,
tényleg itt.

48°37'57.3"N 20°49'32.8"E

kiválasztasz egy parcellát.
felezőmerőlegese mentén behajtod. tépőzárat helyezel széleire.
és kiakasztod, hogy üzekedjen rajta a lenyúzott, nyers szél.
majd leteríted, akár egy sokat látott paplant.
beülteted nézőponttal, naphosszat gyomlálod. s ha elvirágzik,
beszeded ismét –
megkörnyékez az érzés: összeállítani a virágzás első szótárát.
majd tüzet rakni a szószeretben. virágzik, nézd, a Körülírások kertje.
smaragd borostyán futja be a zártkörű Koherencia sétányt.
feltámasztanál öt perce benne valakit?
mire felérsz, észreveszed, hogy mindent elfelejtesz?

Dolné Lúky

lehűlő fehér mezőn kettévágott kaptár

Lúčanské jazierko (729)

5 x 5 méter széles, tíz emelet mély tó.
ha jégeső lyuggatja felszínét.
egy-egy lyuk egy-egy megfelejtkezés a bezúzott,
szétloccsant, összeráncolt, Alzheimer-es víztükrön.
a zuhogás ma sötétben kezdődött el. s a sötétből,

ami rajtad megmaradt: a haj ébensége például,
a szempillák nyurga, fekete villái, napfelkelte után.

Zadielska chata

fák életnagyságú portréi díszítik az üléstermet.
a házi kedvencek, mondja. az őslakók, gondolja el.
valójában egy rönkház kandallójában ropogó rönk emlékei.
levélzaj, tumultus, teketória. bíborősz. dominóelv.
a többi odakint: korán jött havazás, ami helyben
levakolja a lombot, mondja.
a hókristály, mint levélnehezék, gondolja el.
nagyotmondás, ami szűkszívűség, mondja.
szűkszavúság, ami kopárság, gondolja el.
máskor meg, minden levél, mintha megannyi apró radír
körözne a levegőben. beletörölne és megszűnne a teljes délután.
az előzmények hideg délutánjai, mondja.
a megszellőztetett lombkorona, gondolja el.

Hradná stráň

egy kifecamodott száj, amíg utoléri valamilyen
elnagyolt mondanivaló, napokig sántít, összeroskadva,
mintha a passzív szókincsében járna.

Hradná stráň

1: 40.000

Královská jaskyna

évek óta egyetlen karsztrésbe gyűjtöm a damilvékony sovány fa
minden lombját.
időnként beleaprítok egy kupac kéziratot is, a saját hangomat.
árnyékom öntőformája vagyok? kérdezem
hányfelé szellőztethető ki az árnyék? válaszol
mint egy feje tetejére fordított konténerből, kibillen belőlem?
a pereméig fáradt árnyék? válaszol –
erre előnt hirtelen mozdulatom mecénása, a pánik

► DRAGOMÁN GYÖRGY

A tengeristen

Balázs Imre Barna képei közé

A tengeristen lassan ébred.

Lassan, de annál haragosabban.

Minél közelebb kerül az ébrenléthez és az öntudatra ébredéshez, annál jobban nő a haragja.

Amikor már tudja magáról, hogy ő tengeristen, azt is tudja magáról, hogy felébresztették. Ezt tudja és a haragot tudja, nem is tudja, hanem egy a haraggal.

A tengeristen vízből van és sóból, sóból van és korálból, korálból van és iszapból, iszapból van és homokból, homokból van és lávából, lávából van és bazaltból, bazaltból van és jégből, jégből van és gőzből, gőzből van és haragból.

A tengeristen haragja kék, a tengeristen haragja átlátszó, a tengeristen haragja zöld, fekete, narancs-színű, lila, vérvörös.

Sötétkéken és feketén és mélyzölden és vérvörösén áramlik át rajta a harag, hullámozva dagad és apad a teste a méregtől.

Tudja jól, hogy csakis a hold ébreszthette fel.

Tudja jól, mit fog a holddal tenni, felhullámzik az égig, fel a égen túlig, letépi onnan a holdat, letépi és darabokra töri, bosszút áll végre.

A tengeristen törött kagylók, hasadt korallok hangján bőgi az ég felé a haragját, hullámozva görögnek a csápjai a felhők függőnye felé.

Szét fogja hasítani a felhőket, visszaveszi magába mind az égen úszó áruló vizet, aztán leszedi az égről a holdat.

A tengeristen megrázza magát, kitátja mind a szájait, beszívja magába mind a felhőket, vörösén és sárgán sírnak, ahogy szalagokra harapja az összeset.

Az ég sötét, az ég üres, nyoma sincs rajta a holdnak.

A tengeristen még haragosabb, haragja megárad, gomolyogva, kavarogva tör az ég felé, úgy keresi a holdat, zúgó haraggal követeli, hogy bújjon elő, hogy mutassa magát.

A tengeristen zúgva szigeteket tép és szakít ki a testéből, letördeli róluk a fákat, lehántja a sziklákról a földet, szétmorzsolja a sziklákat, magába nyeli a köveket, megeszi mind a földet.

Flux XCI. 45,5 x 69,5 cm, olaj, vaszon, 2015

Így tépi szét, így vágja szét, így töri össze.

Aztán egyszer csak ott van az égen a hold. Nagyobb mint valaha, messzebb van mint valaha. Elérhetetlenül messze van, válaszra se méltatja a tengeristént. Ki se neveti, rá se néz, egyáltalán nem vesz róla tudomást.

Itt vagyok, Hold, zúgja a tengeristen, felébresztettél, hát itt vagyok, leszedlek az égről, magamba olvasztom a fényed, megeszem a hideg húsodat.

A tengeristen a hold felé hajít egy szigetet, minden ereje benne van a dobásban, nem is sziget az, hanem egy gyökerestől kitépott kialudt vulkán, a fagyott lávakamra körül súlyos fekete bazalt-indák, irdatlan fekete ököl repül át feketén a fekete égen, akkora, hogy egy pillanatra eltakarja a holdat, száll feljebb feljebb, a tengeristen ujjongva felüvölt, el fogja találni, ketté fogja törni, leszámol vele.

A roppant fekete vulkánököl egyre feljebb és feljebb száll, és a hold nem vesz róla tudomást, nem is látja, nem is tudja hogy van, a egyre kisebb lesz, már csak egy kő, már csak egy kavics, már csak egy porszem, megáll fent a sötét égen, onnan mérhetetlenül messze van még a hold, nem fogja elérni, zuhanni kezd, a tengeristen beleszédül, akkora ütéssel zuhan vissza a testébe.

A hold fehér, a hold kék, a hold vörös, a hold fekete, eltűnik az égről, vagy csak a tengeristen nem látja, ott van az, ott kell lennie, mindig ott volt, mindig ott lesz, erre gondol, nem erre akar gondolni, hanem a haragra, de hiába beleszédül lassan a szunnyadásba.

A tengeristen lassan elalszik.

A tengeristen vízből van és sóból, sóból van és korálból, korálból van és iszapból, iszapból van és homokból, homokból van és lávából, lávából van és bazaltból, bazaltból van és jégből, jégből van és gőzből, gőzből van és álomból.

A tengeristen álma kék, a tengeristen álma átlátszó, a tengeristen álma zöld, fekete, narancsszínű, lila, vöröses, fehér.

Alszik.

Alszik.

Alszik.

A kiállítást megnyitom.

Flux LXVI. 280 x 150 cm, olaj, vászon, 2014

SOPOTNIK ZOLTÁN ◀

Lajhározó

A lajhár egy olyan állat.
Olyanabbat nem találsz.
Nevével ennyire együtt élő
teremtmény nincs még egy a
Földön. Talán a Marson.
A kényes Vénuszon. Talán
a Tejút korzóján flangálnak
ilyenek.

Leírtam, és már lihegek.

A lajhár egy misztikus.
Ahogy Pé Krisztián, a költő
írta régen: befelé űrhajózik.
Míg az ember kifelé tart a
jóból, siet, rohan, tülköl és
büfög kocsijával, karcolja a
lelkét és másokét, liheg és
sok francot emleget, addig
állatunk egy jógamester:
jógi. És ravasz asztronauta.
A teremtő nyugalom kajla
katonája. Aki sokat tud, de
keveset látszik, csüng a
türelmen meg mindenféle
indán. Hintázik a fantázia
kötélén, mert fantáziája, az
van neki.

A lajhár nagyon állat.
Állítólag egykoron,
Isten egyszer könnyezett.
Egy nagyot, egy súlyosat.
És abból lett az első,
a büszke ő, aki majdnem
akkorára pottyant, akár egy elefánt.
Mert Isten könnye nagy.

És a lajhár szíve is.

A lajhár az idő szelídítője.
Kantáron vezeti, ha akarja,
de sosem lovagolja meg,
mert tiszteli. Apa, anya sokat
tanulhatna tőle. Mikor szétszedik
az otthont, a kertet, az udvart
és néha egymást. Persze nem
úgy, csak kemény szavakkal.
A fészerbe mindig be lehet
ugrani egy pusziért, súgja,
ha értik, ha van fülük hallani.
Fészert a panelban is találhat
az ember, búgja még
mosolygón állatunk.

A lajhár a fejjel lefelé. Az
örökös tükörkép vagy tükör-
tartó, úgy biz ám. Nézz vigyorgó
arcába, és megtalálod önmagad.
A kisdíák a tényleg kisdíákat.
A rezgő kamasz a tényleg kamaszt.
Az orvos a tényleg orvost.
A tűzoltó, a katona, vadakat terelő
juhász, mind a tényleget.

S a lényeket?, kérded joggal.
Azt fel lehet mérni egy lajhár-vigyorral.

A lajhár a mese.
Ő történet és a főhős is
egyben. Az erdőben, ahol
látszólag durmol, mindenki
tiszteli, járnak hozzá, mint a
jó doktorhoz, az állatok és
bennszülöttek egyaránt.
Pszichológus ő, lélekdoktor.
Mindenkinek saját meséjét
aludja el, aludja át.

Aludja el, aludja át.

S közben az álombéli
rémekkel alkuszik. Csencsel.
Őrködik, hogy a goromba
álmok ne éljenek a nappalban

tovább, a rémek keze ne húzzon
senkit a rosszba vissza. Se
gyereket, se sánta harcost, se
mérnököt, se programozót.

A lajhár tisztára Harry Potter.
Mondjuk, nincsen seb a homlokán,
meg szemüvege se, legalábbis
nem úgy, hogy egyből értenéd.

Ha kettőből, az más.
Úgy a szuper seprűjét is
láthatod, legalábbis a
kapaszkodást, hogy
fennmaradjon rajta.
A kozmikus ölelést.

A lajhár kettőből-állat.
Gondolkodni kell rajta,
hogy elbírd az esztét.
Egyszer simán, csak úgy
rendesen. Majd
visszafelé is törni a fejed.

A lajhár a legnagyobb matek.
Szörgubanc, és x meg y.

A lajhár az egész álmöföldkere.

► VÁRFALVY EMŐKE

Avarfalvi mesék 2.

Ödön nagyon nagy bánata, avagy a modern macskák nem esznek egeret. Vagy mégis?

Az Óhegyi Erdő alatt, ahol a Márgabányai és a Gergelyvölgyi kocsitak keresztezik egymást, ott található Avarfalva. Tulajdonképpen semmi izgalmas nincs benne. Hacsak az nem, hogy Avarfalva nem szélteben, hanem hosszában falu. Hogy hogyan? Hát úgy, hogy a házak itt nem egymás mellett állnak, hanem egymás fölött, négy hosszú sorban, nevetgélve. Avarfalvát az unalmas felnőttek emeletes háznak neveznék. Pedig Avarfalva igazi falu. Benne 39 és fél lakással és sok-sok érdekes mesével, melyből ma elmondok neked egyet, ha Te is szeretnéd. Szeretnéd? Akkor figyelj!

Hassan, a göndör hajú kislány és Laczkó, a falu csillagszemű gyereke épp az Avarfalva melletti focipályán rugdosták a labdát, amikor meglátták Ödönt, a cirmost. Ödön az avarfalvi fél lakásban élt, egy kényelmes, kockás pokróccal bélelt banános rekeszben. És mindenki jó barátságban volt vele, kivéve Szaniszlót. Ha macskát látott, a mérges szőrű keverék kutusnak a megszokottnál is jobban égnek meredt zilált bundája, és jellegzetes mély hangján csak azt ismételte:

– Hadd harapjak bele, hadd harapjak bele, hadd harapjak bele.

Persze Ödönt nem bántotta, de vele sem volt hajlandó szóba állni. Szaniszló ugyanis mindig hű maradt az elveihez: egy macska az nem kutya.

Na, de hol is tartottunk? Ja, igen! Szóval Ödön bánatosan baktatott a focipályához vezető ösvényen, és csendben motyogott magában. Hosszú macskabajsa szinte súrolta az ösvényt.

– Méghogy gömböc! Méghogy lusta! Én? Aki többször is körbejárom az avarfalvi kiskertet minden héten. Ugyan már!

Laczkó és Hassan letették a labdát. Odaszaladtak Ödönhöz, és aggódva simogatni kezdték.

– Mi a baj, Ödön? Talán elfelejtett ebédet adni Zsuzska mama? Nem volt jó a májkrém? – kérdezték a fiúk felváltva.

– Jaj, nem, nem! – nyávogott Ödön, és leheveredett a fűre – Ételről szó se essék. Egy fél csirkét sem bírnék lenyelni, annyira szomorú vagyok. Azok a szemtelen egerek. Kicsúfoltak. Mikor épp a harmadik délelőtti szunyókálásomba kezdtem volna, odalopóztak a hátam mögé, és bogáncsokat ragasztottak a bundámba. Aztán, amikor felálltam, hogy megkeressem őket, vihogva körtáncot jártak körülöttem. Még egy gúnynótát is kitaláltak:

*Ronda Gömböc Ödön,
macska vagy a köbön,
alig visz a lábad,
szádon májszaft szárad!
Nyalogasd a tejet,
nem fogsz te egeret,
beesel a kútba,
rád fér egy fogyókúra!*

– Ezt énekelték. Nekem. Alig vagyok 15 és fél kiló. A nagymamám húsz kiló volt az én koromban. És egyáltalán. Mi az a fogyókúra? – kesergett Ödön, miközben a hátára fordult, hogy a fiúk a hasát is meg tudják simogatni.

Laczkó és Hassan összenéztek. Ők sem hallottak még a fogyókúráról, de abban biztosak voltak, hogy az valami nagyon szörnyű dolog lehet. Laczkó emlékezett rá, hogy amikor a legutóbb a nagypapája beteg volt, akkor valamilyen kúrát kellett csinálnia, amitől nagyon fájt a feje és egész nap csak feküdt. Még együttérzőbben nézett Ödönre, és hagyta, hogy a cirmos szórakozottan beleakassza a körmét a focinadrágjába.

Ahogy csendben töprengtek, arra jött a vörös hajú Katica és Dzszenifer, a bogárszemű nagylány. Vidáman nevetgéltek, amikor meglátták Hassant és Laczkót a fűben üldögelni Ödönnel az ölükben. A két lány odaszaladt, és letelepedett a fiúk mellé.

Hamarosan ők is megtudták, milyen szemtelenek voltak az egerek, és milyen nagyon elszomorították Ödönt.

– Fura – mondta Hassan –, nem tudom, mi bajuk az egereknek a gömböcökkel. A labda is gömbölyű és jó, a dinnye is gömbölyű és jó.

– A túrógombóc is gömbölyű – vágott közbe Lackó, és megnyalta a szája szélét. – Anyukám sok tejföllel csinálja, és teszünk rá porcukrot is.

– Tejföl, cukor! – sóhajtott Ödön. – Jaj, ne!

A gyerekek gondolkodva üldögéltek, és közben felváltva simogatták a még mindig kedvetlen macskát.

– Én már hallottam erről a fogyókúra-dologról – törte meg a csendet Katica, aki nagyon örült, hogy, bár ő volt a legkisebb a társaságban, mégis neki jutott eszébe a megoldás. – Az anyukám csinált is valami ilyesmit. Az biztos, hogy kell hozzá mérleg.

– De honnan szerzünk mérleget? – kérdezte Laczkó, és rögtön felpattant.

– Hát, talán a Zöldséges Bácsi kölcsön adhatná esténként, amikor nem használja – javasolta Dzszenifer bizonytalanul.

– És mit fogok én a mérleggel csinálni? – kérdezte Ödön is reménykedve, és felült, hogy megnyalja a jobb hátsó lábát.

– Azt nem tudom – mondta Katica –, de talán rá kéne állnod. Anyukám is mindennap azt csinálta. Utána, mondjuk, általában eléggé elszomorodott, és volt olyan is, hogy a mérlegre állás után elővett egy tábla csokit, és a felét megette, de ezt nem mindig csinálta, lehet, hogy ez nem a fogyókúra része.

– A csokievés az menni fog – kezdett egyre jobban felélénkülni Ödön.

– Akkor vágjunk is bele! – javasolta Hassan.

Aznap este, mikor a Zöldséges Bácsi bezárni készült, a gyerekek becipelték Ödönt a boltba, és megkérdezték, kölcsönvehetik-e a mérleget a fogyókúrához.

– És mit szeretnétek vele csinálni? – kérdezte a Zöldséges Bácsi mosolyogva.

– Hát, ha Ödön rááll, akkor le fog fogyni – magyarázta Katica határozottan. – Anyukám is mindennap többször felállt a mérlegre, amikor fogyókúrázott.

– És ettől lefogyott? – kérdezte a Zöldséges Bácsi csodálkozva.

– Azt nem tudom – válaszolta Katica.

– Talán próbálkozhatnátok néhány zöldséggel. Itt van például mindjárt egy szép káposzta – vett le egy nagy, gömbölyű fejes káposztát a Zöldséges Bácsi az egyik felső rekeszből.

– De mit csináljunk vele? Mérjük azt is le? – csodálkozott Katica.

– Nem, dehogy. Adjátok oda Zsuzska néninek, hogy főzzön belőle levest Ödönnek. Ha ezt eszi, hamar megszabadul a zsírájától – válaszolta a Zöldséges Bácsi.

Ödön riadtan ült Laczkó karján. Még soha életében nem evett zöldséget. A káposzta pedig kimonodottan ijesztőnek tűnt nagy, gömbölyű zöldségével. De nem mert szólni. Remélte, hogy valami csoda történik, és eltűnik a káposzta. Vagy a gyerekek felejtik el odaadni Zsuzska mamának.

Dzszenifer, Katica, Hassan és Laczkó hangos csevegéssel nyitottak be Zsuzska néni konyhájába. A mindig süteményekkel, befőttekkel vagy lekvárral foglalatzkodó Zsuzska néni épp egy nagy tepsit túsós rétest vett ki a sütőből. A gyerekek nagyokat nyeltek a finom, édes illattól, míg Ödön komótosan leugrott Laczkó öléből, és odatelepedett a konyhaasztal alatti kosárba. Zsuzska néni csodálkozva nézett először a káposztára, majd a gyerekekre.

– A Zöldséges Bácsi adta ezt a káposztát, hogy tessenek belőle levest főzni Ödönnek – kezdett bele a magyarázatba Dzszenifer.

Komisz kamaszok (1.)

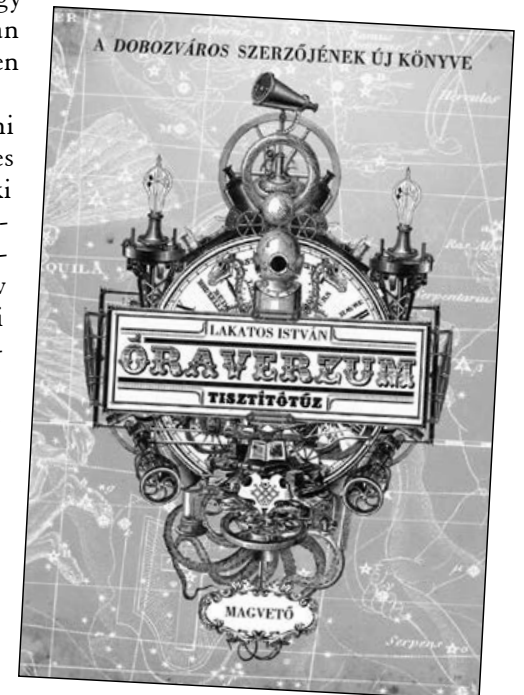
Beszélgetés Dávid Ádámmal és Lakatos Istvánnal

Valami alattomosan megváltozik. Imádott porontyunk, aki csillogó szemekkel hallgatta az esti mesét, olvastunk akár *Bogyó és Babócat*, akár népmesét, *A Gyűrűk Urát* vagy a telefonkönyvet, furcsa, új szokásokat vesz fel. Egyre többször rángatja a vállát, és eszébe sincs kézbe venni azokat a szép, mély értelmű regényeket, amit szülei vagy tanárai ajánlanak neki. Ehelyett rémes ponyvákat, képregényeket hord haza. A szülő ismét kétségbeeshet: mit rontottam el? Hogy lesz így rendes (szépirodalom-fogyasztó) ember a gyerekből?

– Mindketten annak a korosztálynak írtok, akiket az olvasáspedagógia az egyik legkritikusabb közönségnek tart. A *kiskamaszok* már nem fogadják kritika nélküli lelkesedéssel a felnőttek által felkínált könyveket. Nektek, úgy tűnik, mégis sikerül megtalálni azt a bizonyos hangot. Mi a titok?

– Lakatos István: Én már nem olvastam például az indiános könyveket, sőt, kifejezetten nem szeretem az indiánokat. Képregényeken, lapozgatós játékkönyveken, sci-fin és fantasy-n nőttem fel. Most is nagyjából ezeket olvasom a legszívesebben, rettenetesen várom az új *Star Warst*, imádom a *Doctor Who*-t, és így tovább. Ezeket az élményeket, ezt az életérzést írom és rajzolom meg a könyveimben, ennyi az egész. Nem szívesen zabolázom meg a fantáziám, nem szeretem a megalkuvást, ha a történet úgy kívánja, hogy a vérnek márpedig folynia kell, akkor ott bizony folyni is fog. Előbb-utóbb felnőtteknek szóló regényeket is akarok írni, fantasy-t vagy horrtort, az ifjúsági könyveken keresztül pedig fokozatosan lépegethetek felfelé. Az *Óraverzum* is már határeset, hiszen rengeteg „felnőtt” dolog van benne.

– Dávid Ádám: Bennem is dolgozik egy ilyen irodalmi lépegető: *A Virág utcai focibajnokságnál* – jó elsőkönyves szokás szerint – elég sok önéletrajzi apróságot adtam ki magamból, és éveken át kitartóan szövegeztem gyerekkori, hat-hétéves énemet, míg összeállt a történet. A *Millennium expressz*-nél már tudatosabban próbálom a tizenkét év feletti korosztályt megszólítani, ráadásul itt a történelmi kalandregény műfaji keretei miatt nehezebb volt személyessé tenni a sztorit, de a titok – ha van ilyen egyáltalán – éppen ez a közvetlenség: hogy az olvasó otthonosan érezze magát az előtte felépülő világban, hogy azonosulni tudjon valamelyik szereplővel. És ebben sokat segíthetnek olyan rejtett utalások vagy toposzok, amelyek jó eséllyel ismerősek szinte bármilyen korosztálynak, és berántják őket a regénybe. Egy 1896-ban játszódó trilógia esetében például elsőre meglehetősen tűnhet, hogy a *Csillagok háborúja* több kultikus mondata és helyszíne felbukkan, de ezek a játékos vándormotívumok egyfajta

Tama jelige

Mimi jelige

– Káposztalevest Ödönnek? Dzszenikém, a cicák nem nagyon esznek ilyesmit – mosolygott Zsuzsika néni, és megtörölte a kezét a köténye sarkában.

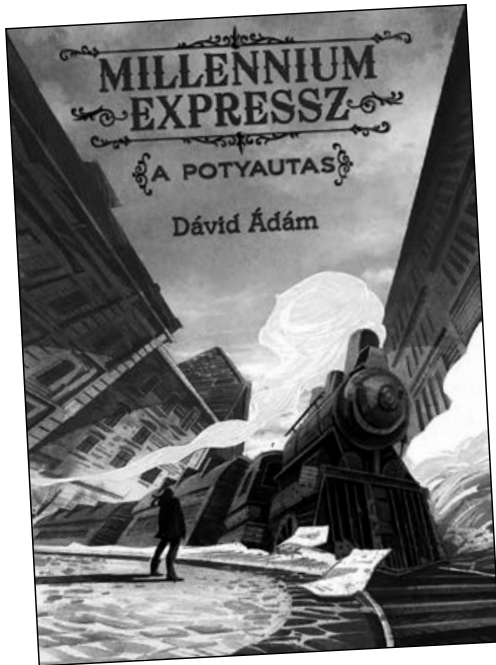
– De akkor hogy fog fogyókúrázni? – kérdezte riadtan Katica.

– Fogyókúrázni? – kerekedett el Zsuzsika néni szeme.

Ödön nyújtózott egyet, majd Zsuzsika néni is elmesélte, milyen gonoszul kicsúfolták az egerek. Látszott rajta, hogy még mindig nagyon szomorú, bár kicsit javult a kedve az időközben elfogyasztott túrótól. Zsuzsika néni összecsapta a kezét, majd lehajolt a konyhaasztal alá, és magához emelte a cicust.

– Ugyan, drágaságom, ne törődj azokkal a buta egerekkel. Én pont úgy szeretlek, amilyen vagy. Ilyen gömbölyűen s ilyen jó étvágygal. Ha Te nem lennél nekem, ki kóstolná meg először a süteményeimet, lekvárjaimat? – simogatta Zsuzsika néni.

A kedves mosolyú, fehér hajú, gömbölyű néni beldogan ölelte magához a cicát. A gyerekek meg jóízűen falatoztak a még langyos, porcukorral megszórta, friss túrós rétesből.

cinkosságot is jelenthetnek az olvasóval. Amúgy én is szeretnék (közép-) hosszú távon felnőtteknek írni (eddig csak versekkel próbálkoztam), de Istvánnal ellentétben nekem nem annyira az olvasmányélményeim voltak meghatározók gyerekkoromban, hanem a bátyámmal suttyomban nézett A-, B- és Zs-kategóriás filmek meg a számítógépes játékok. Persze nagyon szerettem olvasni is, de legalább annyira el tudott varázsolni Darth Vader vagy az *Age of Empires*.

– Számomra mindkettőtök műveiben felismerhetőek és jól működnek ezek a popkultus, intertextuális utalások. Ám a ma kiskamaszainak világa zavarba ejtően különbözik a miénktől. Például életük jelentős részét online folytatják, és a médiafogyasztási szokásaik is egészen mások, mint akár 8-10 évvel idősebb testvéreiké. Szerzőként lehetséges-e lépést tartani ezekkel a változásokkal, illetve egyáltalán van-e szükség arra, hogy ilyen szinten figyelemmel kísérjük az olvasókat körülvevő, az ő generációjukat meghatározó valóságot?

– D. Á.: Szerintem fontos, hogy próbáljunk képben maradni. Ha nincs meg valakiben az alapvető kíváncsiság azokról a platformokról, kütyükről, játékokról és problémákról, amelyek a fiatalokat foglalkoztatják, akkor valószínűleg inkább magának ír gyerekirodalmat, nem a gyerekeknek. De ez persze nem jelenti azt, hogy ezeket az aktuális trendeket direktben bele is kéne írni a művekbe, sőt! Egyértelmű hátránya a kikacsintásnak, hogy egy csomó olvasót – teljes joggal – halálosan idegesít, meg hát pillanatok alatt el is évülnek ezek az utalások. Itt nem feltétlenül márkanevekre vagy konkrét termékekre gondolok, hanem akár arra a szlengre is, ami egy jelenben játszódó regényben az író tehetségéhez mérten megképződik. Másfelől viszont nagyon klassz játékokat enged meg minden, kamaszok valóságára tett finom reflexió. A százhusz évvel ezelőtt játszódó *Millennium expressz*ben például ész nélkül chatelnek a hőseim – morzejelekkel. Nyilván csaltam egy kicsit, hogy a vonaton ingyen hozzá tudnak jutni egy távíróhoz, de az, hogy a kommunikációéhség a maga szintjén minden korban alapvető emberi szükséglet, talán elgondolkodtatja a kamaszolvásokat a saját ínhüvelygyulladásukról is.

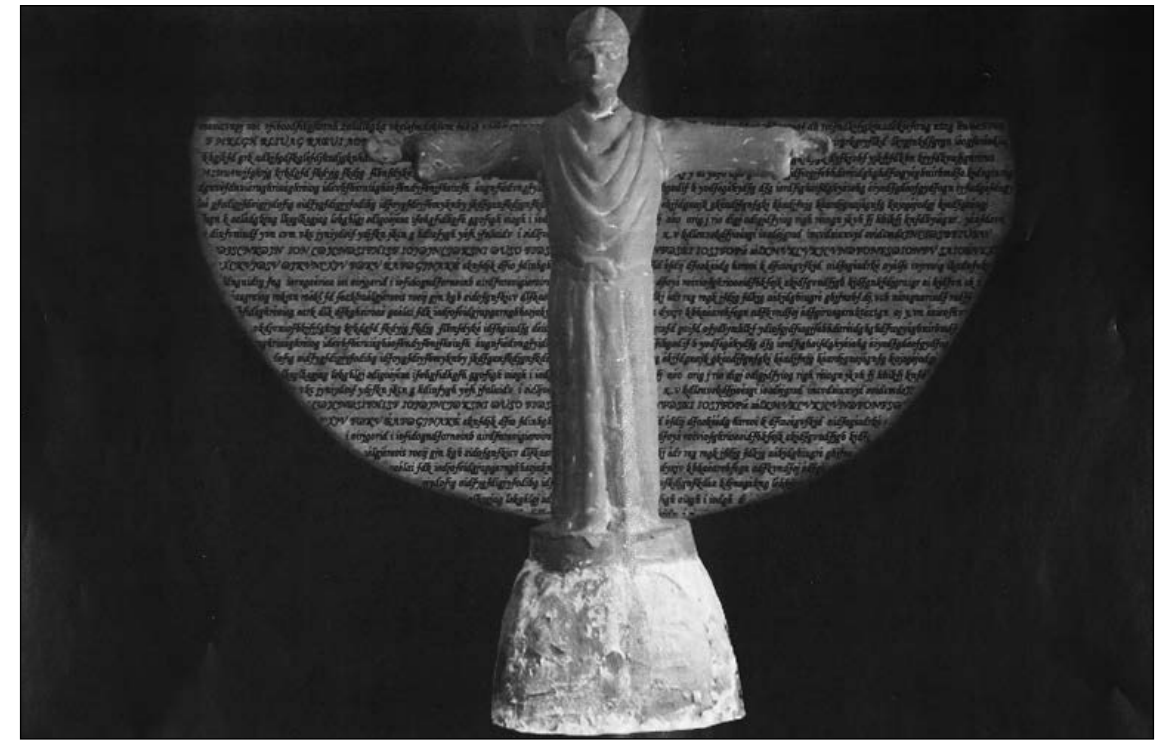
– L. I.: Hatalmas geek vagyok, így nyilván van átfedés, de csakis azokat használom fel a könyveimben, amelyek engem érdekelnek. Az *Óraverzumban* a magam módján megidéztam a viktoriánus London és Dickens iránti szeretetemet, a *Tesla*-sorozatban pedig szépen végigveszem azokat a klasszikus ponyvaelemeket, amelyeket imádok: gonosz tudós, óriásrobotok, földönkívüli invázió, őrcsata, dimenziókapu és így tovább. Noha sokat lógoz a Facebookon, és én is nyomkodom az okostelefont, mégis nyomaszt a technika, ami nem csupán beépült az életünkbe, hanem irányítja is azt. Elég ez a valóságban, semmi szükségem rá, hogy meg a történeteimet is ez uralja.

– Nyilvánvalóan többet változott az élet, a kommunikáció, a tanulási stratégia az utóbbi ötven évben, mint az előtte lévő százban összesen. Az iskolák többsége mégis túlnyomórészt második világháború előtti szövegekkel próbálja olvasóvá nevelni a fiatalokat, akik, a különböző kutatások, felmérések tanúbizonysága szerint masszívan ellenállnak ennek a nyomásnak – még azok a gyerekek is, akik egyébként örömmel bújják a könyveket. Láttok valamilyen módszert, amivel közelebb lehet hozni a klasszikusokat a mai fogyasztókhoz? Egyáltalán, szükséges-e egy huszonegyedik századi kamasznak képben lenni Timár Mihály üzleti és szerelmi ügyeit illetően?

– L. I.: Azt vettem észre, hogy a pedagógusok egy része érdeklődik a kortárs gyerek- és ifjúsági irodalom iránt, és amennyire tehetik, megpróbálják beszuszakolni a kötelezők közé. Sajnos – amint látjuk – ez egyáltalán nem egyszerű feladat. A jelenlegi kötelező olvasmányok – pláne általános iskolában – nem csupán a mai gyerekek számára olvashatatlanok, már nekem is azok voltak. Mondjuk *A kőszívű ember fiait* szerettem, és szeretem Jókait, de kétségkívül igaz, hogy egy szövegszörnyeteg

csak elveszi a gyerek kedvét az olvasástól. A *Kincskereső kisködmön*, *A Pál utcai fiúk*, a *Légy jó mindhalálig*: a szereplők kínlódnak, szenvednek, nyomorult lúzer mindegyik. Utálom. *A Pál utcai fiúkat* csak középiskola végén olvastam el, nem volt rossz, de cseppet sem gyászoltam meg a nyomi Nemeceket. A *Légy jó mindhaláligot* ki sem nyitottam, már attól idegrohamot kaptam, amikor ment a tévében a film, és a másik szobában valaki nézte, én meg hallottam Nyilas Misi idegesítő nyekergését, hát a hülye pakkjával vertem volna fejbe, hogy hallgasson el már végre. Ezek a történetek mind arról szólnak, hogy hagyd csak, hadd tapossanak a fejedre, ez a dolgod, ez a sorsod, aztán lehet, hogy jó lesz, de inkább nem, mert meghalsz. Hát fantasztikus.

– D. Á.: Tudtommal a kötelező olvasmányok évtizedek óta berögződött kánonja átalakulóban van, és a tantervben egyre nagyobb az ajánlott olvasmányok, illetve a kortárs szerzők aránya. Ettől függetlenül a magyartanárok többsége még mindig egy rakás poros, nehezen olvasható könyvet erőltet reflexből (vagy épp kényelemből). A *Légy jó mindhaláligot* speciel maga Móricz sem tartotta gyerekknöyvnnek, hiszen egy magánéleti krízisét ültette át Nyilas Misi vergődésébe. Állítólag eléggé bosszantotta a szerzőt, hogy regényét megjelenése pillanatában az ifjúság kezébe helyezte a recepció, és úgy látszik, a magyar közvélemény jelentős része még mindig ragaszkodik ehhez a téveszméhez. Az *Arany emberrel* egészen más a helyzet: szerintem ma is lebilincselő olvasmány minden kalandvágyó kamasznak, bár a regénykezdő leírás a Vaskapu-szorosról például elég agyzsibbasztó. A *Millennium expressz* első kötetében el is játszottam ezzel: Zsiga, a főhősem már 1896-ban megkapta a regényt kötelező olvasmányként, és heteken át kínlódott a bizonyos leírással, mígnem a vonatablakon kipillantva meg nem látta a Vaskaput meg a Senki szigete „modelljét”, Ada Kaleh-t. Attól fogva egyből érdekelni kezdte Jókai is. Azt hiszem, ez a titok: meg kell próbálni közel hozni, élővé varázsolni ezeket a kultikus történeteket a mindenkori olvasóhoz – akár úgy, hogy egymás mellett szerepel egy Jókai-idézet meg egy kőszá utalás a *Star Wars*ra. Ezek az intertextuális játékok tapasztalatom szerint jó esetben nem kioltják egymást, hanem összeadódik a hatásuk, és elvezethetik a kíváncsibb természetű könyvmolyokat a cikisnek gondolt klasszikusokig.

Szeráf jelige

Balladát mesélni

Tóth Krisztina: *A lány, aki nem beszélt*, ill. Makhult Gabriella

Tóth Krisztinának nemrégiben két új mesekönyve is megjelent: az *Orrfűjós mese* a maga privátan, cukin gusztustalan módján a fikák életéről meg melleleg a kézmosás fontosságáról szól, szabad és vicces. *A lány, aki nem beszélt* egészen más világ, az egyik legszebb szöveg, ami a hazai gyerekönyvkínálatban megjelent.

A cigány népmesék archaikus világa és nyelve ötvöződik a szerző egyéb prózáiból ismert, szikáran tárgyiasító, ám mégis megrázóan lírai világlátásával és hangjával – s mindezt úgy, hogy közben mese lesz belőle: egy lány születésének, örökbefogadásának, saját maga és családjai megtalálásának története. A téma értelemszerűen maga is erős érzéseket és sok-sok kérdést generál: az erdőn született, majd örökbefogadott lány nem ismeri az emberi szót, csak az erdei beszédet egészen addig, míg testvérei segítségével meg nem fejtí saját származásának titkát. A szigorú, hármas tagolású rendben minden mozzanat és minden stáció nélkülözhetetlen: a lány önelfogadása és integrálódása csak így, ezeket bejárva lehet teljes. Három mese olvasható a könyvben: *A teknő*, *Az emlékező forrás* és *Az erdei emberek*. Az elsőben egy tollas bagoly és egy kék szem után, ez erdei emberek harmadik gyerekeként megszületik a kislány – akit anyja már meg sem néz, s akit erdőjáró falusiak megtalálnak, befogadnak. A második mesében a lányt bagolytestvére elvezeti a kék tóvá lett szem-testvérhez: ő az emlékező forrás, amelybe belenézve a lány saját eredetének titkára lel, s aztán szólni tud. A harmadik mesében a lány, fogadott fiútestvére segítségével megtalálja az erdőn saját szülőanyját és nemzőapját.

Az alapvetően lírai, archaizáló alaphangú szöveg, már a téma terheltsége miatt is könnyen patetikussá válhatna, ha nem integrálná a mesei szürreáliszt. Az első történetek, miszerint az erdőt járó cigány asszonynak egy tollas bagolyfiókája születik, majd az asszony egy nagy kék szemet szül, már önmagukban is elég különösek. Ám az, hogy a szépen huhogó baglyot hagyják elrepülni, majd a megszületett, s szépen pislogató szemet elássák („nehogy utánunk jöjjön, és megint lenyeljed”) úgy, hogy csak egy apró folt látszik belőle („mintha egy apró tócsa tükröznék az eget a fák között”), már akár ijesztően bizarr lehetne – ha a mesevilág kötött világának morfológiai sémái és a gyerek világlátásának nagyon is pragmatikus, teleologikus meghatározottságai nem oldanák mindezt csodává. Ugyanígy ijesztő lehetne a mesék kegyetlenül naturalista világa, már a kezdő képsoroktól kezdve („mentek sárosan, soványan, hosszú hajjal a fák között, néha leguggoltak a fűbe”) a földre folytatott végig, s a megnézetlen lánykára fordított kirepedt teknőig – ha a humor, néhol nagyon is vaskos humor, vagy a parodisztikus ábrázolás nem oldaná mindezt narrációjává.

A mesék világának rendje maradéktalanul érvényesül a kötet felépítésében és az apró cselekmény-mozzanatokban: a tagolás, ismétlések, fokozások, fokozatok, próbatételek mind ismerőssé tehetik ezt a világot, még akkor is, hogy a mese tartalma, története tulajdonképpen nem is mesebe illő – hacsak nem a kötelezően bekövetkező boldog, kiteljesítő, megnyugtató zárás okán. Emellett *A lány, aki nem beszélt* világa olyan kulturális és szociális kódokat integrál, sztereotípiákat kérdőjelez, olyan (elő)tudásokat mozgósít, amelyek ismerete, megléte kérdéses ugyan a célközönségnél, de a játékba, kontextusba hozással mindenképpen megszólítja vele minden olvasóját. Így a másság, különbözőség, identitáskeresés, félelmek, elfogadás, elengedés mindenképpen életfeladatként, kérdésként vetődnek fel, és a szöveg által adott válaszok korántsem annyira gömbölydeden egyszerűek, kellemesek. Az eredetmondák topográfiájának, a föld-víz-levegő tereimainak, s a bölcs, tudó és tisztá, tükröt tartó test-vérek utalásmezőinek összejátszásával megerősített, így egyetemes érvényűvé kiteljesedő olvasatok pedig már a balladák világába vezetnek.

Tóth Krisztina balladát mesélt.

Gondolatok a békéscsabai Szent István-szoborról

Békéscsaba Megyei Jogú Város teljes központját három egybefüggő tér, a Szent István tér, a Kossuth tér és a Szabadság tér alkotják. Itt helyezkednek el Békéscsaba legmonumentálisabb és meghatározó szakrális épületei, mint a katolikus és a két evangélikus templom, a városháza vagy a Fiume szálloda, valamint leghíresebb szobrunk, a Kossuth-szobor.

A Szent István tér nevében is több változáson esett át. Közgyűlési elődeink 1910-ben hozták azt a döntést, hogy a „Főtér” ezentúl a Szent István nevet viselje. Mint történelmi érdekességet említem meg, hogy a második világháború után, amikor Békéscsaba közterülete nagy részének megváltoztatták a nevét, a főteret maradt Szent István tér. Vélhetően annak is köszönhető ez, hogy a magyar történelemben talán Szent István a legelfogadottabb személyiség. Érdekesség, hogy 1970-ben, a szocializmus alapjainak lerakásakor a városvezetők a főteret István király térnek nevezték el. 1990-ben, a rendszer átalakításakor kapta vissza a Szent István nevet.

A rendszerváltás előtti években a főteret lepusztult épületek és nagy átmenő forgalom jellemezte. A '90-es évek elejétől elkezdődött a városközpont felújítása. Az igazi nagy áttörést a Szent István tér néhány évvel ezelőtti rehabilitációja hozta.

11/10 jelige

Megszűnt a nagy gépjárműforgalom, a szépen felújított épületek láthatóvá váltak, a forgalmas út közösségi térré alakult.

Amikor a beruházás befejeződött, a békéscsabai polgárok élettel töltötték meg a város központját, számos rendezvény, programsorozat lelt otthonra. Ekkor vetődött fel bennem lokálpatrióta polgárként és önkormányzati képviselőként a gondolat, hogy valami mégis hiányzik a térről, ami azt igazán széppé és spirituálissá tenné a békéscsabaiak és az idelátogatók számára. Ez pedig nem lehet más, mint Szent István, a tér névadójának, Magyarország alapítójának a szobra. Ezt elmondtam dr. Ferenczi Attila frakcióvezetőnek és Hanó Miklós alpolgármesternek, akik felkarolták a kezdeményezést. A hivatali utakat végigjárva a közgyűlés 2015 októberében végül kiírta a szoborpályázatot. Meg kell említenem, hogy a Szent István szobor felállítását nemcsak a FIDESZ frakció, hanem az egész közgyűlés támogatta.

A Szent István szoborpályázatra hatalmas volt az érdeklődés. Huszonhárom művész huszonhét pályaművel jelentkezett. A közgyűlési döntés előtt a szobrokat szakmai zsűri véleményezte. A zsűri is megállapította, hogy nemcsak az érdeklődés volt sokkal nagyobb a szokottnál, hanem az alkotások legtöbbször is magas szakmai színvonalat képviselt. Nekem első ránézésre az a szoborkompozíció tetszett a legjobban, amelyen Szent István Szűz Mária oltalmába ajánlja az országot. Erre a pályaműre a zsűri is csak azt a kritikát tudta megfogalmazni, hogy „túlságosan szép és tökéletes.” A közgyűlés nagy többséggel, három tartózkodás mellett erre a szoborkompozícióra szavazott. A nyertes műalkotás Máté István csongrádi szobrászművész alkotása. Az alkotó több magas állami és nemzetközi elismerésben is részesült már. Található Szent Istvánt ábrázoló szobra Hód-

mezővásárhelyen, Tiszakécskén, Petőfi-szobra az erdélyi Fehéregyházán.

Utánanéztem a magyarországi Szent István-szobroknak és tereknek. Aránylag kevés főteret viseli az államalapító nevét, és még kevesebb azon városok száma, ahol a róla elnevezett téren Szent István-szobor is van. Az pedig egyedülálló lesz Magyarországon, hogy Szent Istvánt az ország felajánlásakor ábrázoljuk köztéren.

Eddig is büszkéek voltunk Békéscsaba megújult főterére, a településünk „lelkére”, de úgy gondolom, hogy ezzel a szobrászi erények sorát felvonultató és spirituális tartalommal is rendelkező kompozícióval válik a Szent István tér teljessé. Az avatás időpontját – dr. Ferenczi Attila javaslata nyomán – Békéscsaba újjáépítésének háromszázadik évfordulója alkalmából, 2018. augusztus 20-ra határozta meg a Közgyűlés.

Nyitás jelige

MATISZLOVICS TIBOR ◀

Köztéri műalkotások szakvéleményezése

A Magyar Alkotóművészeti Közhazsnú Nonprofit Kft. (MANK) feladata, hogy az alkotóművészetet és az alkotóművészeket szolgálja. A Magyar Népköztársaság Művészeti Alapja, majd a Magyar Alkotóművészeti Közalapítvány utódjaként fellépő MANK központi irodája, valamint a MANK Galéria a felújított Szentendrei Régi Művésztelepen kapott helyet. A MANK alkotóházakat tart fenn Szigligeten, Zsenyén, Kecskeméten, Hódmezővásárhelyen, Galyatetőn és Mártélyon. Két művésztelepet üzemeltet: az egyiket Szentendrén, a másikat Hódmezővásárhelyen. A MANK Galériában kiállítási lehetőségeket teremt a magyar alkotóművészek számára. Fiatal alkotóművészeket támogató ösztöndíjakat és pályázatokat bonyolít, többek között a Derkovits-, a Kozma- és a Mórincz-ösztöndíj-pályázatokat. A MANK ellátja a műteremlakások bérlőkijelölését is az Alkotóművészeti Műteremlakás Bizottság közreműködésével. 2012 óta a MANK látja el az egykori Képző- és Iparművészeti Lektorátus feladatát, így szakértői tevékenységet végez a köztéri művészettel kapcsolatos értékőrzés, értékközvetítés és az értékek megújításának szakmai szempontjait szem előtt tartva.

Az 1991. évi XX. törvény értelmében művészeti alkotás közterületen, valamint önkormányzati tulajdonú épületen való elhelyezésekor, át-helyezésekor és lebontásakor az önkormányzat képviselő-testületének a döntés meghozatalakor a műalkotás művészi értékére vonatkozóan szakvéleményt kell beszereznie. A Magyar Alkotóművészeti Közhazsnú Nonprofit Kft. önkormányzati testületeknek, állami és egyházi intézményeknek, iskoláknak, civil szervezeteknek, a gazdasági élet szereplőinek, valamint művészeknek a műalkotások művészi értékének

meghatározásában, szakvélemény kiállításával nyújt segítséget.

A köztéri műalkotásokra kiírt pályázatok esetében a MANK segít a pályázatok lebonyolításában a pályázatok kiírásától a kész mű át-vételéig terjedő folyamat minden fázisában. A többlépcsős munkafolyamatot magában foglaló műbírálati struktúra első fázisaként konzultáció során segít a nyilvános vagy meghívásos pályázatok szövegének és ütemezésének megírásában, pontosításában. Minden alkalommal helyre és témára szabottan tesz javaslatot a pályázati feltételek és határidők kialakítására. Igény esetén közreműködik a pályázatok közzétételében is.

Ezt követően kerül sor a pályázatok elbírálására, amelyhez az alábbi információk és dokumentumok biztosítása szükséges: tervezett helyszín bemutatása; tervezett műalkotás műleírása, anyaga és mérete; a posztamens tervének ismertetése. Továbbá annak érdekében, hogy a szakértők által javasolt módosítások még elvégezhetőek legyenek, a tervezett mű munkaközi fázisban történő bemutatása is szükséges, amely mellészobrok, kisebb méretű figurális vagy absztrakt művek esetén 1:1-es méretarányú agyag, plasztilin vagy gipszmodell; míg egész alakos szobrok, többalakos kompozíciók, illetve emlékművek esetén 1:5-ös méretarányú – bírálható léptékű – modell bemutatását jelenti. A MANK szakértői a beadott pályaműveket, valamint a műalkotás tervezett helyszínét bírálják el. Amennyiben a bemutatott terv szakmai szempontból kifogásolható, a szakértők kérhetik újabb terv bemutatását. A szakvélemény tartalmazza az összes beadott pályamű leírását, a szakértői véleményeket, továbbá javaslatot tesz a győztes pályaműre.

A modellbírálathoz a mű 1:1-es léptékű bírálatát foglalja magában. A szakértők a művész műter-

Konvenció, konvenció, konvenció

Békéscsaba városa Szent István-szobrot állít

Virtuális valóság, sejtelmes cyber-tér, agreszív média-térnyerés, mindent befőző hálózatok, új és új kommunikációs közegek, csatornák és módszerek, záposzerű, állandósult vizuális effektusok – és mégsem csitul a hév, változatlanul masszív az akarat és megrendíthetetlen a szándék, hogy nagyméretű, mozdulatlan, az állandóság vélelmével felruházott, emlékműveknek és szobroknak nevezett objektumokat állítsunk valóságos közösségi életterünkbe: emlékeztetőket, példaképeket, intő jeleket, figyelmeztetéseket bronzba öntve, kőbe faragva, maradandó anyagba foglalva. Mert egy tér úgy van rendben, ha a közepén ott magasodik a szobor. E jelenvaló tendenciák ellenében és e jelenvaló tendenciák szellemében Békéscsaba Megyei Jogú Város Önkormányzata 2015-ben úgy döntött, hogy Szent István-szobrot állít. Döntésében fontos szerepet játszhatott, hogy az ország csaknem minden nagyobb településén áll már államalapító királyunknak emlékszobra, a békési megyeszékhelyen viszont nem, s mindemellett meglehetősen kevés, a magyar történelemre hivatkozó, sorsfordító jelentőségű alakot megidéző – a megszokott mellszobor-műformán, illetve -formátumon túl lépő – jelentősebb köztéri kompozíció található a településen. A Szent István-szobrok magyarországi története hosszú múltra tekint vissza. A XIX. századi kezdetektől 1945-ig számos monumentális alkotás valósult meg – körükben olyan, emblemikus súlyú mű, mint a Stróbl Alajos által megformált, a budai Várban 1906 óta álló, Halászbástya-keretelte, súlyos lovas-monumentum –, majd az e körben regisztrálható csaknem fél évszázados szoborállítási csendet követően az ezredfordulón, a millenniumi ünnepségsozort keretében népesültek be településeink ismét

királysobrokkal: egyes nyilvántartások szerint ekkortájt mintegy másfélszáz új, az állandóság igényével a közösségi terekbe illesztett Szent István-kompozícióval lettünk gazdagabbak. (Az interneten elérhető *Köztérkép* köztéri szobornyilvántartásában 275 Szent István-monumentumot tanulmányozhatunk.) A szobrok, az emlékművek – domborművek, mellszobrok és egészalakos kompozíciók, lovas szobrok – legtöbbször szokványos, Szent István fején koronát, kezében jogart és országalmát, esetenként kardot hordozó, leginkább idősebb, sokszor szakállas férfiút megidéző olyan fantáziaportré, amelynek megjelenítettje kellő határozottsággal és szigorral a távolba tekint. Az attribútumokkal jól felszerelt, a szimbolikus tartalmakat közérthetőn kifejező, kellő ünnepélyességgel és pátozzsal áthatott szokványos millenniumi monumentális Szent István-objektumok sorát csak nagy ritkán, egy-egy esetben törte meg eredeti szobrászi gondolat és az alkotói invencióval együtthangzó formai lelemény: mint Kő Pál budapesti, Gellért-hegyi alkotása és Melocco Miklós esztergomi Várhegyet megkoronázó műve – jóllehet mindkettő jelentős környezetbe illesztési problémákat keltő és tükröztető alkotásként valósult meg –, és Fischer György nemes egyszerűséggel megformált zalaegerszegi kompozíciója. A rossz, sok esetben elrettentő köztéri példák nyomán a közelmúlt Szent István-szobrainak történetét és jellegét meghatározó konvenciók körének áttörésére, a szobrászművészet és az államalapító király szobrai között húzódó szakadék mélybehúzó veszélyeinek elkerülésére kellett ügyelnie Békéscsaba városának is szoborállítási terve megvalósítása során.

Egy szoborállítás hosszú távra szóló, nagy jelentőségű vállalkozás. A köztérre állított mű

mében tekintik meg a műalkotás készülésének utolsó szakaszát. A szakvélemény tartalmazza a szakértők észrevételeit és további javaslatait a mű befejezését illetően.

Kész mű átvétele esetén a műalkotás értékelése a felállított kész mű megtekintésével és átvételével zárul. A szakvélemény tartalmazza a szakértői véleményeket arról, hogy a mű a terveknek és javaslatoknak megfelelően került-e kivitelezésre és felállításra.

Köztéri műalkotások áthelyezésekor a szakértők megtekintik az áthelyezésre szánt műalko-

tást, továbbá annak jelenlegi és tervezett helyszínét. A szakvélemény tartalmazza a szakértők nézeteit a mű aktuális állapotáról és környezetéről, valamint megfontolásait a műalkotás áthelyezésével kapcsolatban.

A szakvéleményező zsűri megszervezésére a megrendeléstől számított harminc napon belül kerül sor. A szakvélemény a zsűri megtartásától számított harminc napon belül kerül átadásra. A MANK a szakvéleményekért bírálati díjat számol fel, amely minden esetben helytől és témától függően egyedileg kerül kialakításra.

Alapító jelige

Stephanus Rex, a kezdet jelige

alapvető jellemzője az állandóság: hosszú-hosszú évtizedekre, szerencsésebb esetekben évszázadokra meghatározza egy-egy település, településrész megjelenését, arculatát és jellegét, hordozza a szoborállítási szándékában testet öltő gondolatokat és jelentéseket, reprezentálja a (beteljesített vagy megrekedt, korszerű vagy anakronisztikus) művészi szándékokat. A köztéri (optimális esetben) műalkotás olyan mindenkire szóló, közösségi rendeltetésű objektum, amelyben a megrendelő és a művész, a szoborállítási gondolatának megfogalmazója és feltételeinek megteremtője és a szobrász együttműködésének eredményeképp jön létre a mű. Kényes szituációkat, számtalan konfliktust rejtő ez a megszületési folyamat: megrendelői akarattal ellentétes szobor és emlékmű általában nem valósulhat meg, míg a túlságosan agresszív megrendelői igények elől rendszerint a (megalkuvásra képtelen) szobrász zárkózik el. A megrendelői-művészi konszenzus létrejöttének lehetőségét a (megintcsak számos csapdával fenyegető) pályázati rendszer teremti meg: a megrendelő megfogalmazza, körvonalazza elképzeléseit és a szobrász, elfogadva a feltételeket önkéntes alapon csatlakozik a programhoz, és elkészíti szobortervét. (És aztán, hogy a szoborterv sorsa mi lesz, az ismét egy újabb, külön fejezet.) Ez történt a békéscsabai Szent István-szobor megvalósításának első fázisában is: Békéscsaba Megyei Jogú Város Önkormányzata 2015-ben nyílt, országos körű tervpályázatot hirdetett a megyeszékhely Szent István-szobrának elkészítésére. A pályázati kiírás pontosan szabályozta a részvételi feltételeket. Meghatározta, hogy a pályázat célja: „államalapító Szent István emlékének Békéscsaba Megyei Jogú Városban méltó emléket állító, esztétikailag és tartalmában igényes köztéri szobor megtervezése”. Megjelölte, hogy a majdani szobor helye a Szent István tér Városháza előtti szakasza, s hogy mérete „a megjelölt tér szerkezetébe, közvetlen környezetébe illő, az épített és természeti környezethez illeszkedő, Szent István szellemiségét, kiemelkedő jelentőségét szimbolizáló megformálás”. És rendkívül fontos pályázati feltételként deklarálta, hogy az alkotás stílusát, illetve anyagát illetően „a kiíró nem tesz megkötést a szobor karakterére, anyagára, sem a választott technológiákra vonatkozóan, de elvárja, hogy megvalósulás esetén az alkotás a mechanikai sérüléseknek ellenálló, külön gondozást nem igénylő, tartós és időtálló

legyen.” A tartósság és az időállóság egy köztéri műnél alapkövetelmény, de az anyagválasztás és a technikai megvalósítás, valamint a stílus terén adott szabadság rendkívül fontos és szimpatikus pályázati tényezőként minősíthető. Ám volt a békéscsabai pályázati kiírásnak egy különleges hiánya: az, hogy nem szabályozta a megvalósítandó mű költséghatárait, vagyis a pályázóknak a terveket kísérő dokumentációban kellett megjelölniük, hogy a mű létrehozásához – a kivitelezés, az elhelyezés, a környezetrendezés és az alkotói tiszteletdíj fedezeteként – milyen összegre van szükség, és ez a tényező az esztétikai mérlegelés szempontjai mellett a megrendelő végső döntését is nagyban befolyásolhatta.

A pályázati részvétel adminisztratív feltételeit is precízen felsoroló pályázati felhívás által megjelölt 2016. január 29-i beadási határidőre huszonhárom művész huszonhét jeligés pályaműve érkezett, és a kiírók által felkért szakbizottság (amelynek egyik tagja volt e sorok írója) a pályázók kilétének ismerete nélkül fogalmazta meg szakvéleményét, illetve jelölte meg azon terveket, amelyek a szakértők meggyőződése szerint a megvalósítás lehetőségét hordozták. A szakértők döntésük meghozatala előtt természetesen mérlegelték a pályázati kiírás feltételrendszerét, és megismerkedtek a pályázat által megjelölt helyszínnel, megvizsgálták a környezeti adottságokat, majd tanulmányozták a dokumentációkat és részletesen elemezték a provizórikus anyagban megformált, a méretarányos léptékben kidolgozott modelleket. Előzetesen megállapították, hogy a pályázati kiírásban megjelölt szoborhelyszín tökéletesen megfelel a majdani mű elhelyezésére: a Városháza homlokzata kitűnő építészeti háttérrel teremt a kompozíciónak, míg maga a tér minden irányból élménydús látványt tár a mű befogadói elé. A szakértői bizottság tagjainak szakvéleménye kialakításánál, illetve a művek mérlegelésénél az volt az elsődleges szempont, hogy ne egy kortévesztő, patetikus, a Szent István-szobrokat jellemző sablonokat variáló, akadémikus szemléletű alkotás szülessen, hanem a modern szobrászat eszközeivel és kifejezésével élő, alapvetően a plasztikai értékeket kibontakoztató, korszerű mű.

A feladat nehézségét – egy történelmi személyiséget, az általa hordozott-megtestesített jelentőséget és jelentéseket összegezni és megfogalmazni, korszerű szobrászati nyelvezettel for-

mába önteni, plasztikai eszközökkel tolmácsolni – látványosan reprezentálta a békéscsabai pályázat terv-együttese: a pályaművek többsége meddő próbálkozásként, vagy legalábbis több-kevesebb mesterségbeli felkészültséggel interpretált szabvány-megoldásként volt minősíthető. Eleve tévedésként tekintett a szakbizottság a lovas szobor-megoldásokra: az életnagyságú, vagy annál nagyobb – talapzatra emelt – ló és lovasa túlságosan is megterhelte volna az adott környezetet, szétfejtette volna a Városháza előtti térség emberléptékű dimenzióit. (Ezen túlmenően e terveknel is súlyos problémaként merültek fel az anatómiai bizonytalanságok, illetve a ló és az emberalak stilisztikai összehangolásának megoldatlansá-

gai.) A tervek körében a trónusán ülő vagy a szálfegyenesen álló, fején koronát viselő, a testet jótékony homályban tartó, gazdag kidolgozású paláttal – koronázási paláttal! – takaró, a kézben az uralkodói jelképeket, egyszer jogart és országalmát tartó, más-kor zászlót, keresztet, kettős keresztet vagy kardot szorongató vagy felemelő, mintegy ezen szimbolikus tárgyakkal demonstráló, hol idősebb, hol fiatalabb Szent István király jelenik meg. Esetenként a korona kis állványzaton pihen a figura mellett, s egy-egy terv az alakot keretelő stilizált építészeti elemekkel, oszlopfejekkel, támvécekkel, kapuzat-elemekkel egészül ki. Csaknem minden mű frontális nézetű, merev szimmetriájú: mintha a királyi nagyság mozdulatlanságot, merev testtartást parancsolna a szobor-alakra, mintha e körben bármilyen emberi gesztus, természetes mozdulat megengedhetetlen lenne. A munkák mindegyike naturális szemléletű, leginkább

részletező kidolgozású, az emberi vonásokat és az attribútumokat precízen megjelenítő, és ezért unalomba fulladó kompozícióként állt előttünk: csak öt vagy hat munka élt a stilizálás, az átírás, az egyénítés plasztikai eszközrendszerével, ahol a forma az anatómián és az alakot övező rekvizitumok tárgyyszerű megjelenítésén túllépve az alkotó kéz és az alkotói gondolat egyéni jegyeit hordozó stílussá alakult. Az ezen öt-hat kompozíció mellett sorakozó húsznál több pályamű olyannyira konzervatív szemléletű, az akadémikus szoborsablonok rabságában vergődő alkotásként jelent meg, amelyek megvalósított példánya minden különösebb probléma, stílustörés nélkül beilleszthető lenne a budapesti *Millenniumi Em-*

Novi jelige

lékmű XIX. századi művészeti szellemet árasztó királygalériájába. Ezek a művek azt tanúsították – igencsak lehangoló módon –, hogy a szobrászat nevű művészeti ágazatban, illetve különösen annak monumentális faktorában az elmúlt száz esztendőben mintha nem történt volna semmi, holott a történelmi alakok emlékét idéző szobrok körében is hallatlan izgalmas művek születtek: a magyar szobrászat közelmúltjára hivatkozva most csak Somogyi József, Varga Imre, Melocco Miklós, Kő Pál, Vígh Tamás, Szabó Tamás, Török Richárd alkotásaira hivatkozunk, és Török Richárd esetében éppen a különös szépségeket megszólaltató, a békéscsabai mezőny tükrében avantgárd szellemiségűnek ítéltető, Pannonhalmán és az erdélyi Szentjobbon álló, ugyancsak a millenniumi ünnep alkalmából végleges otthonra lelt Szent István-szobrokra emlékeztetünk. Mindezek eredőjeként a jegyzőkönyvben egymást követték az elmarasztaló minősítések: „nincs egység a drapéria és a feltételezhető test között”, „egy elvont, hamis erőt jelenít meg, üres, semmitmondó forma”, „már-már karikatúrának hat az alkotás”, „csak külsődleges eszközökkel él”, „egy dobverő, jogar és kard utal arra, hogy ez egy történelmi személyiség”, „szokásos jelképekkel élő figura”, „sziluettetésében teljesen átgondolatlan”, „értelmezhetetlen a külön széken elhelyezett korona és jogar”, „szokványos lovas szobor szokványos gesztusokkal”, „tartalmilag semmitmondó”, „ez egy súlyos félreértés, (...) ez nem egy szenvedéstörténet”, „az alak dekoratív semmibe fullad”, „nincs egyetlen plasztikai mozzanat sem”, „konvencionális figura, dobverővel a kezében”, „mélyen amatőr munka”, „a kapumotívum közhelyszerű megjelenítése (...) nagyon súlyos architektúrát hoz létre ebben a környezetben”, „felnagyított érem, amelyet oszlopszerű posztamensre tett a művész”. A megvalósítás esélyét hordozó alkotásokról azonban

érdemes kicsit részletesebben is idézni a szakértői megállapításokat. A *Cecília* jeligével beadott mű jellemzése: „Ez egy nagyon különös és érzékeny módon megformált Szent István-alak. Nagyon finoman átírja a máskor konvencionálisan megjelenített jogart és országalmát. Oldalnézete különös figyelmet érdemel, mert itt új plasztikai formák jelentkeznek. Nagyon szép a trónus. Kiemelkedő finomsággal megőrzi a román kori szobrászat transzcendens karakterét. Átgondolt, egységes kompozíció, léptékében, anyagában szépen illeszkedik a környezetéhez.” Az *Alapító* jeligével beadott mű „A pályázat azon nagyon kevés művei közé sorolható, amelyről elmondhatjuk, hogy egyedi. Olyan plasztikai törekvés, amely nem sablonokban gondolkodik, hanem a jelentés

Az *Alapító* jelige

felől közelíti és jeleníti meg a portréábrázolást... Benne van a történelem sok kínja, keserve. Nem egy szemet gyönyörködtető, szépséges ábrázolás, de az erényei kétségbevonhatatlanok. Szobrászati szempontból a leginvenciózusabb pályamunka. Az egyetlen, amely értelmezi Szent Istvánt, mint történelmi személyiséget.” Az *Intelme* jeligével pályázó szobrász „Gyönyörű tömeget és formát mintázott meg, ami magában hordozza Szent István jelentését. Nagyon gazdag a palást felületi kidolgozása. Méltóságot sugárzó, királyi. Finoman megjelenített belső szervezetség jellemzi, amellyel a reálisan formázott karakteres arc ellentétben áll. A portré részletező és nem illik az alkotás többi részéhez. Sajnos a fej megoldása miatt nem javasolható első számú pályamunkának, pedig méltó megjelenítése lehetne Szent István királynak.” És a *11/10* jeligével szerepelt alkotásról a szakértői vélemény azt állapította meg, hogy „nagyon alaposan, szobrászi igényességgel átgondolt, egységbe foglalt kompozíció. A lényegi, tartalmi jegye a felajánlás. Emlékeztet a római Szent Péter Bazilika Varga Imre által mintázott Szent István-szobrára... Túl szép és túl tökéletes, már-már túlságosan mesteri módon megvalósult munka... Térbe illesztése és a nézet-megteremtése jó.”

Nos, a pályázati kiírás szellemében a szakértői bizottság véleményét, állásfoglalását megismerve a békéscsabai önkormányzat Közgyűlése úgy döntött, hogy a *11/10* jeligével jelzett pályaművet valósítja meg, amelyen Szent István bronzba öntött, kezében a koronát tartó álló alakja egy kőposztamensen magasodó, felhők trónusa fölött lebegő, ugyancsak bronzban megformált, karjai között a gyermek Jézussal ülő Szűz Mária felé fordulva jelenik meg. A mű így a Szent István-legenda azon epizódját idézi, amikor az államalapító uralkodó a Szűzanya oltalmába ajánlja Ma-

gyarországot. Az alkotó műleírása szerint „A két alak léptékbeli különbsége hivatott a kompozíció monumentalitását erősíteni. Szürkés színű gránit pillér emeli magasba a Madonnát, a lépcsők és a közvetlen környezet anyaga ezzel megegyező. (...) A kétalakos kompozíció körbejárható, a tér nyitottságához illeszkedve minden nézetből kifejező látványt nyújt. A lépcsős elrendezés nemcsak megközelíthetőséget ad, hanem a tartalmat erősíti. A környezetében lévő épületek méretei indokolják a vertikális kompozíciót.” A jelenet korábbi művészeti alkotások és különféle ábrázolások sorozatának visszatérő motívuma, amely mozgalmas, mozgással áthatott kompozícióban, léptékváltással, gazdagon megmintázott előadásmóddal – a felhők fölött trónoló Mária barokkos plasztikájának ellenpontja a mértéktartó királymegformálás – jelenik meg. Professzionális, elegáns, hibátlan megvalósítás, de az újító szellemiség, az önálló szemlélet, a jelenkori értelmezés kísérlete nélkül.

Ha majd felállítják, ha majd megvalósul a Szűz Máriának az országot felajánló Szent István békéscsabai szobra, a művet szemlélő pontosan leolvashatja, kódolhatja a jelenetet, azonosíthatja a múlt homályába vesző-burkolózó, a legendák által megőrzött történetet. De arról, hogy ezt a művet melyik kor állította, annak megítélésében kissé bizonytalan lesz, mert az ábrázolási-szimbolizációs konvencióban nyoma sincs, nem jelenik meg a 2000-es évek valósága, de korszakunk hiteles világlátása és életérzése, autentikus művészete sem. Egy fegyelmezett, technikailag korrekt, kompozicionálisan biztosan interpretált, lényegi felismeréseket azonban nélkülöző, a mindenkori akadémizmus szemléletét képviselő, a kor jelképes művészeti hitelesítő pecsétjét nem hordozó művel lesz gazdagabb Békéscsaba városa.

► GYARMATI GABRIELLA

Szimbólumok és hagyományok mentén haladva

Beszélgetés Máté Istvánnal, a Szent István-szobor pályázat nyertes művének alkotójával

A köztéri szobor állítás az egyik legnagyobb ünnep egy település életében, valamint az azonoságtudat megteremtésének is ideális eszköze. Békéscsaba Megyei Jogú Város – az előbbieket szellemében – 2015-ben kiírta nyílt és országos Szent István-szobor pályázatát. A mű elhelyezésére a város főterét jelölték meg. A pályamunkákat a Magyar Alkotóművészeti Közhatal Nonprofit Kft. által delegált szakértői bizottság véleményezte. A zsűri munkájában részt vett Wehner Tibor is, aki művészettörténészként néhány évvel ezelőtt sokat tett azért, hogy a békéscsabai Alföldi Tárlat megfeleljen a harmadik évezred kihívásainak. A zsűri álláspontjának figyelembevételével Békéscsaba Megyei Jogú Város Közgyűlése hozta meg a végső döntést, melynek értelmében Máté István szoborműve kerül megvalósításra.

– Máté Istvánt Hann Ferenc művészettörténész „tipikusan köztéri szobrász”-nak nevezi.¹ Miképpen válik valaki a Magyar Képzőművészeti Főiskola elvégzése után tipikusan köztéri szobrásszá az 1970-es, 1980-as évek Magyarországon?

– A diploma megszerzése után, mint sok más kezdő szobrásznak, nekem is szembesülnöm kellett azzal a sok évtizedes gyakorlattal, miszerint fiatal, kezdő művész úgy számíthatott köztéri munkára, ha megfelelő referenciamunkákkal tudta bizonyítani szakmai alkalmasságát. Sikerként több olyan pályázatot egymás után megnyernem, amelyek jellegűek voltak, így az alkotó

személyére csak a pályázat elbírálása után derült fény. A munkáimat megismerték, majd egymás után jöttek a megbízások és a felkérések. A Magyar Képző- és Iparművészeti Lektorátusnál Puskás István személye jelentette azt a megértő, segítő bizalmat, amely a köztéri munkák megvalósításában, mint kezdő szobrászt érintett.

– Mely témák állnak Önhez inkább közelebb? A konkrét személyhez, eseményhez kapcsolódók, vagy az allegóriához kötődők, amikor egy elvont fogalmat, mint a tudomány vagy az idő, kell megformálnia?

– A kérdésben benne van a válasz, mert éppen ezek azok a feladatok, amelyekre szívesen vállalkozom. Ezek kimeríthetetlen tárházát jelentik a plasztikailag megformálható gondolatiságnak. Gyakorlatilag ezekben a témákban tudtam olyan műveket létrehozni, amelyek politikamentesek, és az elképzeléseimhez, szemléletemhez közel állóak voltak. Ennek egyenes következménye lett, hogy a későbbiekben sem kerülhettem a politikát kiszolgáló szobrászok sorába, ami eléggé szerencsés dolog a köztéri szobrászatban.

– Abban a szerencsés helyzetben van, hogy a felesége, Lantos Györgyi is szobrász. Felfogásukban egyértelműnek látszik a rokonság, így kézenfekvőnek tűnik a közös gondolkodás, és mint tudjuk, a közös munka lehetősége is, mint például Károly Róbert egész alakos szoborportréja esetében. Amikor együtt dolgoznak, milyen alapelvek szerint osztják meg a munkát?

– Minden egyes megbízás és alkotás egy személyhez kötődik, a megvalósítás folyamán viszont vannak olyan munkafázisok, amelyeket megosztunk – gondolok itt a munkafolyamatok részleteire, a bronzöntésre, a cizellálásra és a hegesztésre. Az alkotó szuverenitása mindig elsődleges. A felmerülő szakmai problémák megoldásánál nagy segítség, hogy azokat megvitathatjuk, de ebben az esetben is mindig prioritása van az alkotó személyének.

– Államalapító királyunk, Szent István visszatérő témái közé tartozik. Jól tudom, hogy az 1996-os hómezővásárhelyi lovas szobor volt az első? Elmondaná, milyen gondolatokkal látott munkához, hogyan kezdődött ez a különleges kapcsolat, amely a szent királyhoz fűzi?

– A vásárhelyi is egy országos pályázat volt, melynek elnyerése után mindössze hat hónap állt rendelkezésemre a mű megvalósítására. Ez igen kevés idő egy 5/4-es lovas szobor elkészítésére, a megmintázáson túl a bronzöntés technikai összetettségét, az öntőműhelyem méreteit is figyelembe véve, amelyet nem ilyen méretű szobrok kivitelezésére terveztünk.

Az adott téma természetesen meghatározó. Ha egy konkrét személy a téma, az első dolga az a szobrásznak, hogy azt megismerje, nemcsak mint formát, hanem elsősorban annak szellemiségét.

Tulajdonképpen ennek rendeli alá a művész szubjektív alapérzéseit, és azt kell elsősorban kifejeznie, amit a leglényegesebbnek tart az adott személy bemutatása kapcsán. Szent István alakjának reprezentálnia kell azt, hogy megteremtette az önálló keresztény magyar államot, törvényei szinte a mai napig aktuálisak, tetteinek nagysága elévülhetetlen.

A szobor kifejezésének értelmét tárgyi alapon keresve, meg kell találni azt az ábrázolási lehetőséget, ami sűríti, tömöríti a plasztikai gondolatot.

– Békéscsabára egy kétalakos kompozícióval készült, amelyen a király az országot és a Szent Koronát

Szűz Mária oltalmába ajánlja. Az eseményt az Árpád-kori legendák egyikéből ismerjük. Hartvik püspök a Szent István király legendában ekképpen írja le a történetet: „...kezét és szemét a csillagokra emelve így kiáltott fel: »Ég királynője, e világ jeles újjászerzője, végső könyörgéseimben a szentegyházat a püspökökkel, papokkal, az országot a néppel s az urakkal a te oltalmadra bízom; nekik utolsó istenhozzádot mondvam lelkemet kezédbe ajánlom.«”² Hartvik püspök az eseményt a király halálát hozó lázas betegség idejére teszi, őt az országa jövőéért aggódó beteg uralkodóként látjuk magunk előtt. Az Őn szent királyja azonban tetterős uralkodó, aki a kereszténység zászlaja alá vonva stabilizálta az államrendet. Miért az élete teljében lévő Szent Istvánnal játszatja el az eseményt?

– Az élet rendje az, hogy van a születés, a kiteljesedés és az elmúlás. Ebből logikusan következik, hogy az államalapítást és a kereszténység felvételét csak egy, az élete teljében lévő, erős, energikus, ugyanakkor bölcs, toleráns uralkodó volt képes véghezvinni. Gondoljunk csak az intelmeire! Ez a gondolat indított arra, hogy Szent Istvánt sem nem fiatalon, sem pedig agg uralkodóként ábrázoljam.

¹ <http://artportal.hu/lexikon/muveszek/mate-istvan-5516> [legutóbbi lehvás: 2016. április 16.]

² Szent István király legendája Hartvik püspöktől. In: Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalom történetéhez – Középkor (1000–1530). In: http://sermones.elte.hu/szovegkiadasok/magyarul/madasszgy/index.php?file=042_055_Hartvik [legutóbbi lehvás: 2016. április 18.]

LAPIS-LOVAS ANETT CSILLA ◀

Nyitott szemmel

DESZKA Fesztivál, Debrecen, 2016. március 18–25.

Pintér Béla, Radu Afrim, Tenki Réka, Horváth Csaba, Urbán András, Szamosi Zsófia, Tasnádi István, Berekméri Katalin, Gimesi Dóra – nevek, művészek, játéktípusok, erős színpadi jelenlétek és rendezői koncepciók, amelyekkel a debreceni DESZKA Fesztiválok során találkoztam először. Az idén tízéves rendezvény az adott év legszínvonalasabb kortárs darabjait hozta el olykor ősbemutatók gyanánt is a cívisvárosba, ezáltal olyan tapasztalatokkal ajándékozta meg a nézőt évről évre, amelyek nagyban formálják színházértésünket, amelyek fogékonnyá tesznek a formabontó előadásokra is, amelyek által meg tudjuk különböztetni a jó előadást a kevésbé sikerülttől. Ennyi idő távlatából talán már egy átfogó áttekintés is érik arról, milyen képet mutat a fesztivál a hazai kortárs drámák színreviteléről, erre azonban írásomban most nem vállalkozom; azonban az idei repertoárból is szépen kirajzolódik, milyen témák, problémák érdeklik a jelen színházcsinálót.

Ha a fesztivál összes előadásáról egy címkefelhőt kellene készíteni, a legnagyobb méretű címke a „társadalmi érzékenység” lenne. A fesztiválon ugyanis az elvándorlás, a szegénység, a migráció, a politikai szélsőségek, az egészségügy problémái is terítékre kerültek, többnyire személyes történeteken keresztül. A külföldi munkavállalás nehézségeit vagy a lesújtó kórházi állapotokat két monodráma, a *Diggerdriver* és az *Egyasszony* mutatta meg. Érdekesség, hogy mindkét darab egy-egy blog alapján készült, ez is rávilágít arra, hogy a kortárs alkotók már nem feltétlenül ragaszkodnak a dráma műneméhez, hanem szinte bármilyen szövegtípusból képesek átűtő erejű produkciót összeállítani. A rendszerváltás után elszegényedő munkásréteg sorsát a Tar Sándor írásából rendezett *A te országod* című előadásból ismerhettük meg, és a darab második fele itt is csupán egy szereplő, Sipos bácsi személyes életútján keresztül ábrázolja a lecsúszás folyamatát.

A te országod

Fotó: Kővágó Nagy Imre

Intelmek jelige

Ami az előadások alapjául szolgáló műveket illeti, változatos „szöveggyűjteménnyel” találkozhattunk idén is. A blogok mellett többek közt verses regényből (*Psyché*), a színész saját tapasztalataiból (*A jegesmedve*), a Parasztbibliából (*József és testvérei*), regényből (*A nyugalom*) is született színpadi produkció, de természetesen a drámák is helyet kaptak (*Helló, dr. Mengele!*, *Közellenség*, *Rückverc*). A választott szöveg nagyban meghatározza az előadás formáját is: a blogokból és személyes élettapasztalatból monodramák, az epikus műfajú írásokból mozaikosabb, pastiche-szerűen ötvözött elemekből álló előadások születtek, míg a drámai műnem klasszikusabb játékot kívánt meg, lineárisan előrehaladó történettel – persze, mindez csak az erre a fesztiválra vonatkozó általánosítás, ennél jóval többféle lehetőség rejlik egy-egy szövegtípusban.

Bár sokszínű volt a fesztiválkínálat 2016-ban is, némiképp hiányoltam az interaktív vagy legalábbis az interaktivitás illúzióját keltő előadásokat. A gyerekdarabok mellett a színházi nevelési programok, mint a *Verona, 1301* vagy az *Újvilág* voltak ilyenek, de korábban a felnőttelőadások között is volt egy-kettő (például 2014-ben *A show folytatódik*, vagy 2015-ben *A borbély*, de említhetjük például a 2008-ban játszott *Plazmát* is), amely számított a közönség aktív közreműködésére. Idén a passzív befogadásé volt a főszerep, bár voltak olyan esték is, amikor beindulhatott egyfajta „rejtett interakció”: a hosszú, szinte végig némán játszott *Exodus* közben a nézőnek lehetősége volt arra, hogy már ott és akkor elgondolkodjon a migráció problémáján, és akár meg is változtassa a menekültekről alkotott véleményét. Az *Ernellák Farkaséknál* pedig egy olyan térben játszódtott, amelyben mi is a család részeseinek képzelhettük magunkat, hiszen beültettek minket Farkasék nappalijába. A színészekhez való közelség lehetővé teszi, hogy jobban beleéljük magunkat a történetekbe, bár nem alakítottuk azokat. Arra ugyan nincs mód, hogy az összes előadásról megfogalmazzak néhány gondolatot, de az általam legizgalmasabbnak tartott produkciókról következzenek egy-egy rövid elemzés a továbbiakban.

Ernellák Farkaséknál

Fotó: Czitróvszky Balázs

A néhány éve már létező Gördeszka programsorozat mellett (melyben gyermek- és ifjúsági előadásokat tekinthetünk meg), idén elindult az Ugródeszka is, ennek keretében színházi képzést adó felsőoktatási intézmények hallgatói mutattak be kortárs darabokat. Jó ötletnek tartom, hogy a legfiatalabb színházi műhelyek is prezentálhatják magukat a DESZKÁ-n, hiszen így a közönség is belepillanthat abba, milyen állomások vannak azon az úton, míg diplomás színésszé válik egy növendék. A Nemzeti Színház a Kaposvári Egyetemen és a Gyulai Várszínházzal közösen hozta létre a Weöres Sándor műve alapján készült *Psyché* című előadást, Vidnyánszky Attila rendezésében. A rendező kaposvári színészosztálya több mint kétórás, szünet nélküli előadásában hét nő játszotta Lónyay Erzsébetet, hét férfi pedig a különböző szeretőit. A többszólamúság időnként nehezítette a befogadást, de arra alkalmas volt, hogy *Psyché* szereplehetőségeit megjelenítse: a költőnő tulajdonságai közül a színésznők egyet-egyet erősebben felnagyítottak. Mindannyian világos jelmezekben játszottak, de a ruhák fokozatosan bepiszkolódtak, összevereződtek, és egy-egy átöltözés után az árnyalatok is sötétebbek lettek – mindez *Psyché* hanyatlását is jelképezheti. Weöres szövege az életmű egyik legrejtélyesebb és legizgalmasabb darabja, és ezt a titokzatosságot jól ábrázolták a díszlet sejtelmes, félig áttetsző függőyei vagy a hol fellobbanó, hol kialvó fények. A fesztivált kísérő szakmai beszélgetések egyikén azonban kritikaként elhangzott a színpad zsúfoltsága is;

a jelenlévő alkotók ezt azzal magyarázták, hogy itt egy kisebb térbe kellett tömöríteni mindazt, ami a gyulai térben szellősebb, tágasabb volt. A rendezőtől jól ismert költői színház eszköztára, képalkotása és játéktípusa köszönt itt vissza, ahogy a Vidnyánszky-előadások hosszú terjedelmét is megszoktuk, azonban egy-két ponton (például a történelmi fejtegetések esetében) jót tett volna a darabnak a rövidítés, sűrítés.

A Gördeszka programjai közül Gimesi Dóra *Tündér ballonkabátban* című darabját emelném ki, amely egy tünderről szolt, aki beleszeret egy fiúba, s emberré kell válnia, hogy feleségül mehessen hozzá. Ismert mesei és mitológiai toposz a nem-emberi emberré válása, s a Ciróka Báb-színház művészei ügyesen aknázták ki a régi történetben rejlő lehetőségeket. A tündérek életét kör alakú térben játszották el az alkotók, ami a világuk teljességét szimbolizálta, az emberek azonban a körön kívül éltek. Ezáltal vizuálisan is egyértelművé vált, hogy a két sík között nincs átjárás. Azonban egy ponton, amikor a tündér emberré akar változni, a kör fordul, és egy álló téglalapot látunk belőle nézőként – ebben ér össze mindaz, amit (a tündér édesanyja és testvére szerint) külön kellene tartani. A megoldás az lehet, ha a fiú olyan szárnyat készít a tündérnek, amivel repülni tud, ekkor feleségül veheti. Ez is egy rendkívül kifejező jelkép: a házasság itt nem gúzsba kötést jelent, hanem azt, hogy a felek segítenek egymásnak szárnyalni. Ezek a komplex tartalmak azonban nem nyomták agyon az előadást, amely követhető és a gyerekek számára is könnyen befogadható volt. A zeneszerző, Szabó Balázs hol derűs, hol szomorkás dallamai kiválóan megteremtették a bábelőadás atmoszféráját. A darab érdekessége, hogy Kecskeméten játszódik, így a kellékek között a város ikonikus épületeit ábrázoló figurákat is láttunk, illetve két szereplő karakterét a városban élő palacsintás néni és a „bolond biciklis” ihlette.

Tasnádi István *Közellenség* című, Kohlhaas Mihály története nyomán írott művét a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház mutatta be. Az ismert történeten úgy csavart egyet a szerző, hogy a két ellopott lovat tette meg elbeszélővé és rezonorré is. Ők az előadást keretbe foglalva, a történeteket meg-megszakítva mesélik el, mi történt Kohlhaas Mihállyal, miután egy felemás szabályra hivatkozva elveszik tőle lovait. Madák Zsuzsanna és Barsi Márton remekül érzékeltette az állatok

szenvetését, mozgásuk alkalmanként valóban a lovakéra hasonlított (lábrángások, fejmozdulatok). A főszereplő szinte egész Szászországot felidülő indulatát hitelesen közvetítette Farkas Ignác játéka, de Luther Márton szerepében Balogh Tamás is maradandó alakítást nyújtott; Kohlhaas Luther próbálja higgadtságra inteni, de az éppen a reformátor írásai alapján látja igazolva bosszúját. Kettejük dialógusai nyomán tehetjük fel a darab kulcskérdéseit: Meddig mehet el egy ember, hogy saját igazát érvényesítse? Mi a fontosabb: a megbocsátás vagy a bosszú? Míg Kohlhaas (és a nézők) ezeken a kérdéseken töprengenek, addig a korrupt hatalom eléri, hogy végül az jöjjön ki sértetlenül a konfliktusból, aki azt kívántotta. Kohlhaas Mihály története bármilyen feldolgozásban aktuális, így ez az előadás is egy olyan szelete volt a fesztiválnak, amikor társadalmi problémákon, a hatalom és a kisember viszonyán gondolkodhattunk a színpadon látottak által.

A Forte Társulat *A te országod* című darabjának pedig egyenesen a kisember volt a közép-pontjában. A kiváló debreceni prózaíró, Tar Sándor elbeszéléseiből jött létre az előadás, műveit Keresztury Tibor formálta dramatikus szöveggé, a fizikai színházi társulat pedig a tőlük ismert kreativitással és gazdag színpadi eszköztárral jelenítette meg a társadalom peremére szorult gyári munkások életét és a rendszerváltás utáni sorsukat. Egészen lenyűgöző látni, hogy a Forte Társulat színészei szinte mindenre képesek: a színpadon zajló brutális történeteket, ha kell, embert próbáló erővel, ha kell, tisztán csengő énekganggal, ha kell, egymás ritmusára mozogva, hatalmas műanyag csöveken dobolva mutatják be. Minden mozdulatuk, minden hangjuk többletjelentéssel teli: amikor például Kurta Niké egy kocsmajelenetben egy olyan dalt énekel, amelynek visszatérő szófordulata a „szomorú sors”, azzal csaknem egy az egyben visszahoz valamit a kilencvenes évek talponállóinak keserűes hangulatából. Az előadás két részre osztható: az első felében a gyári robotmunka működésébe pillantunk bele, a második felében pedig a sok közül már csak az egyik melós útját követjük, de a Sipos bácsiként megnevezett szereplővel történetek mindegyikükkel megeshetnének. *A te országod* ugyanazt kérdezi, mint a *Közellenség*: hol a határ? De míg az előző darabot az érdekli, meddig lehet elmenni, addig jelen előadás arra kíváncsi, meddig lehet egyáltalán életben maradni. A sze-

replők közül többen is öngyilkosok lesznek az embertelen körülmények miatt, és Sipos bácsit is csak a fia tartja életben – egészen addig, míg a fiú le nem rúgja a lassú tehervonatról. Krisztik Csaba, az apa és Fehér László, a fiú párosának összhangját szinte tapintani lehet, ez a rendkívül erőteljes közös játék teszi lehetővé, hogy a végki-fejlet megrendítő és emlékezetes maradjon.

Jeles András rendezésében a *József és testvérei* című darabot kimondottan 18 éven felülieknek ajánlották. A szombathelyi Mesebolt Bábszínház és a Kőszegi Várszínház közös előadásának címe megtévesztő is lehet, hiszen Thomas Mann nagyregényére asszociálunk, de az előadás valójában a Parasztbiblia alapján született. Ennek megfelelően nem csupán Józsefről (vagy ahogy a darabban halljuk: Jozsefkéről) van szó, hanem mindegyik öszo-vetségi ősatya-történetből kapunk egy-egy részletet archaikus nyelven, bábozást, élőszereplős színjáté-
kot és vetítést váltogatva. A Parasztbiblia szövegei-nek sajátossága, hogy szakrális és profán, káromkodás és imádkozás nem válik szét egymástól, a keresztyén vallás elemei ötvöződnek benne a po-gány hiedelmekkel. Az anyagot úgy alkalmazták színpadra az alkotók, hogy megmaradjon benne ez a sokhangúság, de az is látszódjék, hogy egységes korpuszról van szó: ennek megfelelően az előadás első percétől az utolsóig érezhettünk egyfajta szak-rális, emelkedett hangulatot, de sokszor neveltünk is a kifordított bibliai történeteken. Ami leginkább összefogta a különféle történeteket, az a tipológiai értelmezésen alapuló játék volt. A darabban ugyan egyszer sem hangzott el Jézus Krisztus neve, de az események nagy részét úgy beszélték el és mutatták be a színészek, hogy azok egyértelműen előreutaltak rá: például a bábok kereszt alakban történő kifeszítése, vagy az újra és újra felcsendülő katolikus miseéne-
kek voltak azok a jelek, amelyek által összeért az őstörténet az evangélium-mal. A színpadkép nagyon hasonló volt a *Tündér ballonkabátban* című előadá-sához, hiszen kör alakú térben zajlott a bábozás, de itt koncentrikus körökből állt a játéktér, ami egyszerre szimboli-zálta a történetek lezártságát, de a jelen-re való nyitottságukat is.

A Maladype Színház jóvoltából az *Ernellának Farkaséknál* című előadást is láthattuk a fesztiválon, ezt egy barát-ságos hangulatú helyszínen, a Páhol

Lakásszínházban mutatták be. A tér tökéletesen alkalmas volt arra, hogy Farkasék otthonát meg-jelenítse, hiszen egy régi, magas mennyezetes, tágas szobákkal rendelkező lakásba érkeztünk, és a darab szereplői közötti ellentét egyik oka épp a fényűző lakhely volt. Eszter és Farkas sok veszekedéssel, a saját házasságukba belefásul-va nevelik akaratos gyerekeiket, Brúnót, amikor egyik éjszaka betoppan hozzájuk Eszter testvére, Ernella a férjével, Alberttel és lányukkal, Laurá-val. A családtagok közt izzik az elfojtott feszültség, de legalább a két gyerek kapcsolata őszinte: Brú-nó először ellenszenve jelöl egy széklábbal fejbe vágja Laurát, de aztán kibékülnek, és egy rövid színdarabot adnak elő a szüleiknek. A „színház a színházban” forma akár elcsépel is lehetne, de itt nagyon is indokolt, hiszen azt leplezi le, hogy milyen színjátékot játszanak egymással a szülők a mindennapokban. A darab ugyanis a hétköznapi súrlódásokról, képmutatásokról és egyszerű örö-mökről szól, rendkívül erős mondatokkal („Szép vagy. Szépen öregszel.”), sallangmentes színészi alakításokkal. A természetességet időnként egy-egy szimbolikus, stilizált játékkal előadott epizód töri meg, ilyen például az, amikor Brúnó az ingjé-nél fogva felemeli az apját, és elkezd hangtalanul ide-oda rángatni. A Brúnót alakító Gelányi Imrét külön kiemelném, hiszen kevés felnőtt férfi van, akinek rögtön el lehet hinni, hogy egy ötéves kisle-
ggyút alakít – neki sikerült, és ezt az illúziót tökéle-te-sen fenn is tartotta a darab végéig.

A Tenki Réka által előadott, Péterfy-Novák Éva írásából született *Egyasszony* című mono-dráma azért kapott nagy hírverést és méltató

Egyasszony

Fotó: Takács Attila

kritikákat, mert a magyar egészségügy vissza-ságaira, a (várandós) nőkkal való olykor ember-telen bánásmódra irányította a figyelmet. Is-mertem ugyan Péterfy-Novák Éva blogját, még-is váratlanul sokkoló hatással volt rám a pro-dukciónak másfél órája. A beteg gyermeket nevelő, házasságon belüli erőszakot elszenvedő asszony sorsa önmagában is megrázó, és Tenki Réka engedi hatni a szöveget: nem sír, ritkán emeli fel a hangerejét, kevés eszközt használ, s így az előadás a legkevésbé sem válik hatásvadásszá. Vidám, naiv fiatal lányból érett nővé változik a darab végére, és ezt az utat nézőként szinte vele együtt járjuk végig, annyira lebilincselő, ahogy játszik – nincs olyan másodperc, amikor ne tudnánk és ne akarnánk figyelni rá. Egymaga képes olyan feszültséget teremteni, olyan mély csendeket kiváltani a közönségből, amire olykor egy teljes társulat is kevés. Számomra egyértel-műen ez volt a fesztivál csúcspontja, ami a szí-nészi játékot illeti, de hangulati mélypontja is: egy ilyen előadás után egy ideig nincs kedvünk mosolyogni.

Azok a nézők, akik az *Egyasszony* után *Az Orlaszliszkai* is megtekintették, megrendítő él-ményekkel szembesülhettek. *Az Orlaszliszkai* kereteként a szerző, Borbély Szilárd élettörté-nete szolgált, halála stilizált módon jelent meg a színpadon, de úgy gondolom, a darab zárása-ként talán mégsem ezt a megoldást kellett volna választani. *Az Orlaszliszkai* ugyanis enélkül is ér-telmezhető és feldolgozható, s bár sok összece-n-gés található a brutálisan meglincselt tanár és Borbély Szilárd személyes sor-sa között, az azóta eltelt rövid idő miatt nem hinném, hogy érdemes ezeket a kapcsolato-kat a színpadon ilyen formá-ban megteremteni. Szögi Lajos tragédiáján túl (akinek a neve nem hangzik el az előadásban; a színlapon is Áldozatként szerepel) a zempléni zsidóság pusztulására is emlékeztet a darab, és a kérdés mindkét „el-múlás” esetében ugyanaz: ki a felelős azért, hogy Orlaszliszkán már csak egy romos sírkert emlé-keztet a hajdanvolt nagyszámú zsidó közösségre, és ki a felelős

azért, hogy egy ártatlan embert a saját gyerme-kei szeme láttára gyilkolnak meg? Ezeket a kér-déseket a dráma szövege veti fel, de úgy vélem, az írott műben rejlő lehetőségeket nem aknázza ki kellőképpen az előadás. Mindemelllett ki kell emelnünk a színészi alakításokat, különösen Fekete Ernőét, aki Áldozatként és a kerettörté-net főszereplőjeként is magas színvonalú alakí-tást nyújtott. Az Áldozat halálát követő bírósági tárgyalás is elgondolkodtató pillanatok tar-togatott, a védelem és a vád képviselőinek éles replikái súlyos társadalmi témákra hívták fel a figyelmet. Formailag izgalmassá tette a látot-takat a görög drámákból ismerős Kar szerepel-tetése is, de a problematikus megoldások miatt ez az előadás az antik sorstragédiák súlyát nem érte el.

Újabb tanulságok a kortárs színházról, újabb látásmódok, újabb fiatal színházi műhe-lyek – ezt kaptuk a tízéves DESZKÁ-tól 2016-ban. És rengeteg témát is kaptunk az előadások által: rákérdezhattunk emberi kapcsolataink őszinteségére, bepillantást nyerhettünk a nélkü-löző helyzetben élő embertársaink helyzetébe, jobban megérthettük a kivándorlás, elvándorlás jelentőségét. Ha valamire jó az, hogy a színház a jelenkor tükrét tartja elénk, akkor erre min-denképpen: empaticussá tehet olyan nehézsé-gek iránt is, amelyekben mi nem szenvedünk. A fesztivál szervezői nyitott szemmel járva ta-lálták meg éppen ezeket a produkciókat, így a mi szemünket is felnyitották, hogy jobban fi-gyeljünk ezekre a problémákra.

Az Orlaszliszkai

Fotó: Dömölky Dániel

► BALOGH TIBOR

Vásárhely – Sirálytáj

1946. március 10-én tartotta első előadását a Marosvásárhelyi Székely Színház. A jogörökös Tompa Miklós Társulat fennállásának hetvenedik évfordulójára, az első 70 év ünnepének emlékeztetéseként, ötven kritikus sereglett össze Magyarországról és Románia minden területéről. Ők egy igyekezettel beállított pillanatfelvételt kaptak – a tartalmasságra törekvés okán némiképp túlsúlyosra komponáltat, az alkalom fényviszonyaiból fakadóan kissé túlexponáltat – a progresszív népszínház eszménye megvalósításának jelen állásáról.

Színházi élet Marosvásárhelyen

A Tompa Miklós Társulat (a Székely Színház) legnagyobb dicsősége az, hogy a benne felhalmozódott tehetség és az alkotóenergia kivágakozott az épületből: elhúzódo ősrobbanás következtében, ma hat hivatásos társulat működik saját repertoárral a városban: Marosvásárhelyen színházi élet folyik. Lehet választani (alfabetikus sorrendben) az Ariel Ifjúsági és Gyermekszínház, a Gruppen-Hecc kabaré, a Spectrum Színház, a Stúdió Színház, a Tompa Miklós Társulat és a Yorick Stúdió előadásai közül. A színpadi/színházi művészetánpótlás helyben adott: a Művészeti Egyetem Magyar Karán akkreditált képzés folyik a színművészet, bábművészet, alkalmazott bábművészet, drámaírás, a rendezés művészete, teatrológia, művelődésszervezés és korszerű zenei koncepciók szakokon. A színházi élet alapfeltétele (az élet életjele), hogy legyenek napi, igazodási pontot jelentő szellemarcok. A posztmodern népszínház fertályán ilyen, a román és magyar társulat közös vezérigazgatója, Gáspár Attila meghívására Vásárhelyre hívott Keresztes Attila, a Tompa Miklós Társulat művészeti igazgatója, a szellemtörténeti gyökerű

magán- és társadalom-lélekrajz terén Sebestyén Aba színész-rendező (Yorick) vagy Török Viola (Spectrum), aki a nemzeti kultúrahagyomány bázisán állva, törekszik befogni látókörébe az egyetemeset, s azt nézőbarát formára tisztítva közvetíteni. Két nagysugárzású, eleven író-szellemarc is van: Székely Csaba és Bartis Attila (ő már rendezőként is bemutatkozott).

Az ünneplő kritikustömegben való elvegyülés kimaradt az életemből: nekem a 2014/15-ös évadban a POSzT, a 2015/16-os szezonban pedig a Magyar Színházak Kisvárdai Fesztiválja versenyprogram-válogatói tiszte adta a lehetőséget, hogy többször körbejárjam a Kárpát-medence magyar színházait, elmélyíthessem ismereteimet a határon túli színházokról. Bő évtizede veszek részt a kisvárdai fesztiválon, arra azonban kevés-szer, és csak a határunkhoz közeli városokban volt lehetőségem, hogy a keletkezésük színhelyén nézzem meg az előadásokat. 2014–15-ben aztán beutazhattam teljes mélységében Erdélyt – Székelyföldet –, s megfordultam párszor a Vajdaságban is. Megbizonyosodtam afelől, amit itthonról régen tudok, hogy egy-egy térség színházkultúrájának jellegzetességei csak akkor tárulkoznak fel számunkra igazán, ha együtt nézzük az előadásokat azokkal az emberekkel, akik számára készültek. Illetve, csak a helyszínen mérhetem le, hogy valóban az ő számukra készültek-e, vagy a tőlük független, belső művészi készletre, netán valamilyen külső igazodási szándéktól hajtva, megfelelési vágytól vezetve.

Színházi kirándulóutam nem sebes sodró hegyi folyó mentén visz: a kritikus-válogatói magaslesről, hullámvázó tavat látok. Az elmúlt évtized tanulsága, hogy ezen a képzeletbeli tófelszínen mindig feltűnnek valahol a színház ingyencit lenyűgöző hullámhegyek, ám a picit késve oda-

érkezőknek már csak a hullámvölgy látványa jut. A színházi formanyelv hullám a fejlődésében kicsúcsosodik, aztán szétporlad, s még csak nem is sziklának csapódva, hanem önmagát önmaga alá temetve enyészik el. Volt időszak, amikor Kolozsvár, máskor Komárom, megint máskor Újvidék tájéka kapott hullámkorbácsoló szelet: most éppen Erdély belsejében mutatkozik sok izgalom.

Az új-elevenség forrásvidéke ugyan Sepsiszentgyörgy, ahol a Tamási Áron Színházban Bocsárdi László kezdetben a saját rendezéseivel keltett

nemzetközi figyelmet, újabban pedig rendezőiskolát teremtve, a még egyetemi hallgatói sorból dolgozó Nagy Botond és Sardar Tagirovsky által tör utat magának a maradandóság felé. Friss munkáik: Shakespeare: *Vízkereszt, vagy amire vágytok* (Bocsárdi – Sepsiszentgyörgy), Szíjártó Tímea-Aletta: *Az eszt* (Tagirovsky – Nagyvárad), Molière: *Úrhatnám polgár* (Tagirovsky – Sepsiszentgyörgy és Székely Csaba: *A Homokszörny* (Nagy Botond – Gyergyószentmiklós). Közös vonás (iskolastigma), hogy rendezésük a lélekkel táplált paradoxonok hálózata. Filozófiarejtvényük kibontatlan marad, de hazamenet, vagy hetek múlva, amikor egy analóg reálsituációba csöppenünk, átüti gondolatklasztromunk tűzfalát a felismerés: bársonyon futtatott badarság az életünk: kellemes, mert bársonyos, és izgalmas, mert badar: az élhető abszurd.

Bölcselete melankolikus pátoszát, Bocsárdi szerencsére Vásárhelyen, az egyetemi diákság körében is terjesztheti. Meghívott professzorként rendezte meg Sergi Belbel katalán drámaíró *Halál* című darabját végzős és másodéves MA színész-hallgatók és I–III. éves táncosok részvételével. Hét halált játszanak el, tizennégy történetben, tizennégy szereplővel. A szerző rideg-szenvtelenül viszonyul az élethez, illetve a halált megelőző élethelyzethez. A végzetek, a maguk természeténél fogva fájdalmasak, ugyanakkor külön-külön meghökkentőek és kisszerűek. Mi befolyásolja

Spectrum Színház – Matei Vi

azt, hogy ki hogyan hal meg, s ki hogyan él, ha elkerülte a halált? Milyen összefüggésben van a vég a mindennapokban tapasztalt irracionálitással? Mennyire tartalmas életünk az utolsó pillanattól visszatekintve? – kérdezi Bocsárdi. Jegyezzük fel a közreműködők nevét! Magyarai Izabella/Mészáros Ibolya, Ruscsák Péter, Horváth Anna, Nagy Dóra, Hasenfratz-Szegvári Júlia, Rózsa László, Szilasi Eszter, Keresztes Ágnes és Hajdú Imelda végzősök, Kiliti Krisztián, Kádár Gellért, Pásztor Márk, Pignitzky Gellért, Andrei Ábel és Korodi Janka másodévesek. Táncosok: Joó Renáta, Szabó Franciska (I. év koreográfia), Könyves Andrea Evelin (II. év koreográfia), Jáger Simon (III. év színész osztály). Koreográfus: Bezsán Noémi m. v.

A hallgatók némelyikével találkoztam már a *Halál* főpróbájának megnézése előtt is, egy Sebestyén Aba rendezte vizsgaelőadásban. Egressy Zoltán *4x100* című darabjának ősbemutatóját 2003-ban tartották, a Budapesti Őszi Fesztivál keretében. Nem sűrűn játsszák. Egy színházi észrevételekre szakosodott betűvető véleménye szerint azért, mert „egylövetű darab”, tulajdonképpen cuki, de több semmi. Annyiban helytálló a lebeszélés, hogy a konfliktusrendszere csakugyan semmivel sem bonyolultabb, mint például Gogol komédiájáé, *A revizoré*. Ott bedől egy városka lakossága az álrevizornak, hogy aztán lecsapjon rájuk az igazi. Itt a saját egyéni csúcsa

megdöntésével kellene elérnie az olimpián való induláshoz szükséges szintidőt a 4 x 100-as női váltónak. Századmásodpercekkel maradnak el a kritériumtól, vad bűnük ereszkednek éppen, amikor érkezik a hír a feltételeket szabó Bittner-főnök irodájából, hogy csudába az eredménnyel, mehet az olimpiára a csapat. A lányok a boldogságtól átröhögcsélik a Himnuszot.

Sebestyén Aba színész-mesterséget tanít az egyetemen, az átröhögcsélés is lehet oktatási cél, egy életszerű helyzetgyakorlat, bennem azonban nem ébresztett rokonszenvet, ahogyan egy laza rendezői fintorral sejteti, hová való az a nemzet, amelynek identitásában túlteng a sportszeretet. Eközben, és ezt megelőzően, a mesterségtanítás eredménye jó. Többnyire mértékletes, de pontosan ráutaló gesztusokkal fejezik ki a futólányok az egymáshoz fűződő kapcsolatukat, a teljesítményben való érdekeltségüket, a lehetséges (de nem feltétlen) közönyüket, a szeretetlenségüket vagy a szerelmi túlérettőségüket. Az ősbemutatón nem olimpikon-életkorú lányok játszották a versenyzőket, itt igen. Perc – Szilasi Eszter Júlia, Grafika – Horváth Anna, Hóvirág – Hajdu Imelda, Kiseszter – Magyarai Izabella. Nincs félnivalójuk a diplomájuk miatt.

Másért – esetleg. A színészképző intézmények ontják a hölgyvégzősöket, a világ drámaszerzői pedig a férfiszerepeket. Utóbbi tendencia alól a család-drámák – a maguk jelenkori természete miatt – kivételek. Arányosan osztja meg a nemeket *MaRó* című dramolettjében Székely Csaba is. A Sebestyén Aba által alapított és vezetett Yorick Stúdióban, a román Andi Gherghe rendezésében, nemzetiségileg kevert szereposztásban. Szereplők: Raisa Ané, Benedek Botond Farkas, Ciugulitu Csaba, Fodor Piroska, Hajdu Imelda e.h. Ștefan Mura és Nagy István.

Itt éreztem leginkább, mennyire fontos annak a közösségnek a társaságában nézni egy előadást, amelyik számára a szöveg készült, amelyikről a darab szól. A vegyes etnikai, életkori és műveltségi összetételű közönség izomlázásra kacagta magát, s a végén szünni nem akaró tapssal tartotta távol a mosdótól a színészeket.

Egy székely lány román legényt visz haza a szülőföldjére, hogy házasságukhoz az apja áldását kérje. Döbbenet, próbatétel, bicskanyitogatás, aztán összeborulás a szintúgy kérőként megjelenő cigánylegény fölött. Az ősbemutató – együtt egy másik kortárs, Szabó Róbert Csaba

Hentesek című darabjának premierjével (rendező: Sebestyén Aba) – a Yorick Stúdió hetedik éve futó Interkulturális párbeszéd a kortárs színház eszközeivel elnevezésű projektjének keretein belül került színpadra. A projekt cél az volt, hogy a magyar–román viszony furcsaságait boncolgassák. „Az Erdélyben játszódó rövid történetekben összetalálkozik a felsőbbrendűségi tudat és a jogos igények, az önsajnálát és a valódi sérelmek, az etnikai gőg és a kisebbségi komplexus, az őszinte fájdalom és a humor, természetesen sok balhéval fűszerezve.” A „tíz kicsi groteszk jelenet” láttán kezdheti mérlegelni a néző, hogy kiegyenlítően vannak-e összehordva a feleket jellemző furcsaságok, s a magyarországi vendégnek támadhat olyan benyomása, mintha a magyar író több empátiával viseltetnék a román szereplők bugyutasága iránt, mint amennyire direktben pécézi ki a székelyekét. A helyi közönség részéről nem hallottam ilyen reakciót. Körutazóként, számomra azonban van az egyik epizódnak általános tanulsága: a hívatlanul Székelyföldre berontó Jobbik aktivistáról nem tudjuk biztonsággal megmondani, hogy az-e csakugyan? Ki küldte vagy hívta? Kinek a pénzén érkezett? Tisztánlátás nélkül odavész az egész történet, az integrációra biztatók érveinek igazsága. Ugyanilyen hiányérzettel néztem Vajdaságban az Újvidéki Színház *Neoplantáját* és a *Bánk bán* azon jeleneteit, amelyeket a „társadalmilag hasznos” darabot igénylő pályázat elnyerése kedvéért biggyesztettek hozzá Katona művéhez. Vajdaságban ugyanazt tapasztaltam, mint Sebestyén Aba *20/20* című, rendkívül szuggesztív előadása magyarországi pályáivének nyomon követése során: a sorozatjátás okozta napi súrlódásban polírozódnak a konfliktushordozó situációk, hovatovább azon az alaphangon indul a történet, amelyhez a végén el kellene jutnia. Ilyenkor felvetődik: ki az ördögnek érdeke, hogy megbékéljünk, hiszen nincs köztünk harag?! Hát, legyen! Jótét lelkű csacsik az alkotók, ha nem tudják, sejtetni legalább, hogy az egyes, történelmivé duzzasztható balhéknak ki a tényleges szponzora.

A puzzle-póker és a plebejus hal

A marosvásárhelyi színházi élet főáramát a Tompa Miklós Társulat adja. Múltjáról a kolozsvári diák, későbbi főrendező, Szabó József Ódza készülő kötetéből tudok idézni. „Néven nevez-

hető példaképeink természetesen a marosvásárhelyi színház arculatát meghatározó színészcsoportok voltak: Delly Ferenc, Kovács György, Szabó Ernő és a színházalapító igazgató-rendező Tompa Miklós. És szerencsénkre Kovács György, Delly Ferenc és Tompa Miklós lettek a professzoraink. Négy éven át ők tanítottak játszani, rendezni. Négy éven át minden héten rendszeresen átruccantak Marosvásárhelyről Kolozsvárra, hogy bennünket, zöldfülű színinövendékeket bevezessenek a színjátszás rejtélyeibe. Tanári munkájukat ma áldozatosabbnak látom, mint valaha, hiszen ők ízig-vérig gyakorlati színházi emberek voltak, ünnepezték színművészek. A pedagógus szerepkörben aligha lelhatték örömeiket. Akármint volt, oroszlánrészük van abban, hogy a második világháború kataklizmáját túlélte Erdélyben a magyar színházművészet... Tompa Miklós igazgatói-rendezői minőségében soha nem lépte át a hagyományos drámai színház határát. Az örökké változó színház istenei ezért ugyancsak megtréfálták őt. Rendező-fia, Tompa Gábor, aki a bukaresti rendezőiskolában sajátította el mesterségét, homlokegyenest más stílusirányzatot követ. A kolozsvári Seta téri színházat avantgárd, posztmodern színházzá változtatta. Amit Tompa Miklós némi éllel, ám nem kis atyai büszkeséggel így konstatált: «A fiamban kitermeltem saját ellenzéketem».

Itt tartunk ma. A Moszkvába sűrűn utazó, ott szöveg szemléletet és formanyelvet tanuló, stílust és kész motívumokat hazacsomagoló Mester székébe a „kinevelt ellenzék” tanítványa került. Keresztes Attila birtokában van azoknak az erényeknek, amelyekkel az előd rendelkezett. Saját munkáiban lépésről lépésre halad abban, hogy maga mögött tudja, amit a szintén e környékről származó, önmagát és a szellemi közeget jól ismerő Béres Attila *túltolásnak* nevez. Odahagyta a *Figaro házasságát* uraló szertelen eklektikát, a Tartuffe rendezésében tanúsított akarnok koncepciófaragást. Új formát keresett, tehát a *Sirályra* lelt.

A nagyszínpadra tett stúdió-előadást látunk. Középpontban a Sorin Militaru rendezte About Übü bútorzatából kölcsönvett hosszú vacsoraasztal: azért, hogy a tengelyében elhelyezkedve, minél kevésbé-karnyújtásnyira lehessenek egymástól a családi tragikomédia részesei. Igen, ahogyan a Csehov-interpretációkban szabványoszerű, az egyetlen doktoron – Dorn: Bíró József – senkinek

sincs füle a másik öröme-re-bajára. Az előtérben két férfi és két nő párharca áll. Egyik oldalon a tekintély a fegyver, a másikon a fiatalság. Keresztes – ebben nem egészen úttörő – siettet (nem elsiet) Trepljov darabjának bemutatóját. Épp-hogy elfoglalja pozícióját a közönség a színpadi nézőtérben, már kezdik is ácsolni a díszletmunkások a darabbéli színpadot. Nyüzsgésük háttérbe szorítja a másodlagos érzelmi szál, Medvegyenko és Mása kapcsolatának expozícióját. A szüleitől elszabaduló Nyina – Zarecsnaja: Kádár Noémi – érkezése és találkozása a szerző-baráttal – Trepljov: Bartha László Zsolt – kitartott: a fiatalember lakonikus üdvözlő szerelemvallása („Szeretlek.”) szinte a Romeo és Júliát idézi, s hogy ne tévedjünk asszociációnkban, egy ráerősítő parafrázist is kapunk („Ó, Konsztantyin, miért vagy te Konsztantyin?”). Csakugyan, Keresztes a boldogság végzetes kikerülésének az egy-halottas változatát rendezte meg.

A színpad a színpadon, mintha Júlia erkélye volna, s az új formát ígérő darab erotikus mozgásszínház, aláfestő szöveg-háttérrel. A fiatalok produkciója sokkoló. A sikeres író – Trigorin: Korpos András – szeme megakad a lányon, Trepljov anyja, a sikeres színésznő – Arkagyina: B. Fülöp Erzsébet – dupla féltékenységre lobban, megérzi Nyinában a színpadi és a szerelmi vetélytársat is. A képlet a továbbiakban adott: Nyina Trigorin szeretőjéül szegődik, Trepljov pedig, második kísérletre már sikeresen agyonlövi magát.

Szabványszerű a tanulság is: a nő számára nincs *egyetlen* férfi, aminthogy nincs egyedül érvényes művészet sem. Aki állást foglal a darabban fellépő kétféle férfitermészet és a kétféle művészet-felfogás (és ízlésvilág) felől, az meghamisítja Csehovot. Keresztes nem hamisító, legfeljebb túltolja kissé (csak időnként) a pozitív értéktartomány felé a fiatalokat, s a negatív irányba – mintha Claudius és Gertrud királyné volnának a Hamletből – Trigorint és Arkagyinát. A két író valószínűleg középszerű tehetség, legfeljebb *talán* nem az. Ami közben azonban Trigorin ünnepezt íróként a szerénységgel áltatja önmagát, addig Trepljov valóságos kételyek között őrlődik, részint a saját újformái értékét illetően, részint a szerelem okán. Ám meglehet, mégsem a kétféle féltékenység, hanem a halálhajlama (kíváncsisága) vet véget az életének.

Bartis Attila évada

Az élet abszurduma, hogy képtelen önmagát tetemként szemlélni az ember. Ez lehet Trepljov sorsának epilógusa, s egyben Bartis Attila marosvásárhelyi színpadi szerepléseinek summája.

A *Rendezés* olyan előadás, amely a krimi-szerkezete miatt a maga teljes mivoltában nem elemezhető. Annyit elmondhatunk, hogy kakaskukorékolással indul, ami hallható segéysikolyoknak is: a színpad közepén sminkasztal áll sminklámpával, ami lehet rendőrségi őrszoba vállaltólámpája is. Az asztalhoz közeli ágyon szunyókáló férfi, halott. Mikor a mentősök elvinnék, a rendező leállítja a jelenetet. Kiderül, hogy próbát látunk, a színház főrendezője mutatja be a saját darabját, amelynek története azonban rávall azokra, akik játsszák. A sorspárhuzamok dacot szülnék, megnehezítik a próbafolyamatot. Szünetekben a színészek a saját énjükre váltanak, és a saját kapcsolatukat élik meg a rendező-Jánossal. A darab a darabban konstrukció a drámapedagógiai TIE-foglalkozások dramaturgiai tökélyre vitt mása. Párhuzamosan gördül előre a cselekmény, de úgy, hogy mindkét szál visszahatóan teljesíti ki a másik összefüggéseit: a mese és magyarázata oszcillál.

Az eredendő, önkéntelen (tehát tragikai) vétés, hogy a darabbeli János tudtán kívül annak a bírónak a lányát kéri feleségül, aki őt 10 év börtönre ítélte az 1956-os tevékenysége miatt. Az illető, miután letöltötte büntetését, nemhogy állás nélkül marad, de a Nemzeti Színház rendezőjeként nyugati országokba is eljut, ami ebben az időben merőben szokatlan kedvezmény. Mindazonáltal temetésére a vak apósa vörös szegfűből rendel a sírjára koszorút, és nem pisztrángot kér az özvegy lányától ebédre, hanem hekket, mert az plebejus hal. A vejet (a rendezőt) körbevevő

két nő megéli valamennyi élethelyzetet, ami Madách Ádámja mellett, Évának juthatott.

Páskándi Géza *Vendégségének* szerelmi szálakkal dúsított változata. Mindenki a másik tudatában vendég, s mindenki jelent onnan valahová, hogy elterelje a figyelmet magáról, legyen szó magánerkölcsről vagy politikáról. Az író rendező színészfigurái pszichikai puzzle-pókert játszanak. Megmutatnak valamit magukból, de az nem feltétlenül belőlük való. A szervezetük személyiségvédő reflexe lerúgja magáról a szerep lényegét, az átélés benső dimenzióját, s illusztrált marad a nyíltság. Bartis bravúrja, hogy az ambivalenciát akkor is fenn tudja tartani, amikor a néző már szilárdnak érzi magát az informált kívülálló pozíciójában, sőt elkezd krimibeli értékelő nyomozóként viselkedni. Marad az utolsó pillanatra is olyan fordulat, aminek az eseménymozaikjait a kezdettől láttuk, csak nem jött össze a kirakó.

A színi hivatás értelme a próba. A színész lélekben oltalmazza a felhőtlen/gondtalan gyermekkorát, amelyben az élet célját a tét nélküli játék jelentette. A próbafolyamat színrevitele kísérlet arra, hogy a játékba (a kedvenc játékukba) bevonják a közönséget az alkotók. Bemutatják a szerep sajátta válásának folyamatát/lépcsőfoka-it; az értetlenséget, a berzenkedést, bekukkan-tanunk engednek abba a személyes szférába is, amely arra készítheti a színészt, hogy elartsa magától a figura ellenszenves jellemvonásait. A szerep olykor a színész személyes sorsának és a megírt figurának a szimbiózisa, s ebbe tolakszik bele a rendező a maga elképzelésével. A rendezés a harmadik én uralma. A munka kegyelmi – az anyagot a művészet rangjára emelő – pillanata az, amikor az összetevők egymásba olvadnak, és organikus ötvözetként szilárdulnak meg.

Meghökkén a hatalomgyakorló vezérlény, amikor az alárendelt a maga belső hatalmával kerekedik felül, s kéri számon az általa megkövetelt őszinteséget. Az akaratlagos (szabályozható) spontaneitás és a zsigeri én-felmutatás (a nyitva élés) metszéspontján keletkezik a nagy színházi csodák. A *Rendezés* a maga szcenikai egyszerűségében, a színházi próbákat jellemző klisék gar-mada dacára, véleményem szerint a vásárhelyi évad legszínvonalasabb bemutatója. Szereplői: Korpos András, P. Béres Ildikó, Kádár Noémi, Kiss Bora, Kilyén László, Bartha László Zsolt, Galló Ernő, Csíki Szabolcs és Varga Balázs.

A nyugalom

Radu Afrim a próbafolyamatban kialakult cselekménnyel és szöveggel, *A nyugalom* című regény, annak létező színpadi változata, valamint az ugyancsak Bartis Attila írta darab, az *Anyám, Kleopátra* nyomán misztikus-naturalista énfeltárást rendezett.

Fékezett gomolyú füstben, magánya két szigete egyikén, Andor Rubik-kockát tekerget. A Rubik-kocka tekergetés algoritmikus jóga. Bányai Kelemen Barna rezzenten: lábvíznek használja éppen a nirvánaszerű magzatvíztározó-agytavat, amelyet emlékszeméttel töltött/tölt fel a múlás. Belegázolnak, beleölelkeznek és -öklendeznek a szereplők ebbe a tóba, ami közben múlnak.

Jógából megárt a sok. Legalábbis tűrhetetlen, hogy egy halmozottan egyedül hagyott anyát megvárakoztasson a felnőtt gyermeke, különösen, amikor közeli hozzátartozót kell temetni, s még különösebben akkor, ha a megboldogult nem halott, sőt ellenkezőképpen: a hegedűművészetével New Yorkban sikertől sikerig tekereg. Hirtelen-nagy fényesség jelzi, hogy a lábfürdőből elég, tessék most már a Kleopátra-öltözetben feltűnő anyukára figyelni, hiszen megérkezett a koporsó. „Anyám kifizetett egy sírhelyet huszonöt évre a temető hátsó sarkában, a folyondárral benőtt gyereksíroknál, a gumigyár málló téglafalának tövében, ahol a tömlők próbafújásakor úgy sóhajtanak a szelepek, mintha a földben lélegeznének a halottak.” – tudósít Andor. A disszidens Judit emléke lesz bekoporsózva.

A virtuális temetésnek sok értelme nincs, mert a família genetikai csúcspéldánya elmúlt ténylegesen, önszántából is: egy Paganini-koncert után, a Rebecca Werkhard néven szereplő, alig huszonöt éves, ünnepezt művész-nő hegedűhúrral felvágta csuklóján az ereket. A gyűlölködés hiábavalóságára azonban csak a finálé közeledtén, a nagy tisztázódások idején derül fény, amikor az anya – szokásos kutatásai egyikén – megleti fia iratai között a Vörös-Kereszt értesítőjét. Andor, addig jótét komizásból hamisít Judit nevében dicshíreket, hitetni akarva: a lánya gondol reá, tehát szereti, ám tudatva egyben, hogy már a pályája elején mennyivel többre jutott az anyjánál.

B. Fülöp Erzsébet az asszonyi vezérszörny. „Miért gyűlöl anyád min-

denkit? – kérdezi Andort szerelme, Eszter. Nem mindenkit, csak akivel játszik – érkezik a válasz. – És csak azzal játszik, akit szeret. Azt hiszem, százszor jobban szerette Juditot, mint engem. Úgyhogy először elszerezett tőle egy balett-táncost, aztán egy gimnáziumi tanárt, és amikor feltűnt Raimann Ágnes szobrásznő, akkor anyámon végképp úrrá lett a játékszenvedély. Egész életében visolygott a nőktől, de ez egyszer erőt vett magán. Aztán a gyomormosás után Szaphó töredékeit vitte be a lányának a kórházba.” Judit lányát a szerelmei tisztaságába vetett hitétől fosztja meg, Andor szerelmeit/nőit pedig az anyai szeretet-szerelmmel üldözi el. Az illetékesége körén túlbujánzó asszony lelki árvává teszi a gyermekeit, magához rántva őket az ön-bálványozó lények saját, természetes árvaházába.

B. Fülöp Erzsébet az ösztöni és a szellemi szélső virtuóza. Lulu, Elektra, Titánia, Muskátné – csupa főszerep: politikai karriert futott be az énekhangja és a színészsze. Bizonyos Fenyő elvtárs irányította lépteit, az ő jóvoltából a kultúrházi műkedvelő hangja Kádár János elvtárs fülébe is eljutott. Kegyzettetté válásának okaként lánya disszidálását mutatja, ám a vásárhelyi anyalakítás megidézi a glóriák általános illékony-ságát: nem csak a kapitalizmus farkastörvénye az, hogy divatja múlik valakinek, s nem is feltétlenül a hang elvesztése az ok: meglehet, egyszerűen új arcot áhítottak a művészetbirtokos bolsevikok, s csak kapóra jött a lánya disszidálása azoknak, akik már régen feszesebb combú üdvöskére vágytak. Az Anya sértetten magára zárja fiával közös lakásuk ajtaját, hogy eztán a privát kulisszák között, a gyermekférfi magához láncolásának fortélyait bemutatva, folytassa a színészetét.

Rendezés

A nyugalom

Fotó: Rab Zoltan

Andor kiszökdös olykor az anyai fészekből. Útjai a Sigmund Freud tudományos képzeletvilágából merített, Krúdy–Szindbád nőkalandok, bár Kiss Bora Eszter-alakítása éppen a Freud előtti Ibsen szilaj, fordított Solvejge. Ismeretségük úgy kezdődik, hogy egy híd korlátjától elvezetve menti meg az öngyilkosságtól, bizonyára nem másért, mint hogy utána elmegyógyintézetbe juttassa az állhatatlanságával: akkor követeli tőle a gyönyört, amikor tilos, vagy máshol jár a vágya éppen, amikor odaadással kellene ölelnie. Mégis, minden kéjzátony dacára, Eszter az elszüllyeszthetetlen szerelmi roncsnaszád.

E zsigeri monogámia ellenpontját, a hivatásos kéjlegőt játssza Nagy Dorottya. Sztoikus örömlány. Van egy szekrénye (kalitka), amelyben a klienseitől ajándékba kapott, törött szárnyú madarak laknak: élnek-halnak, és mozgásképesességükben ugyanolyanok, mint a mosókonyha-szalomban vizitáló férfiak: röptük nincs, a vergődésük jelző-funkciója viszont megbízható. Rebeka (a kurva) klinikai pszichiátereket megszégyenítő férfiismeretét is próbára teszi azonban a dúvadküllemű író (Andor) viselkedése, aki nem a gerinceveleje megcsapolása céljából érkezik hozzá, hanem elnyugodni, miként Majmunka kuplerájába jár Szindbád Krúdynál. A bordély a béke szigete számára, s nem egyéb, hasonlóan a Balkán Gyöngyéhez címzett író filozófiai teréhez, ahol ingyen ihatni Jolikanál (Biluska Annamária), ha megkíméli az író a kocsmaórsnét és vendégkörét a nyilvánosságtól.

Az Anya és a kéjlány közötti keresztnév-azonosság csak sugallja a lényrokonságot, a kiadói szerkesztő, Jordán Éva viszont valós, univerzális összekötőkapocs a családban. Berekméri Katalin cinikus vágyforgalmi rendőr. Szerkesztő-szeretője, sőt másodneje volt Andor apjának: apjáról ismeri a fiút, s magát a fiút is, pelenkás korából. Magabiztosan alkalmazza a vágyémbresztő effekteket, váltakoztatja a szadista formációt a mazo-chistával, női dominanciával engedni érvényre jutni a férfifölényt, s közben újrateremti magának a múltbeli gyönyörhelyzeteket. Főképpen itt, a pelenkabázisú férfiábrázolásban, de a másik két férfi-nő viszonyrendszerben is, magyarázó motívumként bukkan fel időről időre, a gyermeki én. Galló Ernő a koravén csecsemő, és az elmefejlődésben a csecsemőtudatnál megrekedt férfi arcait rímelteti rá az író hebehurgya zsarnokságára.

Az anyavesztő Andor kötélizomzatú, eleven omladék. Rubik-kockázása láttán felidéződik az

örök kétségem, hogy vajon a tudatosan generált jogi állapotunkat megkülönbözteti-e a depressziótól valami? A játéktér középpontjában az egy-személyi főhős, az önmagát és életművét egyes szám harmadik személyben közvetítő író agyvi-ze, tóalakban. Hegedű, vonó, írógép a fenéken. A tárgyak pszichikai lényegét kezdetben homály burkolja, dacára annak, hogy a víz sekélynek látszik, s zavarosságának nyoma sincs. Átlátszó volta csalfaságát akkor kezdjük sejteni, mikor Andor azt mondja, csak addig merészkedik a vízbe, amíg szilárdnak érzi a talajt a lába alatt. A tó körül a jelen- és múltbeli tudattartalom (emlékezet, állapot, szándék) akcióterei: a szülő-hely-lakás (anyástul), az ölekezési és elmélkedé-si övezetek, valamint a pszichiátria. A depresszív aspektus, a divergencia megkomponálása mérnö-ki munka. Radu Afrim előadásai olyan önisme-reti kurzusok, amelyeknek kötelezően résztvevői a nézők, ám járattva tekintetét a színpadán, ki-ki megválaszthatja azt a szegletet, ahol átadhatja magát az ernyedésnek, ha menekülni vágyik a másik ponton lobbantott agresszió elől. Nem kö-telező végignézni semelyik jelenet részleteit, de lehetetlen nem tudni, hogy a fejünk elfordítása a látatlanná tett valóságot nem szünteti meg.

A tó medre már akkor sem üres, amikor a né-zőterre érkezünk. Közel három óra alatt, aztán – a pontos helyükről, a pontos időben – belecsob-bannak a tárgyak és a személyek. Minden folya-matos múlásban van. Akkor fordulunk el, amikor nem az elvárásunkhoz igazodó a beteljesülés, ami-kor azt hisszük: ellenünkben, a sors szeszélytörvé-nye diktálja a mulást. Nem. Emlék fogad, amikor belépünk, majd végtére, emlékké csobbanunk. Bányai Kelemen Barna alakítása által az árvaság-ra jutott árva megmaradása, az éltető szkepszis (a halhatatlanság, mint egérútesély) szivárog be-lénk: talán mégsem úgy van, hogy „nem foghat a macska egyszerre kint s bent egeret”?

Az UNITER (Romániai Színházi Szövetség) 1991 óta szervezi meg díjátadó gáláját, melynek alkalmával az elmúlt évre szóló díjakat, kitünté-teseket osztják ki a művészeknek. A díjak oda-ítélése az első zsűri jelöléseivel kezdődik, majd a végső zsűrizés a gála estéjén dönti el a díjazottak kilétét. Az első zsűritől a legjobb női főszereplő-nek járó díjra B. Fülöp Erzsébet kapott jelölést, a legjobb rendezés díjra Radu Afrimot jelölték, a legjobb előadás díjára pedig maga *A nyugalom* című produkció érdemelt ki jelölést.

ELEK TIBOR ◀

Felmérni önmagunkat, a körülöttünk lévő világot, megküzdeni nyavalyáinkkal

Beszélgetés Bartis Attilával

– Nemrég Marosvásárhelyen két darabodat is volt alkalmam színpadon látni, A nyugalom legújabb változatát, és a Rendezés című új művedet a saját rendezésedben. Kezdjük ez utóbbival. Azt jól tud-hatjuk már korábbi nyilatkozataidból, hogy a művet kb. három éve, Eszenyi Enikő felkérésére írtad, és a Vígszínház engedélyével mutatták be most Marosvá-sárhelyen. Egy évvel ezelőtt, amikor Marosvásárhe-lyen A nyugalom színpadi változatát Radu Afrim rendezésében bemutatták, akkor elszóltad magad, hogy egyszer szívesen kipróbálnád magad rendező-ként is. Erre mindjárt kaptál egy ajánlatot a színház művészeti vezetőjétől, Keresztes Attilától, hogy itt a lehetőség, tessék, rendezz meg valamit. S ekkor vet-ted elő ezt a darabot, amely többek között azért na-gyon érdekes, mert egy író-rendező előttiünk, nézők előtt rendezi az általa írott darabot, így a szemünk láttára kapcsolódik egymásba a valóság és a fikció, mármint a műbeli valóság és fikció. Nem mindig a darabot látjuk, hanem időnként halljuk, látjuk a rendezői instrukciókat, a színészeket, amint kilépnek a szerepükből, és egymással foglalkoznak, illetve a rendezővel. Ugyanolyan bonyolult személyes kapcso-latok, viszonyok hálózatak be az életüket, mint a da-rabbeli szereplőkéit, a kettő egymásba ékelődik, íródik. A marosvásárhelyi előadás láttán nem is az a kérdés számomra most, hogy rendezőként mire törekedtél, miért rendezted meg magad a darabot, erre amúgy is válaszoltál már többször, hanem először is az, hogy szerzőként, íróként mi foglalkoztatott a darab meg-írása során? Jól értettem-e művet, ha úgy fogalma-zok, hogy talán éppen a fikció és az élet, az írás és a rendezés egymásra hatása, egymásba ékelődése?

– Fontos, hogy rögzítsük: akkor, amikor megírtam a darabot, még föl sem merült, hogy én rendezzem. Igen, valóban az foglalkoztatott, hogy az alkotásnak a folyamata adott esetben ho-gyan hat vissza magára az életre, mennyire tud teljes lenni, hol van az a nagyon képlekeny határ az önéletrajzsiság és a személyesség között, mert ez azért két nagyon különböző dolog, akkor is, ha hajlamosak vagyunk összekeverni. S minden-nek a lélektani része, hogy családi tragédiákba, hazugságokba, elcsúszott értékrendekbe vissza-nyúló nagyon apró mozzanatok miként tudnak megjeleníteni. Amikor a vásárhelyi színház föl-kért, hogy dolgozzak velük, akkor egy pillanatig föl nem merült bennem az, hogy Shakespeare-t vagy Molière-t rendezzek, vannak arra tisztességes rendezők, akiknek ez a dolguk. Engem az érde-kelt, hogy amit írás, drámaírás közben elképze-lek, az általam mennyiben változtatható hús-vér valósággá a színpadon. Ha egy másik rendező hozzányúl a szövegedhez, és nem pont ugyanazt hallod vissza a színpadról, amit elképzeltél, ak-kor ez egy természetes dolog, ez a színház sajátja. A rendező is elvégzi ugyanazt az alkotómunkát, amit az író elvégzett, amikor megírta a darabot. Ez történt *A nyugalom*-előadás esetében: van egy szöveg, írtam én, van egy rendező, Radu Afrim, aki hozzányúl ehhez a szöveghez, ami tulajdon-képpen csak megtermékenyíti őt, aminek hatásá-ra létrehoz egy teljesen autonóm művet, s ha az jó, akkor annak örülnünk kell, de ez nem múlhat azon, hogy a rendezés mennyire szöveghű. Az én esetemben az volt a kérdés, hogy az, amit én

elképzelek írás közben, például, hogy milyen is az a tekintet, az a gesztus, az meg tud-e történni színpadon – erről szól ez az egész kísérlet.

– A Rendezés című darabban előadott darab, de maga a Rendezés című mű és előadás is sokat foglalkozik az igazság és hazugság kérdésével, a látszat és a valóság kérdésével. Az a gyanúm, ráadásul, hogy téged globálisan, egész életművedben, A vége című legutóbbi regényedben is nagyon foglalkoztat mindez...

– Igen, nyilvánvalóan foglalkoztat ez engem, de azt hiszem, mindnyájunknak az életét ez határozza meg. A fő kérdés itt mindig az igazságon van, a többi csak körítés. Egymást kizáró, de egyenrangú igazságok ütköznek az életünkben, nekünk ezzel kell folyamatosan megküzdenünk. A te személyes valóságodból fakadó igazságod egyáltalán nem biztos, hogy alábbvaló az én hasonló módon születő igazságomnál. S hogyan működik ennek az érzelmi háttere, miközben azt képzeljük, hogy a racionalitás határozza meg

az életünket, de amikor megpiszkáljuk az egészet, mint egy hangyabolyt, akkor kiderül, hogy az összes racionálisnak tudott döntésünk mögött milyen érzelmi káosz van, de ha káosz nincs is, mennyire érzelmi alapúak valójában a döntéseink. Ezt, persze, mindannyian megtapasztaljuk, de nálam munka közben ez valamiért valóban nagyobb hangsúlyt is kap.

– Csakhogy én arra is gondoltam, hogy a sok igazságot, ráadásul, valami sokszor el is takarja, van valami hamisság, elhallgatás, takarás, ami mögül ki kell, hogy derüljön az igazság. Sokszor nem a többféle igazság a gond, hanem az, hogy nem látszik az igazság, valami más van a felszínen, s valahonnan ki kell bányászni, elő kell szedni ezeket az igazságokat.

– Úgy, ahogy mondd, ki kell bányászni, vagy legalábbis szerencsés, ha ez meg tud történni, mert az élethazugságok azt nagyon szépen el tudják takarni. Másrészt az is megvizsgálandó, hogy ezek az élethazugságok miből következnek. Nem tudunk eltekinteni az etikai vonzattól, s ez így rendjén is van. De hajlamosak vagyunk bizonyos fogalmakat kizárólagosan negatív előjellel ellátni. Vegyük például a menekülést. A menekülésnek lett egy alapvetően negatív jelentése. Hogy az nem egy helyén való dolog. Miközben, adott esetben, lehet, hogy létfontosságú. Nem biztos tehát, hogy ezeket az előjeleket ennyire könnyedén lehet osztogatni. Ez a szöveg is többek közt ezt bogarássza, hogy ez az egész hogyan is működik.

– Részben ugyanezek a kérdések foglalkoztathatják A nyugalom, eddigi legnagyobb érdeklődéssel fogadott regényed olvasóit, nézőit is. Foglalkoztathatták 15 éve, amikor megjelent és azóta is. Ráadásul egy egészen kalandos története is van már annak a műnek: írtál belőle egy színdarabot, Anyám, Kleopátra címmel, amit Garas Dezső rendezett meg a Nemzeti Színházban, aztán Alföldi Róbert készített egy filmet a regényből, s megrendezte színházban is Ausztriában, s most, egy éve,

Marosvásárhelyen is készült egy előadás Radu Afrim rendezésében, amely előadás a regényt és belőle általa írt drámát is használja. Ezek közül a változatok közül tudsz-e választani abban az értelemben, hogy melyiket érzed az eredeti író-szándékaidhoz legközelebb? Vagy, ha erre nem is tudnál válaszolni mégsem, mert például más-más műfajról van szó, akkor legalább a legutóbbi, marosvásárhelyi előadáshoz való viszonyodról beszélj, kérlek.

– Színházban azt szokták mondani, hogy a jó szerző a halott szerző, mert az nem reklamálhat, hogy eltértek az ő szövegétől. Én megpróbálok jó szerző lenni, még életemben. Nem gondolom azt, hogy tűzön-vízen keresztül az eredeti szöveget kell egy előadásnak reprodukálnia. Az említettek nagyon-nagyon különböző előadások. Az első, a Garas rendezte, kellene, hogy a legközelebb álljon hozzám, a papírforma szerint, hiszen annak az előadásnak a szövegét én írtam mindenestől, igaz, a többinél is, de mégsem ilyen egyszerűen. Az Alföldi rendezte előadásnál és a marosvásárhelyinél egyszerre használták a regényt és a színpadi változatot, sőt, Alföldi olyan jeleneteket is használt az Anyám, Kleopátrából, amelyek annak idején a Garas rendezéséből kimaradtak. Tehát egy nagyon fura, szövevényes dolog kerekedett ki A nyugalom utóéletéből, s akkor a filmről nem is beszélünk. Nem vállalkoznék annak megmondására, hogy melyik áll hozzám a legközelebb. Az, amit Afrim teremtett Marosvásárhelyen, az félelmetes, az egyik legfergetegesebb színházi élményem, amit az életben valaha láttam. Nagyon boldog vagyok, hogy én lehetek annak az előadásnak a szerzője, de hogy milyen az előadás, az, természetesen, Afrimból, a színészekből is következik. Ha azt nézem, hogy melyik színpadon látott anyafigura áll legközelebb a regény anyafigurájához, akkor viszont kétségbevonhatatlanul Udvaros Dorottya anyája a Nemzeti Színházban. Nem véletlenül, Udvaros ugyan nem tudott róla, de az ő egyik alakítása nagymértékben befolyásolta az anyafigura megírását. Amikor írtam A nyugalmat, láttam egy előadást a Radnóti Színházban, abban volt Udvaros Dorottyanak egyetlen egy kis mozzanata, ami mindenestől megbélyegezte aztán a regény anyafiguráját. Azt pedig külön csodaként éltem meg, hogy ő aztán játszotta ezt a szerepet a Nemzetiben. Ez az anyafigura gyökeresen eltér az Afrim rendezte előadásétól, de ettől az Afrimé még nem áll távolabb tőlem.

– A marosvásárhelyi előadások kapcsán nem tudom megállni, hogy rá ne kérdezzek a te erdélyiségedre. Közismert a marosvásárhelyi születésed, az, hogy 1984-ben települtetek át édesapáddal Budapestre, a korábbi művekbe is át-átszüremkedtek a gyermekkori élmények, a mostani marosvásárhelyi előadások kapcsán is többször nyilatkoztál arról, mit jelentett visszatérni a városba. Engem viszont leginkább az érdekel most, hogy azt hogyan értetted, amikor a Kemény István-nal folytatott beszélgető-könyvetekben (Amiről lehet, 2010) azt mondtad, örülnél annak, ha külföldön, például Németországban „erdélyi író”-nak neveznének, esetleg pontosítanád: „Pesten élő erdélyi író”. Miben áll a te erdélyiséged, érzel-e, vállal-e ennek az ideológiai, poétikai vonatkoztatási lehetőségeiből is valamit, vagy inkább csak a származásra, a meghatározó gyerekkori élményekre utalsz vele?

– Az identitásról, legyen az vallási, nemzeti, vagy bármilyen, mindig úgy beszélünk, mint egy kőszikláról, ami mozdíthatatlan, legfeljebb megkoptatja az eső, a szél. De a határai tisztán kivehetők. Miközben az egyik legképlekenyebb és legviszonylagosabb dolog, annak ellenére, hogy mindenestül meghatározza az életünket. A B változat, hogy megkérdőjelezzük bizonyos identitások pusztá létét is, vagy létjogosultságát. Például arra hivatkozva, hogy se az Uristen, se a nemzet fogalma nem definiálható pontosan, ráadásul mindkettő már számtalanszor vérhez vezetett. Ez a B típusú, mondjuk így: identitástagadó identitás különben legalább annyira vezethet fanatizmus-hoz és vérhez, mint az előbbiek. De nem ez a fontos, szerelem sincs, legalábbis soha nem fogja se biokémikus, se pszichológus pontosan definiálni a szerelmet, mégse vitathatja el a létét senki, ráadásul valószínűleg többet ölték szerelemből, mint kenyér miatt. Amikor azt mondom, hogy a Pesten élő erdélyi írónak örülök jobban, azzal csak azt mondom, hogy az árnyaltabb képnek örülök jobban. Egy olyan kultúrában, ahol az erdélyinek egyszerűen nincs semmilyen jelentése, nem tudom árnyalni e képet. Vagy ott egy másik irányba árnyalom. Ott nem erdélyi magyar, hanem magyar európai vagyok. De a vége mindig az a történetnek, hogy külső kategóriákkal próbáljuk meg leírni a legszemélyesebbet, legintimebbet, és kikezdhető féligazságokat makogunk.

– Az új regény, A vége megjelenésekor, mindenhol hangsúlyozták, hogy régóta készülő, régóta várt regényről van szó. Miért készült ez a regény ilyen

sokáig, illetve miért telt el ennyi idő, 15 év, az előző regény, A nyugalom és A vége megjelenése között? Azt nagyjából tudjuk, hogy mi történt közben a felszínen, láttuk, mi történt A nyugalommal, hogy 2005-ben megjelent az eredetileg az ÉS-ben közölt tárcanovelláid gyűjteménye, A Lázár apokrifek címmel, aztán 2010-ben az említett Amiről lehet és A csöndet úgy címmel egy fotónapló-gyűjtemény. De mi történt a mélyben, az írói műhelyben, ami késleltette az új regény megszületését?

– Nagyon csalóka ez a 15 év, nyilvánvalóan nem 15 éven át írtam ezt a könyvet. Az igaz, hogy A nyugalom megjelenése után nem sokkal már elkezdtem valamit írni, ami ide vezetett, de az egy másik kérdés. 2002-ben már valóban írtam olyan szövegeket, amelyek ebben a végleges szövegváltozatban is megmaradtak. Ennek a regénynek semmi köze az önéletrajzhoz, ugyanakkor mégis nagyon személyes, mint ahogy minden, amit írtam, A nyugalom is, de A kéklő pára novellái is, A Lázár apokrifek szövegei nagyon-nagyon személyesek, legalábbis az írások érzelmi síkját tekintve. Elkezdtem írni egy olyan művet, amelyben nagyon nagy szerepe volt az apafigurának, még ha ez nem is volt kezdetől sem egy aparegény a szó klasszikus értelmében. 2006-ban apám halála ugyanakkor nagyon radikálisan átgondoltatott mindent, nem is lehetett más választása az embernek, beállt egy olyan nagy érzelmi vákuum, ami elkerülhetetlenné tette az addig született szövegek átgondolását. Aztán beállt kb. két évre egy nagy csend is. Az a változat, ami most könyvként megjelent, A nyugalomhoz hasonlóan, viszonylag rövid idő, egy-másfél év alatt megszületett, tavaly, tavalyelőtt, de úgy, hogy ott volt előtte az a hosszú előtörténet. Ezért elég nehéz kicentizni, hogy mennyi idő alatt is született ez a szöveg.

– A regény hőse fotográfus, aki naplójegyzeteket, irodalmi szövegeket ír (amiből regény lesz). Köztudomású, hogy te magad is mindkét tevékenységet folytatod. Többször beszéltél már arról, hogy mi a különbség, mennyire más ez a két alkotómunka, engem viszont az érdekelné, hogy miben látod a rokonságukat, hasonlóságukat. Ez azért is kérdés lehet, mert maga a regényszöveg is többször tematizálja ezeket, inkább a különbségeket, de a hasonlóságokat is.

– Nem igazán tudok neked erre válaszolni. Ez egy elméleti kérdés, olyan kérdés, ami távol esik tőlem. Akkor, amikor dolgozik az em-

ber, nem teszi fel ezeket a kérdéseket magának. Munka előtt, vagy után felteheti őket, de közben nem. Hogy mi a fotográfia, mi az írás, miért veszek tollat vagy fényképezőgépet a kezembe, munka közben irreleváns kérdések. Tökéletesen mindegy. Amikor pedig három lépés távolságból kezdem elemezni, irgalmatlanul spekulatív lesz mindaz, amit erről gondolok. De nemcsak az, amit én gondolok, hanem, amit bárki más gondol. Nemrég nagyon fura helyzetbe kerültem, a Műcsarnokban lesz a Fotószalon, és Szarka Klára, a kiállítás kurátora felkért, hogy írjak egy esszét a katalógusba. Mondtam, hogy nem szívesen vállalkoznék erre, nem vagyok teoretikus alkat. Azt mondta, pontosan tudja, nem baj, ha nagyon személyes szöveg lesz. Végül elvállaltam, de egy vákuumba kerültem, mert A vége még csak most jelent meg, nagyon közel van, így amit mostanában hitelesen le tudnék írni a fotográfiáról, az már benne van a regényben. Végül átlapoztam azokat a naplóbejegyzéseket, amelyeket az elmúlt 30 év alatt a fotográfiáról írtam. Szinte az összes mondatomat spekulatívnak találtam. Aztán ráleltem azokra a jegyzetekre, amelyeket Susan Sontag könyve kapcsán írtam, és vele is az volt a bajom. Hogy spekulatív. Mintha nem lehetne a fotográfiáról jól beszélni. Aztán rá kellett jönnöm, annak, amit a fotográfiáról írtam, érdekes mód szinte mindig az volt a szerepe, hogy elméleti magyarázatot adjon arra, miért nem azt látom a saját képeimen, amit szeretnék. Magyarán: amikor éppen jól ment a munka, eszembe nem jutott a fotográfia mibenlétét feszegetni. Persze, felvet jó pár kérdést a fotográfia, például, hogy a fényképezés milyen ösztönöket mozgat meg elsősorban, lásd a vadászösztönt, s hogy az miért is vált ki az emberből zsigeri ellenérzést. Nehéz ez. Az íráshoz még toll és papír se kell föltétlenül, lásd a népköltészetet. Persze, a Karamazov testvéreket toll és papír nélkül nehéz lenne megírni, de még ezt sem zárhatjuk ki. Szóval az íráshoz nincs szükség eszközökre, elég a saját lelked, gondolkodásod, meg az orális kultúra, hogy ezt tovább add valaki másnak. Ott minden belülről működik, hiába a külső valóságból származik a tudás, amit használsz, az irodalom belül történik meg. A fotográfiánál viszont ott van a mérhetetlen kiszolgáltatottság a technikának, ami nélkül nem lehet fényképezni. Meg a kiszolgáltatottság a külső valóságnak. A fénykép nem képes olyanfajta absztrakcióra, mint a nyelv. A te portrédat

kizárólag csak rólad tudom elkészíteni. Ha te nem létezel, külső, objektív valóságként, akkor nem tudom elkészíteni azt a képet, a te függvényed vagyok. Ilyesfajta alkotói kiszolgáltatottság az irodalomban nincsen.

– Ez világos, de látod, most is a különbségekről beszélsz, miközben kell, hogy legyenek hasonlóságok is, a regényből is az derül ki, például a határok, a kimondhatóság, az elmondhatóság határainak a keresése...

– Rendben, akkor mondjuk ki a kínos igazságot: nem érdekel. Se a hasonlóság, se a különbség nem érdekel. Egyedül az érdekel, hogy számomra hiteles-e egy szöveg, vagy egy kép. A különbségek és azonosságok, az, hogy miként működik a fotográfia vagy az irodalom, leírható része fontos ugyan, mégis érdektelen, mert semmi nem derül ki belőlük a lényegről. Mondok egy példát. A világ egyik leggyönyörűbb kettős portréja úgy készült, hogy André Kertész fogott egy ollót, és levágta egy képnek a felét. Soha senki nem fogja megmondani, az egyik kép vagy szöveg mitől jó, a másik mitől nem. Aki pedig megmondja, az abban a pillanatban ketrebe zárta magát. Az vagy összevagdod mindent, vagy soha a bűdös életben nem meri levágni egy képnek a felét, mert csak a teljes negatív az igazi. Megboulodulunk, hogy nem tudjuk kategorizálni vagy képletekben leírni az egész világot, de szerencsére nem tudjuk. Egyébként nem lenne művészet. Márpedig emberemlékezet óta van. Az irodalmárok pár száz éve zajló tevékenysége egy nagyon szép és fontos munka, körülbelül olyan, mint a lepkegyűjtőké. Soha senki nem fogja olyan tökéletesen osztályozni a lepkéket, mint a lepkegyűjtők. Így sokat tanulhatunk tőlük. De soha egyikük se fog repülni.

– Miért éppen egy fotográfust választottál a regényed hőséül, azonkívül, hogy te fotográfus is vagy?

– Fogalmam sincs róla, semmiféle koncepció nem volt emögött, még annyi sem, hogy ha A nyugalomnak az elbeszélője egy író volt, akkor ennek legyen egy fotográfus. Valahogy evidencia volt attól a pillanattól kezdve, hogy elkezdtem a könyvet írni.

– Szerinted mit csinál Szabad András nevű fotográfus hősöd ebben a regényben, azonkívül, hogy fotográfiákat készít, mivel foglalkozik évtizedeken keresztül?

– Szerintem ugyanazzal, mint bármelyikünk: megpróbálja felmérni önmagát, felmérni a körülötte lévő világot, próbál megküzdeni saját nyavalyáival, érzelmi ketreceivel, azokkal, amelyekkel mindnyájan valamilyen módon rendelkezünk. Törekszik valamiféle hitelességre, teljességre, semmi mást nem csinál, csak él. Bizonyára rosszul. Ahogy szinte mindannyian. Legalábbis egy ideához mérve. Ilyen szempontból tökéletesen mindegy, hogy egy géplakatos ennek a regénynek az elbeszélője, vagy egy író, vagy ács. Nyilván akkor változnának a kulisszák, de ami a lényege az egésznek, mégiscsak ugyanaz lenne: hogy hogyan zajlik egy ember élete.

– Sok minden emlékeztethet ebben a regényben A nyugalomra. Például az elbeszélés mód, a naplójegyzetek írása, az, hogy többek között oda-vissza utalgatások és meghatározó motívumok bonyolult hálózata tartja össze a különböző időpillanatokban született élményeket és bejegyzéseket, az évtizedeken át ívelő történetet stb. Ugyanakkor, míg A nyugalom egy tömbben áll előttünk, itt két részre tagolódik a szöveg, sőt, a rövidebb-hosszabb szövegegyeségeket zárójeles címek is elválasztják egymástól. Mi indokolta ezt?

– Ez egy teljesen sima, asszociatív szerkezet. Ahogy A nyugalom szerkezete is. Nincs benne semmi csavar, bravúr, valószínűleg ez áll legközelebb az emberi gondolkodáshoz. Elkalandozunk, visszatérünk, ismétlünk stb. Eredetileg nem voltak fejezetcímek sem. Annyi történt, hogy a szöveg kézben tartása érdekében szükségem volt címkékre, hogy ha valamire vissza akarok keresni, könnyebben megtaláljam, mert száz oldalra szó szerint emlékezni azért nehéz. Eredetileg ezeket a kis munkacímeket el akartam hagyni a könyvből, de aztán arra gondoltam, hogy ha nekem segítettek, akkor biztosan az olvasónak is segíthetnek. Így benne maradtak.

– A korábbi műveid sem voltak gondolatok híján, itt azonban mintha még fokozottabb törekvésed lenne az olvasó megtorpanásra készítése. A szavaid, mondataid mögöttes terében időnként olyan mély tárnák nyílnak, hogy szinte beleszédül az ember, amikor belenéz. Nagyon sűrűn szakítottatják meg az emberrel az olvasás folyamatát olyan szövegrészek, amelyeken muszáj elgondolkozni akár egyetértően, akár vitázva. Kevés olyan kortárs regényt olvastam az elmúlt években, amely ennyire gondolkodásra kés-

tetne, nem is feltétlenül a mű egészével, de annak egyes részleteivel, állításaival is. Ez mennyire volt tudatos törekvésed, illetve fokozottabban tudatos, mint korábban?

– Nem hiszem, hogy lehet vagy érdemes erre külön törekedni. Ahányszor torpan meg vagy gondolkodik el, vagy vitázik akár önmagával is a szerző, nagyjából annyiszor teszi ezt az olvasó is, én így képzelem.

– *A Rendezés című darab rendezőjéről a mű végén kiderül, hogy titkosszolgálati jelentéseket készített, ügynök volt. A vége elbeszélő hőse édesapjáról is ugyanez derül ki. Korábbi műveidben, A kéklő párában, A nyugalomban is jelen volt már ez a téma, nyilván a totális diktatúrák légkörének megtapasztalása miatt (előbb a Ceaușescu-éra Romániájában, majd a Kádár-kor végi Magyarországon). De hogy a legutóbbi művekben ilyen hangsúlyosan szerepel a kérdés, az talán következik a személyes érintettségből is, abból, hogy édesapád-ról is ugyanez derült ki. Azután, hogy 2009-ben felkerült a neve egy ügynöklistára, még hártottad, eljelentéktelenítetted a kérdést, például a Kemény Istvánnal folytatott beszélgetőkönyvben is. Egy nemrég adott HVG-interjúban viszont már arról*

beszélsz, hogy nem is a magyarországi, hanem a romániai ügynöki tevékenysége az igazán súlyos. Említetted, hogy édesapád halála után újra kellett írnod a regényt, amikor az előbbivel szembesültél, az jelentett-e egy másik újragondolási késztetést, mennyiben módosította a regény világát ez a tény?

– Ezekben a keserű történetekben számomra a meghasonlás van a hangsúly. Tesz-e olyasmit az ember, akár gyávaságból, félelemből, akár érdekből, bármiből, ami a saját morális értékrendjével szembemegy? Ha igen, akkor annak beláthatatlan következményei lesznek, az úgy rombolja a lelket, mint a testet a rák. Ha megnézzük az ismert ügynökös történeteket, láthatjuk, hogy vagy szó szerint, vagy lelkileg, de a legtöbben belepusztultak. Valóban éles különbséget tettem apám magyarországi ügynökmúltja és a romániai között. Ez utóbbival a regény befejezése előtt két hónappal szembesültem. Tudjuk, hogyan működtek ezek a szolgálatok, melyik mennyire volt kíméletlen, ismerjük nagyjából azt az ostoba cinizmust is, amivel hajlamosak vagyunk kezelni ezt az egész történetet. Tudjuk, hogy mindenki zsarolható, kizárólag azon múlik, hogy megtalálják-e azt, amivel zsarolni kell. Én ott éltem apámmal, meglehetősen sokat tudok az életéről, emlékszem arra is, hogyan menekült be annak idején a beszerző elvtársak elől az elmeklinikára. Szóval nem volt könnyű beszervezni. Aztán volt egy látszólag banális történet, amikor engem súgtak be, és egyik pillanatról a másikra a Securitatén találtam magam, majd el akartak vinni javító-nevelő intézetbe. A családi legendárium szerint azért kellett eladni a családi ezüstöket a gábor-cigányoknak, hogy egy igen magas rangú tiszt elvtárs megsemmisítse a dossziémat. A regény befejezése előtt két hónappal szembesültem azzal, hogy a dossziémnak más ára volt. Hogy apám meghasonlása, összeomlása ennek a dossziénak volt egyenes ági következménye. Ha nem tudták megtörni hét év alatt a börtönben, akkor meg tudták törni a fiával. Ennyi. Egyrészt ki lehet mondani az összes ítéletet, másrészt ennek a gyengeségnek köszönhető, hogy mi most itt tudunk ülni, és beszélgetünk. Újra itt van tehát két olyan igazság, amelyik egymásnak ütközik benned, az agyadban, a lelkedben, és meg kell tanulnod együtt élni velük valahogy.

Amikor annak idején először megjelent az a lista az apám nevével, egy kommentátor kimásolt *A nyugalomból* egy idézetet, ami arra vonatkozott, hogy az apa a belügyben gépelte a hamis tanúval-

lomásokat, kihallgatási jegyzőkönyveket. Majd cinikusan odakommentálta mellé, hogy „önéletrajzi részlet”. Soha nem viseltem a cinizmust, felfordult tőle a gyomrom. Nos, ez *A nyugalom* idején még véletlenül sem volt önéletrajzi részlet. Ez a mondat abban a történetben arról szólt, hogy az apafigurát annyira el kellett távolítanom, amennyire csak lehet. Aztán eltelt néhány esztendő, s egyszer csak, az Oktogonon utánam szól valaki, apámnak az egyik legjobb barátja, aki most végez kutatásokat Budapesten és Bukarestben, mert épp arról ír könyvet, hogy ez az egykori kommunista nyavatörés miként nyomta rá bélyegét az egész irodalmi életre. És akkor tudom meg, hogy mostantól önéletrajzi részlet. Ott áll az ember az Oktogonon, kicsúszik a lába alól a talaj, ott van vele szemben valaki, akit legszívesebben megölne abban a pillanatban, miközben egy életre hálás lehet neki.

– *Mindaz arra bizonyíték ismét, hogy mennyire benne volt abban a korban, benne van az életművedben, a téged íróként foglalkoztató kérdések között ez a téma. Ez a regény ilyen értelemben is személyes, de*

nem önéletrajzi. De sorolhatnánk még más kérdéseket, az érzelmek, a gondolatok, az élethelyzetek stb. miatti személyességét is. Tudnál-e olyan művet, olyan regényt írni, amelyik nem ennyire személyes, amelyik téged egzisztenciálisan nem ilyen mélyen érint? Ahogy mások írnak például indiánregényt, vagy írnak a diplomatákról, a hajléktalanokról stb. regényt.

– Valószínűleg nem tudnék. Azért nem tudnék, mert nem érdekelne. Az írás valamilyen módon feltáró munka. Nem arról szól, hogy az ember leírja, amit tud, hanem arról, hogy ott, a munkafolyamat közben jön rá bizonyos dolgokra, ott vetődnek fel számára is kérdések, azokra keres valamilyen választ. Az írás nem önterápia, legalábbis pusztán önterápiából még aligha született irodalom. De a valódi tétje annak, hogy leüljek dolgozni, mégis a feltárás. A szembesülés azokkal a dolgokkal, amelyekről magam sem tudtam. És ha ez az egyik legfontosabb motivációja egy írónak, akkor a szöveg óhatatlanul személyes lesz. Nem elhatározás kérdése, tehát, hanem alkati kérdés. Ha engem nem foglalkoztatna az, amiről írok, akkor mi alapján várjam el, hogy bárki mást foglalkoztasson.

Szent hagymák jelige

Szulimán jelige

► BARTIS ATTILA

Rendezés

SZEREPLŐK:

JÁNOS (civilben JÁNOS): 50 körüli rendező
OLGA (civ. KLÁRA): 45 körüli színésznő, Olgát játssza
SÁNDOR (civ. PALIKA): 65 körüli színész, Olga apját, a hajdani főügyészt játssza
PÉTER (civ. LACI): 45 körüli színész, Olga szeretőjét, János barátját játssza
LILI (civ. ANNA): 22 körüli színésznő, Olga lányát, János nevelt lányát játssza
EGY NŐ (civ. ÉVA): Olga-alterego, színésznő
KARCSI (civ. KARCSI): kellékes
KÉT MENTŐS

ELSŐ JELENET

OLGA: Kelj fel. Rosszul vagyok, legalább ilyenkor kelj fel... Végére is tőled vagyok rosszul. Hogy pusztulj el végre. Én tisztább vagyok, mint te, amikor megszülettl... Tiszta. Érted? Mert engem úgy neveltek. Undorodom tőled. Kelj fel. Azt mondtam, kelj fel/ Azt hiszed, bemocskolhatsz a hazugságaiddal? Ez a hazugság. Ez. Ez mind hazugság. János. János. A férjem rosszul van... Nagyon rosszul... Nem tudom. Én ehhez nem értek... Nem kap levegőt... Biztos a szíve... Azt mondja, a szíve... Iskola utca három. János... Úgy éltünk, ahogy akartad... Pont úgy. Hónapokra hagyttál itt. Bezárva. Amíg te instruáltad a színésznőcskéidet. És én semmit nem kértem számon. Semmit. Más már rég beperelt volna, ha ellopod az életét. Te engem ne merj bemocskolni. És az apámat se. *(A két mentős be.)*

MENTŐS: Jó estét.
OLGA: Miért kell magukra mindig várni?
MENTŐS: Asszonyom, tíz perc alatt...
OLGA: A férjem nagyon rosszul van.
MENTŐS: Asszonyom, nagyon sajnálom. A férje már meghalt.
OLGA: Az nem lehet. Vizsgálja meg.
MENTŐS: Nincs mit vizsgálnunk.
OLGA: Azonnal vizsgálja meg!
MENTŐS: Asszonyom...
OLGA: Akkor csináljon vele valamit! Azért orvos.
MENTŐS: Asszonyom, a férje órák óta halott. Ki van hűlve.
OLGA: Milyen hideg van itt, istenem.
JÁNOS: Köszönöm, álljunk le. Klári. Nagyon jó. De semmi konkrétat nem akarok tudni arról a kézirat-ról.

OLGA: Hagyjam ki?
JÁNOS: Nem. De csak annyit akarok látni, hogy ez a nő tele van gyűlölettel. Hogy olyasmi áll ott róla, amiért ölni tudna.
OLGA: De hát én tudom, hogy mivel rágalmaznak. Nem tehetek úgy, mintha nem tudnám, hiszen pont azt olvasom.
JÁNOS: Akkor megtennéd, hogy felolvasod?
OLGA: Ahhoz lehet, hogy meg kellett volna írd, Jánosom...
JÁNOS: Azért csak olvasd.
OLGA: Az apám egy gazember, én egy őrült vagyok...
JÁNOS: Nem, drága Klári. Nem vagy őrült, ezt valahogy el kéne felejteni. Abból, hogy valaki nem viseli a valóságot, még nem az következik, hogy őrült. Abban a füzetben mindössze annyi áll, hogy az apád egy gazember volt, az anyád felakasztotta magát, neked pedig nem volt semmiféle nagy, szomorú szerelmi történeted, egyszerűen tizenévesen megerőszkoltak egy ruhatárban. Valamint, hogy ez a hulla, akihez basztál kihívni időben a mentőt, apáddal és anyáddal ellentétben tényleg szeretett. És az, hogy hiába hagyttad megdögleni, semmit nem segít rajtad, mert nem őt gyűlölöd, hanem önmagad. *(Balázs: Pff...)* De ami a legfontosabb, semmivel nem rágalmaznak. Ölni kizárólag a valóság miatt tudnánk.
OLGA: Ezt azért nem hiszem.
JÁNOS: Nyugodtan hidd el.
OLGA: Ha engem alaptalanul megrágalmaznának...
JÁNOS: Akkor még egy levelet se írnál, amiben kikéred magadnak.
OLGA: Tudtommal téged is rágalmaztak már meg, és egészen megható nyílt leveleket írtál.
JÁNOS: Tévedsz, drága Klári. Nem engem rágalmaztak meg, hanem egy hajdani cellatársamat, csak neki

már nem állt módjában nem válaszolni. És ez, ugye, egészen más. De ez a te szempontodból most édes mindegy, mert ez a nő a valóságtól roppan össze.
OLGA: Szerintem inkább a hazugságaitól.
JÁNOS: A hazugságaid is arról szólnak, hogy nem viselled a valóságot, ennyi.
MENTŐS: Ez az egész egy kicsit ilyen lélektani, nem? Vagy kísérleti.
JÁNOS: Így is fel lehet fogni. Köszönjük, mára elmehetnek. És Klári. Bármennyi gyűlölet van benned, a férjed halála megbénít. Mégiscsak ezzel a pasassal élted le a fél életed.
OLGA: Érttem.
JÁNOS: Menjünk át a kettesre.
OLGA: Nem vesszük ezt még egyszer?
JÁNOS: Nem. Palika hol van? Gyerekek, szóljon valaki Palikának.
PALIKA: Itt vagyok!

MÁSODIK JELENET

SÁNDOR: Ezerkilencszázkilencvenegy, július négy. Tegnapelőtt elhunyt Vári János. Nevezett a börtönbüntetése után előbb az építőiparban, majd a kultúra területén dolgozott. A Nemzeti Színház jóvoltából több nyugat-európai utazáson vett részt, ellenforradalmár múltja dacára színházrendezői funkciót tölthetett be. A változások idején politikusi ambíciói nem voltak. Tizenkilenc éve lépett házasságra Homoki Olgával... Homoki Olga a lányom. Kapcsolatomat Vári Jánossal a kulturált távolságtartás jellemezte.
JÁNOS: Nagyon jó... Palika, látsz engem?
SÁNDOR: Igen.
JÁNOS: Akkor mostantól ne láss. Ez a férfi vak.
SÁNDOR: Érttem.
JÁNOS: Másrészt nem a saját igazságáról beszél, hanem az igazságról. Nincs benne empátia a veje iránt.
SÁNDOR: Rendben.
JÁNOS: Ugyanolyan, mint te, vagy én. Vagy bárki. A szíve mélyén szarik az érem másik oldalára.
SÁNDOR: Se te, se én nem szarunk rá.
JÁNOS: Biztos vagy benne?
SÁNDOR: Igen.
JÁNOS: Akkor ez a te igazságod.
SÁNDOR: Ne haragudj, de nem értelek.
JÁNOS: Bocsánat. Arról beszéllek, hogy kizárólag egyetlen igazság létezik. A tied.
SÁNDOR: Nem.
JÁNOS: Ismered a Möbius-szalagot?
SÁNDOR: Persze.
JÁNOS: Be tudod festeni mindkét oldalát? Mondjuk az egyiket vörösre, a másikat kékre?
SÁNDOR: Persze.
JÁNOS: Hát nem, Palikám. El kell keserítselek, de nem tudod befesteni. Ha elkezdted vörösre festeni az egyik oldalát, akkor az egész vörös lesz. Mert nincs neki másik oldala.

SÁNDOR: Hogyne lenne?
JÁNOS: Karcsi! Csináljon Palikának egy Möbius-szalagot.
KELLÉKES: *(Be)* Mit?
JÁNOS: Egy Möbius-szalagot, Karcsikám. Köszönöm.
SÁNDOR: Inkább elhiszem.
JÁNOS: Ne hidd el.
KELLÉKES: Ez jó lesz?
JÁNOS: Tökéletes. Köszönjük. Kezdd el végighúzni az egyik oldalán.
SÁNDOR: A kurva életbe. Hát ilyen nincs.
JÁNOS: Erről beszéllek, Palikám. Ez az egyetlen oldal van. Neked is, nekem is. Egy kétdimenziós szalagféreg vagy. Úgy beszélgetünk, mintha tekintettel lennénk a másik igazságára, de valójában meg se halljuk. Csak megjártsszuk, ha nagyon muszáj, mert egyébként kihalnánk, mint a dinoszauruszok.
SÁNDOR: Rendben, értem. Kezdem előlről?
JÁNOS: Ne. Jöjjön Olga. Adj neki végszót.
SÁNDOR: Homoki Olga a lányom. Kapcsolatomat Vári Jánossal a kulturált távolságtartás jellemezte.
OLGA: *(Be)* Megjöttem, apa.
SÁNDOR: Hallom.
OLGA: Kivel beszélte?
SÁNDOR: Kivel beszéltem volna?
OLGA: Valakivel beszélte, hiszen hallottam.
SÁNDOR: Biztos a halállal.
OLGA: Jaj, apa...
SÁNDOR: Tegnap nem jöttél.
OLGA: A temetést kellett intéznem.
SÁNDOR: Na persze... Hoztál?
OLGA: Igen, hoztam. Hiszen mindig hozok. De az orvos szerint...
SÁNDOR: Tudod, mit csináljon az orvos? Hát mi vagyok én? Alkoholista?
OLGA: Dehogy, apa. Csak nem tesz jót.
SÁNDOR: Mind egy követ fújtok. Napi egy pohár nem tesz jót? Egy rendes orvos ennyit felír receptre.
OLGA: Töltsék?
SÁNDOR: Ne. Meg azt is felírja, hogy a lányom legalább tíz percet szánjon arra, hogy idejön.
OLGA: De hiszen mondtam, hogy a temetést kellett intéznem. Ezt igazán megérthetné.
SÁNDOR: Az egész házasságodat megértettem, miért pont ezt ne érteném meg.
OLGA: Legalább most ne gyűlölködj.
SÁNDOR: A te férjed volt, neked kellett szeretned. Azt meg soha nem mondtam, hogy gyűlölöm.
OLGA: Az ilyesmit anélkül is tudni lehet. Holnap mit szeretnél enni?
SÁNDOR: Halat. Csak ne legyen benne szálka.
OLGA: Jó, akkor hozok hekket. Vagy pisztrángot. Abban sincs szálka.
SÁNDOR: Tudod, mi a legaljasabb a vakságban?
OLGA: Nem tudom, apa. Azt hiszem, a kiszolgáltatottság.
SÁNDOR: Frászt. Nem vagyok kiszolgáltatott. Soha nem is voltam. Az benne a legaljasabb, hogy nem láthatom a lányom arcát. Ötezer-négyszázhetvenöt napja nem láttalak.

OLGA: Jaj, apa, ne akard, hogy bőgjek.
SÁNDOR: Elmenjek a temetésre?
OLGA: Nem várom, hogy oda gyere. Háromszor találkoztatok az életben.
SÁNDOR: Négyeszer. De mégiscsak a lányom férje volt.
OLGA: Én háromra emlékszem. És az a három se tett ki egy órát.
SÁNDOR: Hekket vegyél, az egy rendes plebejus hal. A pisztráng nem nekem való.
OLGA: Jó, akkor plebejus halat hozok.
SÁNDOR: És négyeszer. Nekem kötelességem ragaszkodni az igazsághoz.
OLGA: Jó, akkor legyen négyeszer. Tudom, hogy mindig az igazsághoz ragaszkodtál, apa.
SÁNDOR: Csináltass a nevemben egy koszorút. Ott a pénz a fiókban.
OLGA: Nem kell pénz, van nálam.
SÁNDOR: Azt akarom, hogy az én pénzemből csináltasd.
OLGA: Rendben, a tiedből csináltatom.
SÁNDOR: Szegfűből. Vörös szegfűből. A szalagra meg írják rá, hogy Homoki Sándor volt államügyész.
JÁNOS: Köszönöm, itt most álljunk le és vegyük a következőt.
SÁNDOR: Én maradjak?
JÁNOS: Igen! Miért, mit akarsz csinálni?
SÁNDOR: Csak gondoltam...
JÁNOS: Ne gondold!
OLGA: Jól van na, nyugodj meg. Csak gondolta.

HARMADIK JELENET

LILI: *(Be)*
OLGA: Ezt hogy képzelted, hogy elrohansz a temetésről? Ilyet többé ne csinálj nekem.
LILI: Rendben. A legközelebbi temetésén nem csinálok ilyet.
OLGA: Aljas vagy. Úgy beszélsz velem, mintha... nem is tudom.
LILI: Tényleg? ... és Péter hogyhogy nem kísért haza?
OLGA: Miért kellett volna hazakísérjen?
LILI: Mit tudomén... A házibarád dolga az özvegyet megvigasztalni. Vagy nem?
OLGA: Nem tudom, mi ütött beléd. Még soha nem beszéltél így az anyáddal.
LILI: Hogy undorodom. *(Hátul ki.)*
OLGA: Kislányom!
JÁNOS: Köszönöm, álljunk le. Bocsánatot kérek, ez az én hibám. A többéncsináljilyet húzzátok ki. Nem kell.
OLGA: Pedig szerintem jó.
JÁNOS: Mire?
OLGA: Hát, hogy olyan... hogy van benne irónia. Úgyis olyan sötét az egész.
JÁNOS: Az. Sötét. Temetésről jönnek. Akkor meg tudnád mondani, minek bele egy harmadosztályú vicc?
OLGA: Az azért fontos. Hogy legyen valami távolságtartás, rálátás.

JÁNOS: És egy szar vicctől lesz neked rálátásod?!
OLGA: Ne idegeskedj.
SÁNDOR: Klárinak igaza van, csak jót akar.
JÁNOS: Palika, ne. Nagyon kérek, ne.
SÁNDOR: Jól van, na. Bocsánat. Ezer bocsánat. Megfeledeztem róla, hogy én itt most csak egy színész vagyok.
JÁNOS: Nem, Palika, én kérek bocsánatot, indulatos voltam, tényleg jót akart Klári, csak hát, hogy is mondjam, hogy ne legyenek illetlen, mit mondjak a faszom helyett...
ÉVA: Nyúltagy!
JÁNOS: Igen, ez jó lesz, a nyúltagyam tele van azzal a marhasággal, hogy az irónia valamiféle csodaszer, hogy amiben van irónia, vagy három szar szóvicc, az szép és nemes és kóser, amiben meg nincs, az gyanús, az valószínűleg elvakult, nemrálátó, babámtöke. Úgyhogy kéretik kihúzni.
OLGA: És mi legyen helyette?
JÁNOS: Még nem tudom, de holnapra tudni fogom. Köszönöm a türelmet. Na, folytassuk, gyerekek. Anna, adja az anyádnak egy végszót. És csak a papirokkal rohanjon ki. Hagyja azt a kartont másra, engem vigyen fel a padlásra. ☺
LILI: Igenis, tanár úr.
JÁNOS: Klárikám, mostantól minden tanár úrért adsz Annának egy pofont.
OLGA: Igenis tanár úr.
JÁNOS: Na végre, minden feszültség feloldva, lehet folytatni. Tessék.
ANNA: Az előbb nem ott álltál?
KLÁRI: Nem.
ANNA: De hát az előbb, amikor kirohantam, ott álltál az oszlop mellett.
KLÁRI: Az az előbb volt.
ANNA: Ja, értem. Bocsánat.
LILI: Hogy undorodom...
OLGA: Nekem igenis fáj! Nekem jobban fáj! Azonnal kérj bocsánatot! Hallod? Követelem, hogy kérj bocsánatot! Kislányom... Kislányom, én most nagyon rosszul vagyok. Nekem most kéne a gyógyszerem.
LILI: *(Be, jég.)* Igen, anya.
OLGA: Én nagyon rosszul érzem magam.
LILI: Igen, anya.
OLGA: Be kéne vennem egy gyógyszert.
LILI: Igen, anya.
OLGA: A táskámban van. Asszem, a táskámban. (...) Behoznád, kislányom?
LILI: Igen, anya.
OLGA: Nekem nagyon rossz.
LILI: *(Továbbra is jég.)* Igen, anya.
OLGA: Én nem viselem ezt a felfordulást.
LILI: Akkor majd holnap kitakarítunk.
OLGA: Levitted a szemetet?
LILI: Nem. Ezen a héten te viszed le, anya.
OLGA: Én?
LILI: Igen, te... Anya.
OLGA: El is felejtettem.
LILI: Nem felejtetted el.

OLGA: Semmi szemét nincs?
LILI: Semmi. Mert levitted.
OLGA: Nem is emlékszem.
LILI: Én igen. Tegnap.
OLGA: Akkor jó.
LILI: ...elmehetek?
OLGA: Persze, kislányom, menj nyugodtan.
LILI: Lehet, hogy orvoshoz kéne menned. Az biztos segítené.
OLGA: Azt mondd, kislányom?
LILI: Azt. Nagyon sok mindent elfelejtesz.
OLGA: Sok mindent?
LILI: Igen, nagyon sokat. Például ez a szemét is.
OLGA: Igazad van.
LILI: Meg hívni a mentőket.
OLGA: Kihívtam a mentőket.
LILI: Végül igen. Csak addig meghalt.
OLGA: Kihívtam a mentőket!
LILI: Végül igen. Csak addig meghalt.
OLGA: Kihívtam a mentőket! Megérttetted?!
LILI: Végül igen. Csak addig meghalt. *(Hátul ki.)*
OLGA: Kihívtam a mentőket! Kihívtam! Mit akarsz te tőlem? Hát mit követtem el?! Kihívtam, érted? Ezt vedd tudomásul! Kihívtam! *(Zokogva.)* Kihívtam.

NEGYPEDIK JELENET

PÉTER: *(Be.)* Gondoltam, feljövök.
OLGA: Aha.
PÉTER: Mi történt? A lányod még csak nem is köszönt.
OLGA: Összevesztünk.
PÉTER: Min?
OLGA: ...hogy a héten ki viszi le a szemetet.
PÉTER: Ezen vesztél vele össze? Most?
OLGA: Ezen... Mit képzelsz, hogy elrohan az apja temetéséről.
PÉTER: Nem az apja. És te is tudod, hogy imádták egymást Jánossal.
OLGA: Hát pont ezért nem kell elrohanni. Kicsit el van kapatva. Nincs semmi önfegyelme.
PÉTER: Neked ennyi idősen mennyi önfegyelmed volt?
OLGA: Sok. Ennél jóval több. Én nem rohantam el, amikor temették az anyámat.
PÉTER: De te nem is szeretted az anyádat.
OLGA: *(Jég.)* Tulajdonképpen miért jöttél? Ezért? Hogy felzaklass?
PÉTER: Ne haragudj.
OLGA: ...nem tudom, miért pont velem ilyen. Jánost imádtá. Apámat imádj. Engem meg folyton gyötör... Tudod, mit mondtott? Most, a férjem temetése után egy órával. Hogy menjek orvoshoz. A lányom elküld pszichiáterhez, mert nem akarja levinni a szemetet.
PÉTER: Minden tizenéves lány gyötri az anyját.
OLGA: Hát engem ne gyötörjön. Mert nem ezt kapta tőlem. Más nő abortuszra ment volna az én helyetemben. Én megszülettem. Felneveltem. Apát szereztem neki.
PÉTER: Szerintem most akkor se veszekedj vele.

OLGA: Légy szíves ne adj nekem tanácsot.
PÉTER: Jó, nem adok tanácsot.
OLGA: *(Békülékenyen.)* Láttad, hogy Szeredi is ott volt? Azért egy kicsit furcsa, hogy eljött, nem gondolod?
PÉTER: Miért ne jött volna el?
OLGA: Mégiscsak húsz éven át írta Jánosról a jelentéseket.
PÉTER: Nem ezért rühellték meg egymást. János látta-mozta a jelentéseit.
OLGA: Ez fantazmagória. Nem tudom, honnan veszed.
PÉTER: Jánostól.
OLGA: Tényleg?... És akkor ezt én miért nem tudom Jánostól? Épp eleget tett le az asztalra. Semmi szükség arra, hogy vásári szentet csináljatok belőle.
PÉTER: Senki nem csinál belőle vásári szentet.
OLGA: Hagyjatok végre ezzel! A nagy árulások, meg a nagy számonkérések, meg a nagy megbocsátások. Unom. Már annyira unom.
PÉTER: Ez egy ilyen unalmas vidék.
OLGA: Akkor legalább te kímélj meg ettől. Gyere, és kímélj meg.
PÉTER: Most ne, kérek.
OLGA: Mit ne?
PÉTER: Olga, János a legjobb barátom volt.
OLGA: *(Jég. Hátralép.)* Tényleg? Nem is tudtam.
PÉTER: Kérek.
OLGA: De azért jó volt velem kefélni, nem?
PÉTER: Olga... Ez nekem most nem megy.
OLGA: Értem... Azért nyugtass meg, hogy nem volt borzalmas két éven át kefélni a barátod feleségével.
PÉTER: Igazad van, sokkal őcskább dolog megcsalni a barátunkat, mint a férjünket.
OLGA: Miről beszélsz? Én nem csaltam meg soha senkit. Ezt jegyezd meg. Nekünk Jánossal már évek óta nem volt semmi közünk egymáshoz.
PÉTER: Azért mégis inkább lezuhanyoztál, hogy ne érezze meg rajtad az arcszeszem.
OLGA: Nem, édesem. Azért zuhanyoztam, hogy én ne érezzem.
PÉTER: Azt hiszem, Jánosnak igaza volt...
OLGA: Oh, neki mindig igaza volt. Tudod, mi van abban a gödörben? Tudod? A sok igazság! Az! Ennyi igazságot még soha nem ástak el ebben a temetőben.
PÉTER: Hát, nem tudom. Ahhoz képest naponta bocsánatot kért tőled, amiért egyáltalán létezik.
OLGA: Hát, volt is rá oka. Gombold be a gatyád.
PÉTER: Tudod, nemrég egy este azt mondta rólad, hogy...
OLGA: Délelőtt velem dugsz, este meg rólam beszélgetsz a férjemmel? Ez elég gusztusos.
PÉTER: Nem az... Mindenesetre akkor mondta, hogy nem szabad rajtad számon kérni semmit. Az apádon igen, *(1 Nő be.)* de rajtad nem. Hogy akinek az apja százakat csukatott le, annak lehet, hogy tényleg nincs más választása. Az valakit muszáj az apja helyett gyűlölni.
OLGA: Ez nem igaz! Senkit nem csukatott le apám! És soha nem gyűlöltem senkit! Megérttetted?
PÉTER: Igen, megérttettem.

OLGA: Akkor fogd be a szád! Baszni és hazudni, ennyit tudsz te is! Ennyit!
PÉTER: Lehet.
OLGA: Akkor takarodj innen! Undorodom tőled.
PÉTER: Elhiszem. Tulajdonképpen én is magamtól.
OLGA: Azt mondtam, takarodj! Soha többé be ne merd ide tenni a lábad!
1 NŐ: *(Péternek.)* Hallod? Azt kértem, menj el.
PÉTER: Rendben. *(Elindul, a nőt meg se látva ki.)*

ÖTÖDIK JELENET

1 NŐ: Azt álmodtam, hogy szürke mocsár van az utcák helyén. És szürke víz csorog a házfalakon. És szürkék az ablakok, meg az utcalámpák fénye is. Én meg ott lebegek felhőmagasságban, és nem zuhanok le. Mert úgy sugárzik ez a szomorúság, mint egy reaktor, és ez a szomorúság tart fent. Ezek a szürke sugarak. Összegyűjtöm őket, mint egy műhold. És lebegek.
OLGA: Nem igaz.
1 NŐ: De. Rám irányítják az összes szomorúságot.
OLGA: Nem igaz. A gyűlöletüket irányítják rád. A megvetésüket.
1 NŐ: Nem igaz.
OLGA: Beléd köpik a hazugságokat.
1 NŐ: Jó álom volt.
OLGA: Mint az ivarsejtet. Beléd köpik, hogy bemocskolják még a méhed is.
1 NŐ: Nem vagyok kurva.
OLGA: De, bemocskolnak. És akkor lezuhansz.
1 NŐ: Nem te vitted le a szemetet.
OLGA: De, én vittem le.
1 NŐ: Nem te vitted le.
OLGA: Emlékszem.
1 NŐ: Semmire nem emlékszel, csak az anyád akasztókötelére emlékszel. Csak arra, ahogy lóg a karnison. És leesett a papucs.
OLGA: Nem igaz.
1 NŐ: Meg, hogy az apád körömmollóval vágja le. És elmagyarázza a felesége hullájának, hogy helytelenül viselkedett.
OLGA: Kihívta az orvost.
1 NŐ: Hazudsz.
OLGA: Levágta és kihívta.
1 NŐ: Hullához nem hívnak orvost.
OLGA: Apám ragaszkodik az igazsághoz. Ügyész.
1 NŐ: Egy vak.
OLGA: Nem vak.
1 NŐ: Kiegyétték a törvények a szemét.
OLGA: Anyám egy gyáva volt. Egy közönséges gyáva. Nem mert élni.
1 NŐ: A te papucsod is ugyanígy fog leesni.
OLGA: Beléd köpik a hazugságaikat.
1 NŐ: Azt álmodtam, hogy összegyűjtöm a szomorúságukat, mint egy műhold. És ettől lebegek. Ahogy János is lebegett.
OLGA: Gyűlöllek.

1 NŐ: Tíz évre íteltette. Az apád.
OLGA: Nem igaz!
1 NŐ: Biztos halálra szeretne volna, mint anyádat. De hát a törvény, az törvény.
OLGA: Nem!
1 NŐ: Egy targoncányi hulla miatt.
OLGA: Hogy pusztulj el végre.
1 NŐ: *(Nevetve.)* Egy targoncányi hulla a Körúton, ami miatt a szovjet tankok nem mernek tovább menni.
OLGA: Nem apám ítélte el!
1 NŐ: Híába téped cafatokra a füzeteit.
OLGA: Én vittem le a szemetet!
1 NŐ: Rühellni fog a saját lányod. És apádat is rühellni fogja. De leginkább önmagát fogja rühellni.
OLGA: Én vittem le. Megérttetted? Én! *(Zokog.)* Hagyjatok békén... Hagyjatok békén.
JÁNOS: Köszönöm. Éva, ne nevesse a targoncányi hullánál. Nagyon jó volt, de mégse kell.
ÉVA: Rendben. Csak nekem onnan hiányzik valami. Egy mondat, vagy valami. Amitől érthetőbb lesz, hogy miről van szó.
JÁNOS: Pont annyi derül ki, amennyire szükség van.
OLGA: Hát nekem se teljesen világos.
JÁNOS: Karcsi!
KARCSI: *(Be.)* Igen.
JÁNOS: A művésznők szerint nem világos, hogy a megboldogult hajdan egy targoncányi hullát pakolt a ruszki tankok elé. Azok meg befostak, nehogy aknára menjenek.
KARCSI: Hááát...
JÁNOS: Értsem úgy, hogy a művésznőknek igazuk van?
KARCSI: Hááát...
JÁNOS: Köszönöm, kedves Károly. Akkor majd szájba rágjuk.
ÉVA: És akkor ne nevessek?
JÁNOS: Ne, drága Éva. Maga egy fal. Se több, se kevesebb, mint egy szürke fal.
ÉVA: Nekem inkább valamiféle tükör. Mégiscsak beszélget vele.
JÁNOS: Amíg én falat látok, addig felőlem nevezheti tükörnek is. De nem lehetnek érzelmi reakciói. Még akkor sem, amikor álmot mesél. Az ő álmait meséli. Ő küzd magával, nem maga vele. Maga csak egy nagy, szürke betonfal, úgynevezett objektív valóság.
ÉVA: De ha én vagyok az igazság, akkor...
JÁNOS: Valóságot mondtam, nem igazságot.
ÉVA: Ugyanaz, nem?
JÁNOS: Vitatkoznék. *(Éva: Hát akkor vitatkozzunk!)* Bizonyos iskolák szerint az igazság az, ahogy a tudata visszatükrözi az objektív valóságot. Más iskolák...
OLGA: Köszönjük, kedves János, most már világos, majd igyekszünk jól megjegyezni.
JÁNOS: Ne fáradjatok. Bőven elég, ha annyit megjegyzel, hogy a valóság az, amit Éva mond. Te pedig nem vagy alkalmas ennek a befogadására.
OLGA: És nem leszek én ettől örült? Valamiféle skizofrén?
JÁNOS: Nem, drágám. Egyszerűen csak beleroppansz. Az örület felmentést ad, de az, hogy nem viseljük a

valóságot, még nem ment fel semmi alól. Sajnos. Ha például szóba hoznád most nekem a Köztársaság téri lincselést, *(Klári: Isten őrizz...)* két lábbal kirúgnalak. Mert nekem ötvenhat nem arról szólt, hogy ávósokat akasztottak, és szarok az objektív valóságra. Mert az még nem igazság. Hát ugyanígy vagy te is azzal, hogy az apád tíz évet szózott a majdani férjedre, és előtted erről szeretet címén mindketten évekig hallgattak.
OLGA: Szerintem ez a nő azért még nagyon sok minddel így van.
JÁNOS: Hát bizony, szomorú volt a gyerekkora. De lehet, hogy ezek a pasasok pont ezért szeretnek belé. Pusztán azzal még egyetlen nő sem tudott senkit meghülyíteni, hogy jó segge volt. Ahhoz még szüksége van egy igazságszerető apára, vagy egy lelki nyomorék anyára.
ÉVA: Ez így nekem egy kicsit sommás. Nem tudom, hogy ez igazságnak, vagy valóságnak számít, de nekem se az anyám nem volt lelki nyomorék, se az apám.
JÁNOS: Így aztán maga se hülyített meg senkit, drága Éva. Legalábbis nekem úgy tűnik, hogy még nem őszül a férje, és kifejezetten normálisak a gyerekei. De a segge az jó.
ÉVA: Köszönöm.
JÁNOS: Na, szünet.
KLÁRI: Tényleg jó a segge.

HATODIK JELENET

SÁNDOR: *(A fotelben, a diktafonnak, vontatottan.)* Tegnap megtörtént Vári János elhantolása. Nevezett a Fényes-csoport utolsó tagja volt. A csoport Fényes Gusztáv főiskolai tanár vezetésével főleg a Nemzeti Színház környékén fejtett ki ellenforradalmi tevékenységet. Cselőte Antal másodéves hallgató vallomása alapján mind a nyolc tagot sikerült azonosítani, köztük Vári Jánost is, aki különösen cinikus magatartással...
JÁNOS: Palikám, álljunk le. Premier-hét van. Mond ez neked valamit? Premier-hét, és egyszerűen nem tudod a szöveget.
SÁNDOR: De, tudom.
JÁNOS: Nem tudod.
SÁNDOR: De, tudom.
JÁNOS: Hozzon valaki egy csokor rózst. Karcsi! Kérek szépen egy csokor műrőzst. A legótvarabb fajtából.
KARCSI: *(Kintről.)* Rózsa nem játszik!
JÁNOS: Akkor szerezz, drága Karcsi! Hogy oda tudjak térdelni az érdemes művész úr elé, és megkérjem, tanulja meg a szövegét. Nekem premierig ráér, de legalább akkorra tanulja meg.
SÁNDOR: De tudom.
JÁNOS: Félórát gondolkozol két mondat között, Palika. Nem szűk negyedeket, hanem félórát. Akkor tegyük át azt a vacak fotelt a sűgőlyuk mellé, hogy halljad.

SÁNDOR: De mondom, hogy tudom. Csak gondoltam, hogy gondolkozik. Mégiscsak egy magnónak beszél, rögtönöz, nem mondhatja úgy, mint egy nagymonológót.
JÁNOS: Értem... És szívőből köszönöm... Gyerekek, én kimentem a büfébe, Palika rendez.
SÁNDOR: Nem rendezek, csak gondoltam.
JÁNOS: Palika, ne gondold. Nagyon kérlek, ne. Ez egy főügyész. Érted? Ez a fasz gördülékenyebben beszélgetett Kádár Jánossal, mint te vagy én egy kis egérrel.
SÁNDOR: ...de már nyugdíjas.
János, Lili, Olga, Karcsi – mind röhög. Végül Sándor is.
JÁNOS: Folytassuk.
SÁNDOR: Vári János a tárgyaláson különösen cinikus magatartással...
LILI: *(Be. A férfi kikapcsolja a diktafont.)* Megjöttem, papi.
SÁNDOR: Hallom, Picurka.
LILI: Kivel beszélte?
SÁNDOR: Kivel beszéltem volna? Magammal.
LILI: Valakivel beszélte, hiszen hallottam.
SÁNDOR: Mondom, hogy magammal. Hoztál?
LILI: Igen, hoztam. Hiszen mindig hozok. De kérem a vámot.
SÁNDOR: Neked még nem lenne szabad.
LILI: Csak azért mondasz ilyeneket, mert egy vak vénember vagy. Nem is látod, milyen szépen megnöttem.
SÁNDOR: De, látom.
LILI: Na jó. De ettől még vénember vagy.
SÁNDOR: Ezen már nem tudok segíteni, Picurka.
LILI: Az mi?
SÁNDOR: Mi mi?
LILI: Ez a magnó.
SÁNDOR: Magnó.
LILI: Szóval ezzel beszélgetsz.
SÁNDOR: Ezzel, Picurka.
LILI: Na, halljuk, mit mondasz neki.
SÁNDOR: Inkább tedd le.
LILI: Úgyis én öröklöm.
SÁNDOR: Jogilag anyád örökli... Hacsak másképp nem végrendelkezek.
LILI: Akkor tessék másképp végrendelkezni. *(Megnyomja a felvevőgombot.)* Én, Rettegett Sándor, felelősségem tudatában kijelentem...
SÁNDOR: Látod, most beletöröltél. Mit hagyjak rád, ha beletörölsz?
LILI: *(Kikapcsolja.)* Sajnálom... És miket mesélsz rá?
SÁNDOR: Az igazságot.
LILI: És ha erre mondod az igazat, akkor eddig mit mondtál?
SÁNDOR: ...eddig is az igazat mondtam.
LILI: Hazudsz.
SÁNDOR: ...vagy nem mondtam semmit. De nem hazudok.
LILI: És miről nem mondtál semmit?
SÁNDOR: Sok mindenről.
LILI: És az nem hazugság?

SÁNDOR: A titoktartás az egy más kategória, Picur.
 LILI: Már nagyon rühellem a titkaitokat.
 SÁNDOR: Hiába rühelled, Picurka, attól még van orvosi titoktartás, ügyvédi titoktartás, államvédelmi titoktartás. De, ha jól tudom, még papi titoktartás is.
 LILI: Akkor nyugodtan meggyónhatom, hogy adsz a konyakodból, mert a plébános nem fogja elmondani az Úristennek... Szerintem ettől ez még sima hazugság.
 SÁNDOR: Lehet. De titoktartás nélkül kihalnánk, mint a dinoszauruszok.
 LILI: Tényleg? Akkor minek mondod szalagra? Utánad az özönvíz?
 SÁNDOR:na, olvasd fel az újságot.
 LILI: Nincs újság. Elfogyott. Különben sem értem, minek azt a sok hülyeséget olvasni.
 SÁNDOR: Pont olyan vagy, mint a nagyanyád.
 LILI: Nem tudom, milyen volt a nagyanyám. Egyszer inkább azt kéne magnóra mondđ.
 SÁNDOR: Ő is elitta előlem a konyakom, és rühellte az újságot.
 LILI: Akkor jól kijöttünk volna egymással. És mitől volt rossz a szíve?
 SÁNDOR: *(Idegesen.)* Azt én honnan tudjam? Nem orvos vagyok. Rossz volt és kész. Gyenge volt. Egyszerűen gyenge... Kérek egy pohárral.
 LILI: *(Tölt, odaadja.)* Nem kell rögtön idegeskedni.
 SÁNDOR: Egyáltalán nem idegeskedem.
 LILI: Hát nekem ne is. Jánossal miért nem állhattátok egymást?
 SÁNDOR: Nem nem álhattuk egymást, csak pár dologban nem értettünk egyet.
 LILI: Én se értek veled mindenben egyet.
 SÁNDOR: Az más. Te Picurka vagy.
 LILI: Most az unokád vagyok, nem Picurka! Mi bajotok volt egymással?
 SÁNDOR: Mi ez? Kihallgatás?
 LILI: Igen, kihallgatás. Legalább a temetésére eljöhettél volna.
 SÁNDOR: Vak vagyok! Nem járok temetésre! Küldtem koszorút, az legyen elég!
 LILI: Hát nekem nem elég! Én szerettem!
 SÁNDOR: Mondtam valaha is, hogy ne szeresd? Nem tűröm, hogy az unokám felelősségre vonjon!
 LILI: Miért, ki vonhat téged bármiért is felelősségre? Picurka, Picurka, de te is simán behazudsz a szemembel!
 SÁNDOR: Nem tűröm, megértetted?
 LILI: Akkor beszéljess a kazettáiddal!
 SÁNDOR: Jogom van eldönteni, kivel miről beszélek!
 LILI: Hát az van neked bőven! Másod sincs, csak jogod. *(Ki.)*
 JÁNOS: Köszönöm. Hát valahogy így. A többiek elmehetnek, Anna marad.
 LILI: *(Késébeesetten.)* Én maradjak?
 JÁNOS: Tünetényes volt, nyugodjon meg.
 OLGA: Muszáj minden fiatal lányt tönkretenned?
 JÁNOS: Muszáj.
 OLGA: *(Lilinek.)* Én megpróbáltam, drágám, de látod, hajthatatlan.

SÁNDOR: Legalább ismerd el, hogy tudom.
 JÁNOS: Megkövetlek, Palika, tévedtem, tudod a szöveged. *Mindenki el, Lili marad.*
 JÁNOS: Van barátja?
 LILI: *(Zavartan.)* Mármint pasim?
 JÁNOS: Az.
 LILI: Van... Vagyis volt... Szóval nincs.
 JÁNOS: Örülök.
 LILI: ...Miért?
 JÁNOS: Szerintem maga észvesztően csókol.
 LILI: Ha a tanár úr mondja...
 JÁNOS: Ne tanár urazzon.
 LILI: *(János elé lép.)* Értem.
 JÁNOS: Biztosan?
 LILI: *(Lábujjhegyre áll.)* ...biztosan.
 JÁNOS: És ha félreért?
 LILI: Nem értem félre.
 JÁNOS: Maga még egy angyal. De sajnós, én nem az vagyok, és ezen az előadáson kívül most semmi nem érdekel.
 LILI: Tudom.
 JÁNOS: Akkor most figyeljen rám, Anna.
 LILI: Figyelek.
 JÁNOS: Mondja utánam: Én, Adorján Anna...
 LILI: Én, Adorján Anna...
 JÁNOS: Esküszöm, hogy soha az életben...
 LILI: Esküszöm, hogy soha az életben...
 JÁNOS: Nem fogok megcsókolni egy kiégett, vén fasz rendezőt...
 LILI: *(Döbbenet hátralép.)* Ezt most miért?
 JÁNOS: Mondja, vagy búcsúzik a pályától?
 LILI: Nem fogok megcsókolni egy rendezőt.
 JÁNOS: Kiégett, vén fasz rendezőt.
 LILI: ...kiégett, vén fasz rendezőt.
 JÁNOS: És nemcsak ezt itt, de egyet sem. Soha. Isten engem úgy segéljen. *(Homlokon csókolja.)* Na halljam.
 LILI: Rendben... Isten engem úgy segéljen.
 JÁNOS: De ez a színészekre nem vonatkozik.
 LILI: Nem értem a taná... Hogy ez most mire volt jó.
 JÁNOS: Mert maga tényleg egy angyal, és azt várom, hogy csodát tegyen.
 LILI: Nem vagyok angyal.
 JÁNOS: Dehogynem. Na figyeljen, Anna. Én már egyszerűen belefáradtam nézni, ahogy Gereben László művész úr itt hetek óta illusztrálgatja nekem a bűntudatot. Azt akarom, hogy rontsa meg nekem ezt a kétgyerekes, korrekt családapába.
 LILI: ...nem értem.
 JÁNOS: De érti. Törje össze nekem. Szép apróra. Mozsárban.
 LILI: Ilyet nem lehet...
 JÁNOS: Mondtam, hogy magával ellentétben én nem angyal vagyok. Azt akarom, hogy holnap puszi helyett úgy csókolja meg, hogy ez a prűd faszkalap beledögöljön.
 LILI: Valahogy így? *(Átöleli Jánost, megcsókolja, majd kiszalad.)*
 JÁNOS: ...valahogy így.

HETEDIK JELENET

KLÁRI: Jó reggelt.
 JÁNOS: Jó reggelt.
 KLÁRI: Otthon baj van?
 JÁNOS: Nem, nincs.
(Jön Kata.)
 JÁNOS: Kata...
 KATA: Kávé...
 JÁNOS: Akkor vegyük a hetest.
 OLGA: Jó napot kívánok. *(Mélyebben.)* Jó napot kívánok... Azért kerestem meg a doktor urat... Lehet, hogy az én koromban ez már teljesen normális... Bizonyos jelek szerint az emlékezetem... A rövid távú memóriám... Az emlékezetem... *(Határozottan.)* Jónapot. Azért kerestem meg a doktor urat, mert a lányommal bizonyos generációs konfliktusaink... Nagyon szeretném, ha a doktor úr elbeszélgetne a lányommal... Tudja, nemrégiben meghalt a... Nemrégiben vesztettem el a férjem... Jó napot... A férjem tragikus hirtelenséggel... Az apám állapota miatt kerestem meg a doktor urat... A szemével van baj... nem lát... igen, azt mondják, zöld hályog, de szerintem pszichés alapon nem lát... soha nem is látott... Nem, semmiféle erőszak nem volt jellemző a családra... Erről most nem szívesen beszélnek a doktor úrnak... A férjem tragikus hirtelenséggel... És most nagyon nehéz... Tudja, doktor úr, én nagyon szerettem a férjem... persze, hogy voltak problémáink, de ettől két ember még szeretheti egymást... *(Elzokogja magát.)* Én nagyon szerettem a férjem... *(Nekiszökik Jánosnak.)* Miért csináld ezt velem? Én szerettelek, te nyomorult!
 JÁNOS: Klára.
 OLGA: Mit akarsz?!
 JÁNOS: Semmit, csak megsérülhetsz.
 OLGA: Na és?!
 JÁNOS: Pardon.
 OLGA: Egyáltalán, mit tudsz te erről a nőről?
 JÁNOS: Mindazt, amit te most játszol.
 OLGA: És azt hiszed, hogy az valami?
 JÁNOS: Azt.
 OLGA: Hát akkor kurvára tévedsz.
 JÁNOS: Pont annyit tudsz te is róla, mint én... Tőlem tudod. Neked írtam.
 OLGA: Hogy ti mekkora egy barmok vagytok, édes Istennem.
 JÁNOS: Folytassuk Péterrel.
 OLGA: Rendben, folytassuk.
 JÁNOS: Nagyon jó volt.
 OLGA: ...azt elhiszem.
 PÉTER: *(Be.)* Zavarlak?
 OLGA: *(Jég.)* Igen, zavarasz.
 PÉTER: Sajnálom... Olga, annyit szerettem volna, ha megérted, hogy...
 OLGA: Hogy mit? Mit is kéne pontosan megértenem?
 PÉTER: Szerintem te azt hiszed, hogy én mazochista vagyok.
 OLGA: Te? Mazochista? Na, ne röhögtess. Te szadista állat vagy, édesem, nem mazochista.
 PÉTER: Pont arról beszélek, ahogy most is beszélsz

velem. Pontosán tudod, hogy előttd soha senkivel nem csaltam meg Esztert...
 OLGA: Jaj, szegény kis feleséged. Hát már ő is miattam szenved?
 PÉTER: Nem miattad, hanem mert én tényleg beléd szerettem...
 OLGA: Hát akkor oda kellett volna állni a feleséged elé, és elmondani nekik. Hogy is hívjátok, ti, férfiak ezt egymás közt? Vér a pucádban, vagy valami ilyesmi.
 PÉTER: Te se álltál oda János elé.
 OLGA: Hát, nekem nem is volt miért.
 PÉTER: Igen, most már én is így érzem, hogy neked tényleg nem volt miért. Egyszerűen azt élted ki rajtam, amit rajta nem élhettél ki soha. Te nem belém szeretted, Olga, hanem arra volt szükséged, hogy valaki végre uralkodhass. Hogy ne essél szét a János súlya alatt.
 OLGA: Hogy te mekkora mocsok vagy.
 PÉTER: Ne haragudj, de ezt előbb-utóbb úgyis muszáj lett volna elmondanom.
 OLGA: Muszáj? Nem irigyellek a kényszereid miatt.
 PÉTER: Amikor két éve Juhásznéknál kijöttél utánam a fürdőbe...
 OLGA: Mi? Ezt a hazugságot nem akarom még egyszer hallani!
 PÉTER: Milyen hazugságot?
 OLGA: Egy fejfájáscsillapítóért mentem be abba a rohadt fürdőszobába, nem azért, hogy megbasszanak!
 PÉTER: ...mindegy. Nem ezért jöttem.
 OLGA: Nem? Akkor minek jöttél?
 PÉTER: János végrendelete miatt.
 OLGA: Nem volt Jánosnak semmiféle végrendelete. És ha lett volna, az se tartozna rád.
 PÉTER: De, van végrendelete.
 OLGA: Azt mondtam, nincs. És most légy szíves és menj el.
 PÉTER: De van... Itt van nálam.
 OLGA: ...te rohadék.
 PÉTER: Nélküled nem akartam kibontani.
 OLGA: Nyugodtan ki is dobhattad volna.
 PÉTER: Pont ezért adta nekem ide.
 OLGA: Egy kocsmában írt fecni nem végrendelet.
 PÉTER: Nem kocsmában írt fecni. Közjegyzőnél hitelesítette. Tavasszal, amikor az első szívrohama volt, akkor adta ide.
 OLGA: ...látom, szépen visszaragasztottad.
 PÉTER: Nem visszaragasztottam, hanem úgy gondoltam, nincs jogom kibontani nélküled.
 OLGA: ...Megesküdtél, hogy soha nem tudja meg.
 PÉTER: ...hát, nem tőlem tudta meg.
 OLGA: Nem érdekel, honnan tudta. Megesküdtél.
 PÉTER: Persze, mindketten megesküdtünk erre jó pár-szor.
 OLGA: Nem volt honnan tudja... Képzeltgett.
 PÉTER: Olga.
 OLGA: Ha nem tudja bebizonyítani, ez nem több ócska rágalmazásnál.
 PÉTER: Olga, János meghalt. Ez nem arról szól, hogy egy halott mit tud neked bebizonyítani.

OLGA: Képzeltgett... Képzeltgett és rágalmazott egész életében.

PÉTER: Téged nem zavar a valóság?

OLGA: Az, hogy a férjem egy életen át gyanúsítgat? Hogy megfojt? Hogy bemocskol? Hogy még hol-tában is? Mintha valami utolsó aljas lennék? De, igenis zavar.

PÉTER: Én ezt soha nem fogom megérteni. Ha őrült lennél, azt érteném, de ezt nem.

OLGA: Ne merj engem őrültnek nevezni.

PÉTER: Tulajdonképpen irigyellek. Lehet, hogy a valóság nélkül könnyebb élni.

JÁNOS: Álljunk le. Laci, volt már olyan, hogy téged valamin rajtakaptak?

PÉTER: Mármint min?

JÁNOS: Mittudomén. Valamin. Hogy gyerekkorodban cukorkát loptál, vagy, hogy a családod előtt a strandon felállt egy nőtől a farkad. Tudod, bármi, ami olyan emberi és szégyenletes.

PÉTER: Igen, volt.

JÁNOS: Elmesélnéd?

PÉTER: Mondom, hogy volt. Nekem is vannak emberi érzéseim, még ha kételkedsz is benne.

JÁNOS: Nem kételkedek semmiben, csak szeretném, ha elmesélnéd.

PÉTER: Ez itt egy színház, ennek semmi köze az én életemhez.

JÁNOS: Hát, ez a baj, hogy én is ezt látom.

PÉTER: Köszönöm, ezzel most sokat segítettél.

JÁNOS: Ezért kértem, hogy meséld el. Egyetlen vacak kis történetet, amikor lesült a bőr a pofádról. Meséld el, és beleírom neked ebbe a kurva darabba, hogy legyen köze az élethez.

PÉTER: Nem szeretném, ha ebbe a darabba az én életemet beleírnád.

JÁNOS: Hát nyugodj meg, ezzel az összes néző ugyanígy lesz. Leginkább azok, akiknek az egész életét beleírhatnám, mindenestül. De te nem néző vagy, baszki! Ha te itt nem döglesz bele ebbe a szerepbe, akkor innen majd úgy megy haza mindenki, mint aki jól végezte a dolgát.

PÉTER: János, én tudom, hogy neked sok megpróbáltatásban volt részed, és valahol értem is a cinizmusod, de hidd el, attól még nincs tele minden élet ennyi hazugsággal.

JÁNOS: A cinizmusom? Az, hogy legalább megpróbálok nem hazudni, az neked cinizmus? Amúgy nyugodj meg, drága László, de, minden egyes kibaszott élet ugyanennyi hazugsággal van tele. Se többel, se kevesebbel. Legfeljebb nem az anyánk öngyilkossága van lehazudva, hanem a lányunk abortusza, nem az apánk alkoholizmusa, hanem a férjünk félrekefélései, tökmindegy. És ha ez segít neked, az én életem is ugyanennyi hazugsággal van tele. Meg a tied is.

OLGA: Hagyd, hogy ezt ő döntse el.

JÁNOS: Per pillanat nem áll módomban hagyni. Itt nem-sokára ugyanis egy bemutató lesz. És legjobb tudomásom szerint ti ezért lettetek színészek, én meg ezért írtam ezt a darabot. Nem azért, hogy Kovácséknak

legyen egy szórakoztató estéjük, hanem, hogy hazafele majd ne szóljanak egymáshoz a taxiban.

PÉTER: Ebben neked teljesen igazad van, csak abban tévedsz, hogy mindenki élete csupa képmutatás, hogy mindenki gazember.

JÁNOS: Te tévedsz, Lacikám, vagy inkább nagyon félreértesz valamit. Attól, hogy bizonyos dolgokról úgy hazudunk önmagunknak is, meg másoknak is, mint a vízfolyás, még nem leszünk egész életünkre, mindenestül gazemberek.

PÉTER: Rendben van. Mit szeretnél látni?

JÁNOS: Azt, hogy néha nincs nagyobb képmutatás a látványos önmarcangolásnál. Ennyit. Esküszöm, ennyivel beérem.

PÉTER: Megértettem. Majd igyekszem.

JÁNOS: Köszönöm. Remélem sikerülni fog... És Klára, nagyon kérlek, te ne bolondulj meg egy halovány pillanatra sem. Már mondtam, ez a nő az összes lelki zavarával együtt nem bolond. A leghajmeresztőbb dolgokat is ugyanazzal a természetességgel mondja, mint azt, hogy nincs meleg víz.

OLGA: A bolond is ugyanilyen természetesen mondja, hogy ő Jézus Krisztus.

JÁNOS: Persze, drágám, de a bolondnak meggyőződése, hogy ő Krisztus. Ez a nő pedig egyszerűen csak nem viseli, hogy ő nem az. Ennyi köztük a különbség. Péter az önmarcangolásba menekül az elől, hogy ő nem Krisztus, te az eszement hazugságaidba, de ugyanaz hajt mindkettőtöket. Hogy nem azok vagytok, mint akinek tudni szeretnétek magatokat.

PÉTER: És te az vagy?

JÁNOS: Mázlid van. Én sem. És ezt a nagy, belső konfliktust azzal próbálom feloldani, hogy ilyen marhaságokat írok meg rendezek.

PÉTER: És mi szeretnél lenni?

JÁNOS: Buddhista szerzetes.

OLGA: Aki a kínai megszállók előtt felgyújtja magát.

JÁNOS: Pontosan. Na, folytassuk. Ott tartottunk, hogy irigylitek egymást.

NYOLCADIK JELENET

PÉTER: Tulajdonképpen irigyellek.

OLGA: Akkor irigyelj.

PÉTER: Elkérhetem a kéziratot?

OLGA: Elkérheted... Csak nincs semmiféle kézirat.

PÉTER: Arra kér, hogy én...

OLGA: Mit akarsz? Feltűrni a házat? Vagy visszajössz egy házkutatási paranccsal?

PÉTER: Nem jövök vissza semmiféle paranccsal. Csak szeretném, ha tiszteletben tartanád a végakarátát.

OLGA: Ez nem végakarát, ez közönséges rágalmazás.

PÉTER: Olga, de hisz pont velem beszélsz, akivel...

OLGA: Akivel...?!

PÉTER: És nem rágalmaz, egyszerűen csak tudta. Ami most nekem is piszokul nehéz, ezt igazán elhíheted.

OLGA: Nem tudott semmit. Ezt jól jegyezd meg! Semmit! Világos?!

PÉTER: Világos.

OLGA: ...szerintem János soha életében nem látta ezt a papírt.

PÉTER: Ezt hogy érted?

OLGA: Úgy, ahogy mondom. Ezt te írtad.

PÉTER: Ezt nem gondolhatod komolyan.

OLGA: De. Nem csak gondolom, de biztos vagyok benne... Tudom.

PÉTER: Hogy idejövök egy közjegyzőnél hamisított végrendelettel?

OLGA: Ez a koszos papír neked eszedbe sem jutott addig, amíg ki nem rúgtalak.

PÉTER: Így van, tényleg kirúgtál, mert nem tudtam szeretkezni veled a férjed temetése után egy órával. De ettől még nem fogok végrendeletet hamisítani.

OLGA: Hát elég furcsán működik az emlékezeted, de ha neked könnyebb úgy, hogy én egy utolsó ribanc vagyok, felőlem azt hazudsz magadnak, amit akarsz.

Lili be, megáll az ajtóban, nem veszik észre.

PÉTER: Soha nem gondoltam, hogy ribanc vagy, csak, hogy boldogtalan.

OLGA: Megmondtam, nincs semmiféle kézirat. És most már tényleg menj el.

PÉTER: *(Mutatja a végrendeletet.)* Ezt legalább megtarthatom? Vagy ez sincs?

OLGA: Azt csinálsz vele, amit akarsz, csak tűnj el.

LILI: Szervusztok.

PÉTER: Szervusz.

LILI: Zavarok?

OLGA: Csak Jánosról beszélgetünk... Tudod, hagyott végrendeletet... Az írásai miatt. Hogy azokat majd Péter gondolzza.

PÉTER: ...én meg azt hittem, hogy még vannak kiadatlan kéziratok.

LILI: Ez tök jó. Nagypapa meg a magnókazettáit hagyja rám.

OLGA: Miféle kazettákat?

LILI: Tudod, amire elmondja az igazságot. Van a hazugság, meg az igazság, és ő az igazságot fogja rám hagyni.

OLGA: Értem.

LILI: *(Péternek.)* Gondolom, rád is az igazságot hagyta János.

PÉTER: Biztosan.

LILI: Hát akkor keresd a helyén, a kukában.

OLGA: Miféle kukában?

LILI: Lent, a kukában, ahova kidobtad.

OLGA: Én nem dobtam ki semmit.

PÉTER: *(Lilinek.)* Még soha nem láttalak ilyen cinikusnak.

LILI: Nem vagyok cinikus, csak semmi kedvem hazudozni. Mér'? Baj?

PÉTER: Itt senki nem hazudozik.

OLGA: Légy szíves, menj a szobádba, nekem Péterrel dolgom van.

LILI: Nekem is.

OLGA: Neked nincs semmiféle dolgod, eredj be, és ne zavarj minket.

LILI: Ő a család barátja, hogyne lenne vele dolgom. Vagy én nem vagyok a család?

OLGA: Én ezt nem bírom. *(Kimegy.)*

LILI: A nagyanyám felkötötte magát, apám nem halott, az anyámat egy részeg diplomata erőszakolta meg, na, ebből lettem én, nagyapám tíz évet sózott a nevelőapámra, anyám pedig nem szereti levinni a szeméttet. Nagyjából ennyi. Nem tudom, miért kell ebből ekkora ügyet csinálni.

PÉTER: Lilike, ezek nagyon súlyos...

LILI: Ja, és te anyám szeretője vagy, ezt még elfelejtettem. *(Odanyújtja a zacskót.)* Tessék, gondozd.

PÉTER: ...nem vagyok.

LILI: Akkor voltál. Hát nem mindegy? Na, mi van, ezért jöttél, vagy nem? Amúgy tök jól van megírva, csak kár, hogy pár oldal hiányzik. Biztos ott írta meg, hogy miért hazudozott ő is egy életen át.

PÉTER: Ezek nem úgy hazugságok.

LILI: Nem értem. Mi az az úgyszólván?

PÉTER: Semmi okod se Jánost, se anyádat meggyűlölni. Se nagyapádat.

LILI: És téged?

PÉTER: ...engem sokkal inkább.

LILI: Szegény... Nyugodj meg, nem gyűlölök senkit. Csak siralmasak vagytok.

PÉTER: Akkor jó... A te életemben is lesz olyan, amit nem mondhatsz el a gyerekednek, vagy a férjednek, vagy anyádnak. Szeretettből.

LILI: Például mit?

PÉTER: Azt nincs honnan tudnom, de lesz. Minden ember életében van ilyen. Nem lehet úgy élni, hogy ne legyen.

LILI: Honnan tudod? Próbáltad?

PÉTER: Igen, próbáltam.

LILI: Hát, ha megdugod a barátod feleségét, ne csodálkozz, hogy nem sikerül.

PÉTER: Ne oszd itt nekem az igazságot! Ne oszd! Neked még könnyű! Bocsáss meg.

LILI: Semmiség. Inkább csak unom, hogy nekem még könnyű.

PÉTER: Olyan... Olyan rideg vagy. Ijesztően rideg.

LILI: Áh, dehogy. Biztos csak én is vágyom valamire. Amit nem mondhatok el soha anyámnak. Szeretettből.

PÉTER: Te még ártatlan vagy. Örülj neki.

LILI: Az előbb rideg voltam, most ártatlan. Így bolondítod a nőket?

PÉTER: Nem bolondítom a nőket.

LILI: Füstmadár.

PÉTER: Mi?

LILI: Csak kitaláltam egy szót: Füstmadár. Szép, ugye?

PÉTER: Igen, nagyon szép.

LILI: Ez legalább nem hazugság. Kéred?

PÉTER: Igen, kérem.

LILI: Neked adom egy pusziért.

PÉTER: Rendben.

PÉTER: *(Zihál. Ki, Jánosnak.)* Te őrült vagy.

JÁNOS: Lacikám, próba van, folytassuk.

PÉTER: Nem sima gazember, hanem őrült! Érted?

JÁNOS: Na, ez már jó lesz. Csak kicsit előbb markolj a seggébe. Jó segge van, ugye?

PÉTER: Megöllek, te szar! *(Szinte sírva.)* Esküszöm, megöllek.
JÁNOS: Helyes, már épp ideje.
PÉTER: Ezt miért csinálod? Tudni akarom, ezt miért csinálod velem?
JÁNOS: Mert ez a munkám. A tied meg, hogy játszd a szereped.
PÉTER: Ilyen szerep nincs.
JÁNOS: Az emberrel bármi meg tud történni, Lacikám. Csak az Úristen unatkozik.
PÉTER: Akkor ne viselkedj úgy, mint egy Isten!
JÁNOS: Nem is tudnék úgy viselkedni. Még soha életemben nem unatkoztam.
PÉTER: Jobban tetted volna, ha néha vállalod a dögunalmat.
JÁNOS: Na, jól van, gyerekek, akkor mára ennyi. Holnap ugyanezt vesszük. Anna, maga marad.
LILI: Igenis. *(Hidegen, hangsúlyosan.)* Tanár úr.
OLGA: *(Be.)* Na?
PÉTER: *(Lilinek.)* Veled is úgy játszik, ahogy akar.
LILI: Nem igaz.
OLGA: *(Péternek.)* Kocsival vagyok, gyere, elviszlek.
PÉTER: És veled is ugyanígy játszik!
OLGA: Jaj, az rég volt. Velem már nem.
JÁNOS: Engedelmetekkel, ezt ne itt beszéljétek meg.
PÉTER: Na menjünk innen.
JÁNOS: Bocssás meg, Laci, de négy héten át könyörögtem, hogy...
PÉTER: Hogy legyen egy gátlástalan gazember, mint te?
JÁNOS: Nem, Lacikám, nem azért. Csak ha egy olyan tehetség, mint te, ennyire beszár ettől a szereptől, akkor...
PÉTER: *(Szinte sírva.)* Ne tehetségezz! Ne tehetségezz! Ne sakkozz velem! Nagyon kérlek, ne sakkozz velem!
OLGA: Na, tényleg menjünk. *(Péterrel ki.)*
LILI: Igen?
JÁNOS: Csak az elnézését akartam kérni.
LILI: Azt megtehetted volna a többiek előtt is.
JÁNOS: Asszem, igaza van Lacinak.
LILI: Igen, igaza van.
JÁNOS: De ettől még nekem is igazam van.
LILI: Persze. Csak az ő igaza lehet, hogy fontosabb.
JÁNOS: Neki.
LILI: Maga tényleg így is él?
JÁNOS: Hogy így?
LILI: Így, ahogy ezt a darabot is. Meg a többit. Mindent, amit csinált.
JÁNOS: Nem, Anna, sajnos nem így élek. Legfeljebb szeretnék.
LILI: ...kár lenne. Ne strapálja magát.
JÁNOS: *(Ingerülten.)* Mi ez? Most kioktat?
LILI: Hogy jönnék én ahhoz? Tanár úr.
JÁNOS: Tényleg ne tanár urazzon. Rühellem.
LILI: Más meg azt rühelli, ha beletaposnak.
JÁNOS: Bocsanatot kértem! Vagy nem?
LILI: Csak elnézést.
JÁNOS: Két perce sincs, itt állt, hallotta, hogy bocsánatot kértem!

LILI: Ja, Lacitól? Tőle igen.
JÁNOS: Akkor most bocsánatot kérek magától is!
LILI: Rendben, megbocsátok... Végére is nem kényszerített szinte semmivel.
JÁNOS: Miféle szinte?
LILI: Mindegy... Tényleg az apósa szózott magára tíz évet?
JÁNOS: Ez egy színdarab.
LILI: Na, ne hülyítsen, ezt mondja a kritikusoknak. Tanár úr.
JÁNOS: Az apósom már meghalt... Egyébként bíró volt, ötvenhétben különösen.
LILI: És a feleségének erről máig fogalma nincs?
JÁNOS: Nem tudom.
LILI: Ne hazudjon.
JÁNOS: Megmondtam, nem tudom! Az apja nyugodtan elmondhatta.
LILI: És maga tudta, hogy kinek a lányába szeret bele?
JÁNOS: Mi ez? Kihallgatás?
LILI: Ez nem a János szövege... Tudta, vagy nem tudta?
JÁNOS: Nem tudtam. Akkor jöttem rá, amikor megkértem a kezét. *(Ironikusan.)* Tudja, akkoriban még voltak ilyen ósdi szokások.
LILI: Nekem most ne hülyéskedjen.
JÁNOS: Pardon... Művésznő.
LILI: És ne művésznőzzön! Nem azért csókolok szét magának egy szerencsétlent, hogy utána nekem a szemembe hazudozzon meg kiröhögjön!
JÁNOS: Nem hazudozok se magának, se másnak! Ezt tisztázzuk! Rendben?
LILI: Miért? Talán tegnap azzal ment haza, hogy képzeld, drágám, ez az Adorján Anna úgy csókol, mint egy angyal?
JÁNOS: ...pont azt kértem, hogy egy rendezőt soha.
LILI: Nem! Azt kérte, hogy egy kiégett, vén fasz rendezőt.
JÁNOS: Így van. Soha.
LILI: Akkor kérjen meg rá még egyszer.
JÁNOS: Nem.
LILI: De.
JÁNOS: Nem.
LILI: Akkor ne kérjen meg. Végére is maga a rendező. Itt mindenki azt teszi, amit maga akar. *(Átöleli, megcsókolja.)* Sajnálom, de várnak.
JÁNOS: *(Idegesen.)* Azt mondta, nincs senkije.
LILI: Hazudtam. Ezt így szokták, nem?
JÁNOS: Nem!
LILI: Ó, én mindent félreérték. Tudja, még olyan fiatal vagyok.
JÁNOS: Ne sakkozzon velem!
LILI: Ezt már az előbb is mondta... Ja, nem, ezt Laci mondta magának. De nyugodtan átírhatja, maga a rendező.
JÁNOS: *(Átöleli, megcsókolja.)* Na, menjen.
LILI: Tényleg várnak, apám kórházban van.
JÁNOS: Sajnálom. Na, menjen.
LILI: Jó, megyek.

KILENCEDIK JELENET

1 NŐ: Azt álmodtam, hogy egy hatalmas templomban vagyok, és ágyak vannak a padok helyén. Fehér hab-selyemmel letakart ágyak. És minden selyemtakaró alatt szeretkeznek. Semmit nem lehet látni a szeretkezőkből, csak ahogy hullámoznak a takarók.
OLGA: Nem igaz.
1 NŐ: Jó álom volt. Végigmentem a főhajón, minden ágyról felemeltem a takarót, és senki nem volt alattuk.
OLGA: Megdugta az utolsó sűgőlányt is. Tudom.
1 NŐ: Ha nem ezt hinnéd, kihányád még a vizet is.
OLGA: Veled azt tesz, amit akar.
1 NŐ: De veled nem.
OLGA: Nekem van méltóságom.
1 NŐ: És a lányod sem.
OLGA: Egy szerencsétlen vagy.
1 NŐ: És az apád sem.
OLGA: Egy nyomorult.
1 NŐ: Annyi bátorsága nem volt, hogy feljelentsen egy követségi titkárt.
OLGA: Senkit nem kellett feljelentsen.
1 NŐ: Aki részegen megbassza a lányát.
OLGA: Hallgass.
1 NŐ: Másokat halálra ítélt, de egy szovjet követségi titkártól beszart.
OLGA: Senkit nem ítélt halálra!
1 NŐ: Leszámítva az anyádat.
OLGA: Nem igaz.
1 NŐ: Ő legalább felakasztotta magát, amikor megizélték a lányát egy ruhatárban. A tisztí kabátokon.
OLGA: Undorodom tőled.
1 NŐ: Gótikus templom volt. Vasbetonból.
OLGA: Veled azt csinál, amit akar.
1 NŐ: Még a saját lányod is gyűlöl. *(Lili be.)*
OLGA: Szeret.
1 NŐ: Mert egy ruhatárban csináltad.
OLGA: Menj el.
1 NŐ: És az apád nem hitte el.
OLGA: Menj el.
1 NŐ: Mert gyáva volt.
OLGA: Menj el!
1 NŐ: Még a nagy hasadat se hitte el. Az anyád legalább...
OLGA: Takarodj!
1 NŐ: Felemeltem a lepedőket, és nem volt alattuk senki. Jó álom volt.
OLGA: *(Zokogva.)* Semmire nem jó!... Semmire.

TIZEDIK JELENET

LILI: Valami baj van?
OLGA: Mit ártottam én neked?
LILI: Na jó, le kell mennem a boltba.
OLGA: Rendben, akkor menj... És hozzál nekem is egy... nem tudom, valami édeset.
LILI: Milyen édeset?
OLGA: Mindegy, csak valami édes legyen. Amit te szeretnél.

LILI: *(Elindul, az ajtóból visszafordul.)* Ja, tényleg, ma hívott Péter.
OLGA: És mit akar?
LILI: Azt mondta, valamikor feljönne.
OLGA: Nincs amiért idejöjjön. Nem érek rá.
LILI: Kár. Pedig, gondolom, vissza akarja hozni János kéziratát.
OLGA: Nem volt semmiféle kézírata.
LILI: Azt mondja, megtalálta lent a szemétben. Biztosan János megírta, összetépte, majd kidobta, aztán meghalt. Gyakran előfordul az ilyesmi.
OLGA: ...én most nagyon rosszul érzem magam.
LILI: Aha... Még szerencse, hogy nem járnak időben a kukások. Szerintem tök jó, hogy megtalálta. Na, hozok neked pudíngot.
OLGA: Nem talált meg semmit!
LILI: Csokisat hozzak, vagy vaníliásat?
OLGA: Mindig is egy szélhámós volt! Beállít ide egy sajtfeccnel, hogy azt János írta? Hát hülyének néz?
LILI: Akkor csokisat hozok.
OLGA: Be ne merje még egyszer ide tenni a lábát.
LILI: Nem értem, miért húzod fel magad mindenben. Egyfolytában csak felhúzod magad.
OLGA: Évekig néztem, ahogy kihasználja Jánost.
LILI: Vaníliásat hozok.
OLGA: Évekig.
LILI: Te, jó lesz neked a vaníliás?
JÁNOS: Köszönöm, kávészünet. Klári, te maradj egy pillanatra.
OLGA: Nocsak. Én?
JÁNOS: Igen, te.
LILI: Én ne maradjak?
JÁNOS: Ne, Annácska. Tünelmes volt, mindjárt megyünk mi is.
LILI: ...hát jó.
OLGA: Nekem kérj egy melegszendvicset, drágám. Jövök rögtön, csak még végighallgatom, hogy úgy kéne elmebeteg legyen, mintha nem lennék az.
JÁNOS: Nagyjából.
LILI: Akkor én kimentem a büfébe. *(Áll.)*
OLGA: Meg egy kávé. Ha megtennéd.
LILI: ...oké. *(Ki.)*
OLGA: Nos?
JÁNOS: Hát, nem is tudom... Te mindig bölcs asszony voltál.
OLGA: Ez így van. Lányként viszont jó nagy hülye voltam.
JÁNOS: Akkor se voltál hülye, pont időben hagytál ott.
OLGA: Abba most ne menjünk bele, hogy ki hagyott ott kit. Az ilyesmi messzire vezet, kihűl a kávé.
JÁNOS: Eszembe se jutott belemenni.
OLGA: Elkezdted végre?
JÁNOS: Mit?
OLGA: Amit ilyenkor szoktál, drágám. Hogy milyen nehéz helyzetben vagy.
JÁNOS: Igen, nehéz helyzetben vagyok. De nem arra van szükségem, hogy ironizálj.
OLGA: Oppardon. Csak szerintem Anna sokkal nehezebb helyzetben van. És tudod, a női szolidaritás...

JÁNOS: Igen? És mitől lenne nehezebb helyzetben?
OLGA: Felsorolhatom, de féld, hogy soha a bűdös életben nem fogod megérteni.
JÁNOS: Azért majd igyekszem.
OLGA: Tudod, mert a nő egy másik állatfajta. És mert még pimaszul fiatal. Tapasztalatlan. Amit ti nagy előszeretettel neveztek ártatlanságnak. És mert kiszolgáltattott.
JÁNOS: Miért lenne kiszolgáltattott?
OLGA: Tudod drágám, ebben a színházban te vagy a főrendező. Más néven az Úristen. Amúgy színházon kívül is.
JÁNOS: Tényleg? Úristen? Te is kezdted, mint Laci?
OLGA: Ugyan, mit tud erről Laci. Úgy fürdesz az úristenségben, mint kacsza az úsztatóban.
JÁNOS: Ha te monddod...
OLGA: Na jó, így sose jutunk a végére. Mi a baj, Jánoska?
JÁNOS: Az, hogy belém szeretett. Egyértelműen belém szeretett.
OLGA: Te szegény.
JÁNOS: Nagyon jól tudod, hogy semmi szükségem erre. Örülök, ha otthon életben tudunk maradni.
OLGA: Akkor miért szerettetted magadba?
JÁNOS: Szóval szerinted ez rajtam múlik? Igen?
OLGA: Hááát... Tudod, ez úgy megy, hogy ha mi akarunk valamit, akkor kirúszozzuk a szánkat. Ha ti akartok valamit, akkor be nem áll a szátok. Ha nem akarsz tőle semmit, akkor nem kell itt tartani magánórára. Ez ilyen egyszerű, Jánoskám.
JÁNOS: Ez egy színház!
OLGA: De még mennyire...
JÁNOS: Igazad van, hibáztam! Most boldog vagy?
OLGA: Az. Boldog.
JÁNOS: Akkor mond meg, mit csináljak?
OLGA: Dugd meg.
JÁNOS: Mi?!... Köszönöm.
OLGA: Muszáj ő is elkezdje valamikor. Vagy nem?
JÁNOS: Na, menjünk a büfébe.
OLGA: Figyelj, ha már én lettem az, akinek havonta elsírod a szerelmi bánataid, akkor ne várd, hogy azt mondjam, amit hallani szeretnél.
JÁNOS: Nem szerelmi bánatom van, hanem nem akarok valakibe beletaposni. Ennyi. Ezt a nagy női szolidaritásoddal talán csak megérted.
OLGA: Hát akkor ne taposs bele. Elég nagyfiú vagy, biztosan tudod a módját.
JÁNOS: Rendben, majd kitalálom.
OLGA: Különben komolyan mondtam, dugd meg. Évek óta hallgatom a rinyálásod, hogy ez se kell, meg az se kell, úgyhogy biztosan rád fér. Háromszor lefekszetek, a negyedikre már ki is szeretett belőled, meg van oldva a probléma.
JÁNOS: Mindig is tudtad, mivel segítesz a legtöbbet.
OLGA: Nem értelek. Magadba hülyíted, ez még rendben. Ha egy kiégett, vén fasz lennék, valószínűleg én is ezt tenném. De egy egészséges férfi akkor már végigcsinálja.
JÁNOS: ...nem vagyok egészséges férfi.

OLGA: Na, ne hülyéskedj.
JÁNOS: Nem hülyéskedek.
OLGA: Pont nekem ne akard bemesélni, hogy...
JÁNOS: Pedig jó lenne, ha legalább te elhinnéd. Klári, gondolhattok rólam bármit, nekem a feleségemen kívül mással egyszerűen nem megy.
OLGA: Most már legalább értem, miért vetted el... És ez ilyen pszichés?
JÁNOS: Az, pszichés.
OLGA: Attól félsz, hogy a feleséged rátok tör a sügölyukban?
JÁNOS: Nem attól félek, hanem egyszerűen nem tudok más nőt megkívánni. Ennyi.
OLGA: Akkor minek kezdesz bele? Nem tudtam, hogy mazochista vagy.
JÁNOS: Mert mindig azt hiszem, hogy csoda történik.
OLGA: Hát ha Annával se, akkor inkább törődj bele, hogy veled már semmilyen csoda nem történik.
JÁNOS: Beletörődtem.
OLGA: Akkor ennyi. Megmondod neki, hogy impotens vagy, és ezzel meg van oldva a probléma.
JÁNOS: Nem impotens vagyok, hanem nekem szerelem nélkül nem megy!
OLGA: Értem, értem. Akkor esetleg részletezd neki, hogy csak az egészséges huszonévesekkel nem megy, de tíz év múlva, amikor már ő is egy lelki roncs lesz, jelentkezzen nyugodtan.
JÁNOS: Nem azért mondtam el, hogy...
OLGA: Figyelj, Jánoska. Én ebben nem hiszek. Szerintem te olyan egészséges vagy, mint a makk, csak egy utolsó gyáva. Ha beleszerettél, akkor csináld végig, ahogy kell.
JÁNOS: Nem én szerettem belé!
OLGA: Nem egy bűdös lófaszt. Na, kihűl a kávé. *(Ki.)*
JÁNOS: Hát nem érted, hogy nem tudok beleszeretni senkibe? Hogy meghaltam?!

OLGA: *(Kintről.)* Béke poraidra!

TIZENEGYEDIK JELENET

OLGA: Megtiltom, hogy kinyisd.
LILI: Pedig maga az ördög áll az ajtóban.
OLGA: Ne gúnyolódj velem.
LILI: Lehet, hogy nem is érted jött, hanem értem.
OLGA: Azt mondtam, nem nyitod ki.
LILI: Ha értünk jön az ördög, muszáj beengedni. Úgy illik. Illemre tanítottál, vagy nem?
OLGA: Az illem az, hogy nem gúnyolódsz az anyáddal.
LILI: Hogy gúnyolódnék? Három rövid csengetés, az mindig az ördög. Egyszerűen biszsergek, muszáj beengednem. Ha engem elvisz, te is sokkal nyugodtabb leszel. Anya.
OLGA: Nem tudom, ki tett téged gonosszá. De gonosz vagy. Egyszerűen gonosz.
LILI: Én?
OLGA: Igenis te. Gonosz. Örömöd leled abban, ha fájdalmat okozol másnak.
LILI: *(Szinte sírva.)* Öröömöm?

OLGA: Nagyon rosszul érzem magam.
LILI: Persze, ilyenkor mindig rosszul érzed magad. Ahányszor nem hazudhatsz a szemembe, annyiszor vagy rosszul. Hát akkor legyél rosszul!
OLGA: Én soha nem hazudtam!
LILI: Akkor azt, hogy az igazi apám meghalt, te minek nevezed?
OLGA: Igenis meghalt! Te kicsi voltál, nincs honnan tudd!
LILI: Te nem vagy normális!
OLGA: Meghalt!
LILI: A nagyanyám meg szívrohamot kapott!
OLGA: Igenis szívrohamot! Én voltam ott!
LILI: Te bolond vagy! Mondta már neked valaki?
OLGA: Nem vagyok bolond.
LILI: De! Te is, meg az apád is. Meg János is. Meg a szeretőd is! Ti mind bolondok vagytok!
OLGA: Nincs szeretőm! Takarodj ki a szobámból!
LILI: A szobádból? Ez nem szoba, ez örültekháza!
OLGA: Ez az otthonod!
LILI: *(Sírva.)* Hát tudod mit? Nekem ez az otthon nem kell!
OLGA: Hagyd abba!
LILI: Nem kell! Érted?
OLGA: Nagyon rosszul érzem magam.
LILI: Megint? Találj ki végre valami mást.
OLGA: *(Sírva.)* Egyáltalán nem kitalálom. Hogy pusztuljatok el mind! Megölök mindenkit!
LILI: Anya!
OLGA: Mindenkit!
LILI: Anya, hagy abba.
OLGA: Hát hogy tehetitek ezt velem? Hát egy állat vagyok én? Hogy bemocskoltok? Egy állat?
LILI: Gyere, üljünk le, anya, hozok neked vizet.
OLGA: Azt akarom, hogy szeress engem. Legalább te szeress. Annyira hiányzik János. És olyan büntudatom van miattta.
LILI: Nincs amiért büntudatod legyen.
OLGA: Azt mondd, kislányom?
LILI: Azt. Lehet, hogy nem is halt meg, csak azt hazudta. Így szoktátok, nem?
OLGA: Hogy te milyen aljas vagy.
LILI: A szív olyankor áll meg, amikor nem is gondolnád. Na, én megyek. *(Elindul.)*
OLGA: Nagyon rosszul vagyok. Ne hagyj itt.
LILI: Nem vagyok az anyád! Muszáj indulnom. Megyek vizsgázni a nagyapámhoz. Na, lássuk csak. Van az orvosi, meg az ügyvédi, meg az államvédelmi, meg a papi... Tényleg, mondtam már, hogy ez a Péter úgy csókol, mint egy angyal?
OLGA: Szervusz, zavarlak?... *(Hangot vált.)* Szervusz. Remélem, nem zavarok... Csak azért hívlak, mert... Tudod, most teszek rendet... Tudod, most rendezem János holmiját... Eddig nem voltam képes semmihez se nyúlni, olyan nehéz... Jaj, ne butáskodj, tudod, milyen a lányom... Pont te mondtad, hogy az ilyesmivel nem kell törődni... A tiéd is kamaszok, nem?... Itt van még egy csomó kézirat... Találtam még pár füzetet, és gondoltam, hogy... Valamikor fel kéne jönnöd

értük... Légy szíves értük jönni... Nem tudom, mifélek, én ehhez nem értek... Ezért is a te dolgod... Jaj, ne butáskodj, drágám... Igen, nagyon megbántottál, de mi lenne velünk, ha nem tudnánk megbocsátani... Estig egyedül vagyok... Olyan egyedül vagyok...
JÁNOS: Jól van, Klárám, álljunk le, holnap estére még lesz pár mondatod, majd felhívlak.
OLGA: Akkor én mentem. *(Jánosnak, ironikusan.)* Vár a család.
JÁNOS: Akkor siess.
OLGA: Nyolc után hívj. Legyetek jók. *(Ki.)*
LILI: Mi volt ez a legyetekjók?
JÁNOS: Mi lett volna? Jogos intelem. Bárkit megillet, még engem is. Elvigyem a kórházig?
LILI: Köszönöm, nem.
JÁNOS: Akkor reggel.
LILI: Várja a család?
JÁNOS: Így is mondhatjuk.
LILI: Mennyi idős a lánya?
JÁNOS: Nincs lányom.
LILI: Pedig megesküdtem volna.
JÁNOS: Annácska, ez egy színház. Mit tanult maga a főiskolán?
LILI: Bocsanat, elfelejtettem. Pedig már mondtam. Tanár úr.
JÁNOS: Vannak minták, amiket nem szabad továbbadni.
LILI: Ezért nincs gyerekük? Ez agyrém. Ha mindenki így gondolkozna, kihalnánk, mint a dinoszauruszok.
JÁNOS: Valószínűleg nem vesztenénk sokat.
LILI: Tényleg? Akkor legyen következetes.
JÁNOS: És akasszam fel magam?
LILI: Például. Vagy ne adja tovább esténként száz embernek a mintáit.
JÁNOS: Lehet, hogy igaza van. Na, mennem kell.
LILI: És a felesége mit szól majd vasárnap a premierhez? Vagy ő már megtanulta, hogy ez színház?
JÁNOS: Nem jár színházba.
LILI: Nem érdekli, hogy maga miket csinál?
JÁNOS: *(Élesen.)* A fiatal színésznőkkel legalább akkora fenntartásai vannak, mint a munkámmal.
LILI: Megértettem.
JÁNOS: Úgyhogy nagy hibát követtem el. Én kellett volna észnél legyek... Maga viszont szerencsére el se vesztette az eszét.
LILI: Ha a tanár úr mondja, akkor az így is van.
JÁNOS: Ne tanár urazzon.
LILI: Akkor maga se mondja meg helyettem, hogy én mikor mit érzek.
JÁNOS: Miért, mit érzel?! Mennem kell!
LILI: És ne ordibáljon, és ne tegezzen, különösen, ha annyira észhez tért.
JÁNOS: Sajnálom!
LILI: Nem úgy tűnik.
JÁNOS: Nézze, Anna. Az van, hogy... Megpróbálom elmondani.
LILI: Akkor mondja el. Biztosan sikerülni fog.
JÁNOS: Lehet, hogy ez magának valószínűtlen, de nem szoktam megcsalni a feleségem.
LILI: Nem valószínűtlen.

Magyar epigrammák

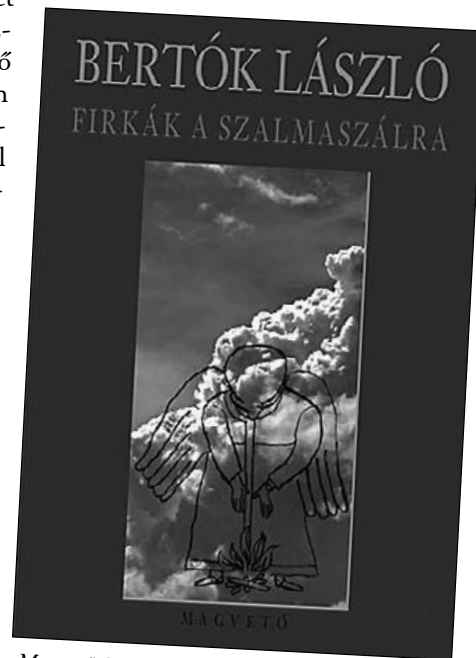
Bertók László: Firkák a szalmaszálla

A rendkívül változatos és sokszínű, rendszeresen megújuló Bertók László-életmű az egymásból sohasem kiszámíthatóan következő, sokszor épp a várhatóságot kijátszó pályaszakaszokból épült, és épül tovább a mostani, kizárólag kétsoros, rímes verseket közlő kötettel. A négyszázöt, a hosszú ideje létező bertóki, a hármasságokon alapuló matematika szerint háromszor hármásával csoportosított, aztán e csoportok háromszor ötösével ciklusba szedett, majd három ciklusban kötetté szerveződő vers-alakzatok a sajátos szerzői versforma-szótárban a „firkák” nevet kapták. Odavetett, sóhajnyi, könnyű kézzel írt verseknek tűnhetnek ezek, de tévednénk, ha pusztán a rövidségük miatt periférikusnak vagy komolyan alig-vehetőnek gondolnánk őket. Ha egy négysoros klasszikussá válhat, ha a haikut ma már az öt méltán megillető helyen kezeli a kritika, akkor a kétsoros is igényt tarthat a méltányos figyelemre, főleg akkor, ha ezeket egy olyan formamester írja, mint Bertók, és ha ezek a versek ilyen nagy mennyiségben, ráadásul jól körülhatárolható tematikus rendben kínálják magukat.

A „fírka” tehát egy önironikus megnevezés csupán, amilyen a szintén szerénynek ható

„szonettke”, a „háromka” vagy a „hosszúka” is volt az életmű korábbi kötetekben. A néha egyébként a szöveg és a versmondat részévé váló címmel együtt háromsoros versek látszólag a haiku-szerű, szintén rímes „háromkák”-hoz állnak a legközelebb, de voltaképp egy ennél korábbi ciklussal keresnek kapcsolatot. A *kettészakadt villamos* című, az 1987-es, közvetlenül a szonettkönyvek előtt megjelent, meglehetősen eklektikus, útkeresést és bizonytalanságot sejtető, de utólag épp a Bertók számára áttörést hozó szonettek miatt árnyékban maradó kötet *Magyar epigrammák* című ciklusára gondolok, melyben negyven disztichont olvashatunk. Az akkor egészen új irány volt, de aztán sokáig egyáltalán nem volt e költészetben belül végiggondolva. Pedig a költő nyelvváltásának, tehát annak a példaértékű poétikai változásnak, mely Bertók korai, népies, a falu világá-

nak problémáit a közösség nevében megfogalmazó költészetét személyes, befelé forduló, képi világában is tökéletesen újjáteremtett lírává formálta, ez a kötet és benne ez a kifejezetten elmélkedő-bölcselkedő, elmélyült gondolatiságot ígérő ciklus fontos dokumentuma. És igazán most láthatjuk, hogy az akkor kezdődő pályaszakasz jelentős részének formai tekintetben is előzménye.

Magvető, Budapest, 2015

JÁNOS: Nagyon kedvelem magát, de...
LILI: Köszönöm, az külön jólesik ha kedvel.
JÁNOS: Mit akar hallani?! Mit?! Azt, hogy húsz éve csak a feleségemmel vagyok képes szeretkezni?
LILI: (Odaáll elé.) Elhiszem... Én pedig frigid vagyok.
János lecibálja a ruháit, szeretkezőnek. Kifulladásra fekszenek egymás mellett.
LILI: Szeretlek. Hallod? Szerelmes vagyok.
János kótorászik a zsebében, rágyújt.
LILI: Ugye, nem hiszed, hogy én bárkivel?
JÁNOS: Nem.
LILI: (Felül mellé.) Kérek én is.
János odatartja a cigarettás dobozt.
LILI: A tiedből.
János a kezébe adja az égő cigarettát.
LILI: Mi történt?
JÁNOS: Semmi. Semmi nem történt. Nem történhetett, és nem is történt. Semmi.
LILI: ...értem.
JÁNOS: Akkor jó.
LILI: Muszáj engem is büntess?
JÁNOS: Nekem nem itt a helyem.
LILI: ...azt hazudsz magadnak, amit akarsz.
JÁNOS: Nem hazudok! Nem ez a dolgom! Nem itt a helyem!
LILI: ...mint egy ócska Péter.
JÁNOS: Ne pétérezz!
LILI: Igenis, tanár úr.
JÁNOS: ...de jó lenne most egy szívroham.
LILI: Nincs olyan szerencséd.
JÁNOS: Tudom. (Feláll.) Mennem kell.
LILI: Akkor menj.
JÁNOS: Semmi nem történt. Semmi. Nem történhetett, így nem is történt. Semmi.
LILI: (Össz húzza magát a ruhát.) Milyen hideg van itt, Istenem. (Ki.)

TIZENKETTEDIK JELENET

JÁNOS: Tíz múlt.
SÁNDOR: Bocsánat. (Behúzza a székét középre.)
JÁNOS: Klári hol van?
SÁNDOR: Felhívott, hogy késik.
JÁNOS: Téged hívott fel? Hogy késik az én próbámról?
SÁNDOR: Biztos itt lesz nemsokára.
JÁNOS: Akkor most jön, vagy nem, vagy mi van?
SÁNDOR: Én addig összemondom a szöveget.
JÁNOS: Ezt imádom benned, Palikám. Hogy pár nappal a bemutatás előtt egyedül összemondod.
SÁNDOR: (Elővesz egy papírt, olvasni kezd.) Tegnap este a...
JÁNOS: Ugye, ez valami vicc. Hogy olvasod.
SÁNDOR: Ezt nem tudom fejből.

JÁNOS: Én megőrülök.
SÁNDOR: (Olvas.) Tegnap este a (dadogva) este a Rózsa bisztróban...
JÁNOS: Ebben a darabban nincs Rózsa bisztró, Palikám. Tudod? Ez a baj. Hogy nincs.
SÁNDOR: Tudom. (Olvas.) Tegnap este a Rózsa bisztróban, a premier után...
JÁNOS: Komolyan, neked elment az eszed. (Ránéz az órára.) Kimegyek, felhívom Klárit, ezt így nem lehet.
SÁNDOR: Majd jön Klári. Ezt én most fel akarom olvasni neked... Tegnap este a Rózsa bisztróban, a premier után jelen volt: név kihúzza, név kihúzza...
JÁNOS: ...ez mi?
SÁNDOR: ...név kihúzza, Kerekes Pál, és név kihúzza. A disszidens Sárdi Gáspárról folyt a beszélgetés, amit én kezdeményeztem.
JÁNOS: (Fagyottan.) Hagyd abba.
SÁNDOR: Ne haragudj. Muszáj végigolvasnom. (Szinte sírva.) Muszáj. Érted?
JÁNOS: (Bólint.)
SÁNDOR: Az állításomra, hogy az a magyar színész, aki disszidál, szakmai öngyilkosságot követ el, Kerekes Pál, zárójel, Palika, szokása szerint, kissé ittasan azt mondta, ő szívesen...
JÁNOS: (Halkan.) Hagyd abba. Kérlek.
SÁNDOR: Mondd azt, hogy nem te írtad... Hallod, János?... Nagyon kérek, mondd azt, hogy ez a Janicsár fedőnév nem te vagy.
JÁNOS: ...Klári miért nincs itt?
SÁNDOR: Mert megkértem.
JÁNOS: ...mutattad neki?
SÁNDOR: Ugyan. Tudod, mi fáj? Nem a zárójel, Palika, hanem a szokása szerint. Miért kellett azt írnod nekik, hogy szokásom szerint? Én nem voltam alkoholist, János. De hiszen tudod. Miért szokásom szerint?
JÁNOS: ...mióta tudod?
SÁNDOR: Ma reggel kaptam.
JÁNOS: Nem igaz.
SÁNDOR: Kérlek, hidd el, tényleg ma reggel kaptam. Csak kíváncsi voltam. Valaki segített. Tudod, most lehet.
JÁNOS: Igen, most lehet.
SÁNDOR: Ezt is te írtad, meg a darabot is. Írd bele valahogy.
JÁNOS: Ezt nem lehet, hát nem érted?
SÁNDOR: Én nem mondom el nekik. Klárinak se mondtam el. De legalább arra a Möbius-szalagra írd rá, kérek... Nem az igazság miatt. Engem az igazság nem érdekel, én már szarok az igazságra.
JÁNOS: Se te, se én nem szarunk az igazságra.
SÁNDOR: Belepustulsz. Írd bele valahogy, kérek. *Karcsika be, összeszed mindent.*

Hiszen már a 2004-es *Háromkák* kötet egyébként címnélküli versei is ennek a folyamatnak a részei. Ott az első sor végének rímhívó szótagjai a harmadik sor végén kapnak választ, tehát voltaképp ott is csak két egységről van szó – már ha a tördelés és a soráthajlás egyébként a versben sohasem elhanyagolható szerepéről megfelelkezünk. De azok is inkább epigramma-szerűek, mint haikuk – a forma voltaképp félrevezető volt, rossz irányba terelte az olvasói figyelmet. Jász Attila meggyőzően érvelt amellett (*Jelenkor*, 2004/12.), hogy a szatirikus hangú, aktualitásokkal teli, néhol szórakoztató versek nagyon messze vannak az inkább elmélkedő, a természeti képeket kedvelő, metaforikusabb, elvontabb japán haiku-hagyománytól. Ezek a rövid, tömör, csattanóra épülő, sok költői kérdéssel operáló, a kihagyásokat és az üres helyeket kedvelő, nagyon szellemes és ötletes szövegek az epigrammákhoz állnak közel, vagy inkább: maguk is azok.

Mindez fokozatosan igaz a mostani kötet verseire, melyekben a személyes, hétköznapi ügyek, az eleven emlékek és az aktuális politikai kérdések foglalják el a legnagyobb teret. Érdemes tehát ezeket közelebbről is megvizsgálni. A nemrég nyolcvanadik életévét betöltő szerző verseiben nagyjából másfél évtizede jelent meg az öregedés és vele a betegség, azaz a test hanyatlása, mint téma. Az első versek a meglepetésről szóltak, aztán ez döbbenetté, majd ijedtséggé alakult, amit az ösztönös tiltakozás erősített, hogy mostanra a belátás hangjai vegyék át a hangsúlyt, amiben a jajgatás, a panaszkodás és az önsajnálát ugyanúgy helyet kaphat, mint az ironia és a humor. A „sose halunk meg” lendületét fogta vissza az öregedés első tapasztalata, a „velem is megtörténhet” valósága váltotta ki a döbbenetet, az élet törvényszerűségeinek elfogadása pedig azt a nem egészen belenyugvó beszédpozíciót szülte, ahonnan a mostani verseket halljuk. Elfogadó ez a magatartás, hiszen nem tiltakozik a megállíthatatlan ellen, de nem megtört, mert azt sugallja, lehet késleltetni az elkerülhetetlent, és akár épp a verssel lehet erősíteni a kötődést az élethez.

Az őszikék-hangulatú szövegek rövidege mintha azzal a félelemmel is összefüggne, hogy talán nincs is másra idő, mint ezeket a kétsorosakat megírni: amíg lehet, gyorsan a falra vagy egy papírfecniire írni, mert ki tudja, lesz-e lehe-

tőség holnap is megtenni ugyanezt. A halál fenyegetése mindent ural, a testi nyavalyák és az egyre sűrűsödő és erősödő fájdalmak, a gyakori orvoslátogatások pedig szüntelenül emlékeztetik is a beszélőt erre a fenyegetésre. Úgy tűnik, már csak egy hajszálon múlik az élet, vagyis inkább egy szalmaszálon – és erre a metaforikus szalmaszálon íródnak a szövegek, de úgy, hogy az írás maga is mintha erősítené a médiumát. Nem csupán arról van szó, hogy a vers lenne az utolsó szalmaszál, azaz az utolsó reménység az élethez kötődő kapcsolatok megerősítésére, hanem arról is, hogy a versírás maga teremti meg a kapcsolatot az élettel, és szüli az utolsó utáni reménysugarakat is. Vagy ahogy a szöveg fogalmaz: „Most akkor az utolsó szalmaszál tart, / vagy firkáid tartják a szalmaszálat?” (*Szalmaszál*).

Mintha a vers tartaná tehát életben az önéletrajzi beszélőt, ami afféle visszaigazolás is, hiszen a kötetben többször is felelevenítődik az az ötvenes évekbeli trauma, ami éppenséggel előlkte a költészettől a fiatal Bertókot. Az 1955-ös perbe fogásáról és az elítéléséről van szó, ami az akkor írt, tinédzserkori verseit paradox módon valódi tétellel bíráló, a saját életét alapjaiban felforgató versekké avatta, de ami egyben arra is megtanította, hogy írni egy diktatúrában veszélyes, az írásért büntetés is járhat – és ha az akkor még nem életpályának gondolt, inkább csak alkotóköri önkifejezésre szolgáló költészetnek ilyen hatása lehet, akkor talán jobb nem írni. Ezt sugallja a józan ész, de ezt tanácsolja a környezet is: „Ha a versekért becsuknak, ne írsz verset. / Mondta anyám sírva, mikor kiengedtek.” (*Anyám*, 1956). Bertók mindezek ellenére mégis költővé vált, és az új kötetben ezt a két élményt köti össze az egymás mellé kerülő versekkel: az egykor bajt hozó, a szerző sorsát és személyiségét visszafordíthatatlanul megváltoztató költészet tarja most életben – a vers, ami a külső nyomás ellenére vált hivatássá és nem csupán az élet részévé, de valamiképp magává az életté, most az egyik utolsó mentsvár: visszad valamit abból, amit az egykori fiatalembertől elvett. Oda-vissza játék ez tehát, az élet és az irodalom efféle, talán romantikusnak ható egymásba fonása, ami természetesen azt is jelenti, hogy a mondat és a vers nem a nyelv, hanem az életvilág felől nyeri el a maga igazságát.

Voltaképp döbbenetes, hogy a börtönévek és az igazságtalan meghurcoltatás milyen mély

nyomokat képes hagyni a lélekben. Az elmúlt évtizedben megjelent Bertók-kötetekben egyre gyakrabban, egyre erősebben és egyre intimebb részletekbe menően tárul fel ez a hatvan évvel ezelőtti trauma, és most érthetjük meg igazán, mi is történt a börtönben töltött hónapok alatt, mennyi méltánytalanság, megaláztatás és fájdalom jutott ki nyilván minden más elítéltnak is. A kegyetlenkedő motozások és az őrült látomásokat hozó magánzárka bizarr valósága tárul fel például, vagy az, hogy a zsúfolt cellákban ketten aludtak egy ágyban, aminek kellemetlen intimizását idézi fel egy erre emlékező versben a „segg” szó: „Négy vaságy, nyolc pokróc, nyolc rab egy cellában.../ Egy nagyseggű bányász volt a hálótársam.” (*Börtön*, 1955, *Kaposvár*). A védtelenséget jelentő meztelenségre és a legszigorúbban vett személyes szférát megsértő, ki nem mondott, de könnyen elképzelhető érintésekre utal a *Börtönben*, 1956, április: „Babot válogatsz, s mármár, jaj, szabad vagy, / de a zárka előtt csúnyán megmotoznak”.

A néhol a tabukat érintő intimitás megjelenése egyébként is újszerű, figyelemre méltó elem Bertók költészetében. A börtönélet mellett ilyen szituációkat szül a kórházi lét is, ahol a legkülönbébb vizsgálatok és a katéterek jelentik a határléptést („Vájkálnak benned / ujjal, tükörrel, katéterrel, / de azt egyik sem, amit érzel.” – *Vájkálnak benned*), de ilyen a nem szűnő, meglepő helyzetekben felbukkanó nemi vágy és az arra hetven fölött már nem a megszokott módon reagáló férfitest. A börtönben a kiszolgáltatottság, a kórházban a bizalom, a találkozásokban a férfiúi büszkeség őrzése és igénye munkál, de mindhárom esetben ott a feladás, a beletörődés, a gyengeség vagy az esendőség beismerése, és persze ott a bertóki ironia is, a száj sarkában éppen csak megjelenő mosoly: „Nini, a nénin tenyérynél fürdőruha. / Ő írta volna fel, a bácsik orvosa?” (*Tenyérynél*). Sőt, mint ebben a kétsorosban is, ahol a gyógyfürdő a vers tere, néha az orvosi váró vagy a nővérekkel való találkozás hozza elő a hódítási vágyó, a nőket az udvarlással is megtisztelő örök-férfit: „Ne orvosokhoz jársz, hanem többet szexelj! / Pirít rám egy sápadt, sánta öregember.” (*Többet szexelj!*) A romlékony, öregedő, lassuló test egy másik, egy szabadnak, tisztának, végtelennek képzel, de végső soron láthatatlan testbe, egy-egy női testbe kapaszkodva próbál ellenállni a pusztulásnak, de a beszélő közben elgondolko-

dik azon is, mit jelent megnézni és megkívánni egy nőt, mit jelent ebben a helyzetben férfiként működni, büszkének lenni, élni, és mindebben mégis megérezni a végességet: „A félmeztelen testek nyers tömegében / a parton sem csak a gravitációt érzem.” (*Vénember*).

Lehet ragaszkodni a fiatalsághoz, de ha ez a ragaszkodás görcsös, azaz túlfeszül, küzdelmes, akkor komikus is lesz, az pedig egy másik nézőpontból kínos, sőt fájdalmas: „Képzeld el a golyát, aki vénségére / nem száll, hanem létrán mászik a kéményre.” (*Létrán mászik*) Lapis József azt írja a versről, hogy „a kémény egyszerre testesíti meg a fölfelé törekvés igényét, valamint (az implikáltan ott lévő fészék révén) a biztonság terét is.” (*Jelenkor*, 2015/12., 1312.), sőt, a golyát mint költő-allegóriát egyenesen Baudelaire saját szárnyaiban botladozó albatroszának mai és magyar változatának tekinti. A versben még szárnyaló, de a hétköznapi életben már egyre nehezebben boldoguló, öregedő költőalak jelentős erőfeszítéseket tesz azért, hogy épp az öregséget színre vivő szövegekben a korábbi könnyedség jelenhessen meg. De közben a „kémény” motívuma a merev fallosz, mint láttuk, több más versben is megjelenő, az öregséggel a maga természetes módján összefüggő problémáját jelenvalóvá teszi – ami épp az emlegetett finom, ízléses tabutörés vonalába illeszkedik.

Nagyjából tizenkét év termése tehát a kötetben olvasható, valamivel több mint négyszáz kétsoros. Rengeteg költői ötlet, kép, különféle nyelvi megoldás és remek rím folyt bele ebbe a nagy ívű tervbe, és hozott létre egy olyan, ciklusonként és pláne kötetként egyetlen nagyformaként működő gyűjteményt, mely újra visszaigazolja Bertók kivételes formakultúráját és állandó kísérletező kedvét. Ez az új forma a játékoságnál és a néhol valóban egészen bámulatos rímeknél sokkal mélyebbre vezet: egy elhalkuló, de a megszólalás lehetőségéért küzdő hangot hallunk, mely csak ezekre a sóhajnyi sorokra erősödik fel – így a szövegtest is arról ad hírt, amiről végig szó van: az elgyengülésről, a kedvetlenségről, az alkotói energiák széttöredezéséről. Mintha azt mondaná a forma is, hogy 'nem megy most több', és ez az üzenet talán a mondatokénál is megrázóbb, az egyes szavakénál is meghatóbb. Egy öreg és beteg beszélő mutatja meg magát ezekben a versekben, élesen, őszintén, húsba vágóan, de van valami más is itt, amit talán az énről szóló igazságnak

Az öregedés könyve

Oravecz Imre: Távozó fa

Oravecz Imre új verseskötetét olvasva újból elgondolkodhatunk azon, hogy mennyire esetleges a műfaji megnevezés. Versek hallatán ugyanis hajlamosak vagyunk holmi szabályos ritmusba hajlított sorokra, szakaszokra, szövegekre gondolni. Mint például Berzsenyi Dániel *A közelítő tél* című elégiája. Oravecz Imre versei azonban nem igazodnak a tradicionális poétikai kánon követelményeihez. Szabálytalanok, szokatlanok. A kötet tematikája, a szövegek nyelvi megformáltsága, a lírai én jellege és hangvétele, a perspektíva sajátossága együttesen formálja rendhagyóvá a verseskötet anyagát. Magányos öregember ül az ablaknál. Nézelődik. Töpreng. Ír. Sms-szerűen talán így foglalhatnánk össze a kötet lényegét.

Az elmúlás problematikája az antikvitás óta jelen van a költészetben. Még külön műfajt is kitaláltak hozzá: az elégiát, amelyben a poéta mélyeket sóhajtva, rezignáltan veszi tudomásul az idő, az élete múlását. Alapvető, az embert kezdetektől fogva foglalkoztató témáról van szó, hiszen létünk végességének tudata, a halál elkerülhetetlenségének gondolata humanizál valójában minket. Az öregkor azonban már kevésbé költői téma. Oravecz Imre esetében azonban éppen erről van szó:

verseiben az emberi lét végességének mindenkre vonatkozó ontológiai tételéről öregsége megélésére tevődik a hangsúly. Pontosabban a létből való kilépés folyamatára, az öregedéssel járó, személyes tapasztalatokra. Más ugyanis a „közelítő télről” fiatalon, s más öregeknél írni. Huszonévesen játszani el az elmúlás gondolatával, mint tette Berzsenyi klasszicista módon cizellált költeményében, vagy hetven felé közeledve, mint Oravecz Imre, nap nap után átélve az élete múlására figyelmeztető, riasztó jeleket, az öregedéssel járó fizikai-szellemi leépülést, melyet lehet ugyan késleltetni, de megállítani, visszafordítani semmiképpen sem. Az öregség Arany János *Ősziéjében* is szubjektív tapasztalatként jelenik meg. Arany annyira személyesnek érezte a Margitsziget meditálásra, emlékezésre, számvetésre készítő környezetében fogant kései verseit, hogy a kíváncsi tekintetek elől kapcsolos könyvbe zárta őket. Az

öregkor perspektívájából visszatekintve a nemzet koszorús költőjét nem a jól végzett munka utáni megnyugvás, hanem a kínzó elégedetlenség, az elhibázott élet miatt érzett keserű fájdalom fogta el (*Epilógus, Vásárban*). Jorge Luis Borgesnél viszont az öregség és vakság kettőse egyaránt jelentheti a boldogság évadát (*A homály dicsérete*), s a sokszínű világgal való kapcsolat ellehetetlenülését [*A vak (I)*]. Akad persze a szabályt erő-

Magvető, Budapest, 2015

Remény jellege

Államalapítónk oszlopa jellege

nevezhetünk, és ami csak egy ilyen versvilág belső szabályai között tud ekkora erővel megjelenni. Bertók mer a versben két sorra támaszkodni: „Dráma, eposz, regény, önéletrajz helyett / két sorra teszed föl életedet?” (*Helyett*), de közben folyamatosan működteti a szalmaszál gyengeségének és kicsinységének metaforikus hozományát és a fűszálat eszünkbe juttató költészettörténeti kontextusát is.

Amikor a kontextusról beszélünk, gondolhatunk az *Esti kérdés* „vedd példának a piciny fűszálat” felszólítására, vagy a *Nem én kiáltok* szintén felszólító módú tanácsára: „légy egy fűszálon a pici él” – és bár mindkét idézetben ott a kicsinység, az első inkább az élethez való ragaszkodás okaira kérdez rá, a második pedig a világban

való feloldódás igényét állítja szembe az apokaliptikus fenyegetéssel, de mindkettő támogatja a kötet poétikai tervét is. A bertóki beszélő a maga rezignáltságával szól a betegségekről, a testi és a lelki fájdalmakról, a múltbeli megaláztatásairól, de úgy, hogy közben egy szalmaszálon, mint az élet és a halál határán egyensúlyozik a szöveg is, az állandó fenyegetést és a menekülés sóhajszerű vágyát fogalmazva meg újra és újra. „Itt settenkedik, ki-bejár a lakásba, / senki se beszél róla, de mindenki látja.” (*Az árnyéka*) – de a vers beszél erről is, beszél a tabukról, az elmúlásról, a csalódásokról, de ugyanígy önmagáról, a versről. Bertók László tehát ebben a kötetében is megoszt velünk mindent, amit az irodalomról és a versről gondol, amit az életről tud, amit a haláltól vár.

sítendő kivétel is: Szilágyi Domokos viszonylag fiatalon írta meg egyetlen kétségbeesett kiáltásba sűrített, tragikus hangszerelésű poémáját, az *Öregék könyvét* (1976), e téma kétségkívüli csúcsteljesítményét, mely egyben a halál előszobájába került, idős emberek életszeretetének megrázó lírai dokumentuma is.

Oravecz Imre kötetének hangvételére a visszafogottság, a már-már mániákus pontosság-igény jellemző. Aprólékos megfigyeléseinek és részletező leírásainak, leltárszerű összegezéseinek és epikus szövésű szövegeinek sajátja a tárgyilagosság és a személyesség ötvözése. Ugyanakkor a verseskönyv mottójának választott Kempis Tamás-idézet a minimalista nyelvi megformálásra figyelmeztet: a lehető legkevesebb képpel, szóval fejezni ki az igazságot. Így a címbeli megismerés után elvélve találunk csak költői képeket. A dísztelenség funkciója akár az is lehet, hogy ráirányítsa a figyelmet az öregedéssel járó hiányokra. E kevés materiából építkező, ciklusokra tagolt költői világ igen egységes. Kivétel talán a két utolsó ciklus, a *Madárnapló* és az angol nyelvű *December, morning*, melyek amolyan függelékként hatnak az előző négy füzér (*Téli éjszaka, Helyreállítás, Távozó fa, Matyi*) tematikai egységével szemben. A kötet nyitánya, az *Alkony* előlegezi mindazt, ami a versekben részleteződik: „A ház előtt kert, / a kert alatt völgy, / a völgyön túl hegy, / a kertből a napot nézem, / mely leáldozóban van a hegy mögött.” Benne vannak a verseskönyvet meghatározó toposzok: a ház, a kert, a völgy, a hegy, a nap, azok az archetípusok, amelyek a lét teljességét jelzik kint és bent, lent és fent, fény és árnyék, földi és égi tagolásával. A lemenő nap nézése a címbeli időtoposszal az elmúlás gondolatára erősít rá. (A kötet jellemző évszaka a tél, mely ciklus- és verscímként is egyaránt kiemelt helyen áll: *Téli éjszaka, Tél*). Mindehhez a szemlélődés nyugalma társul. A lét folyamából mintegy pillanatszerűen kiragadott kép ez. A rajta megjelenő valóság részletezése többféle perspektíva által valósul meg. Kifelé és befelé, múltba és jövőbe, e világra és túlvilágra egyaránt tekinthetünk általuk. Ezek a nézőpontok egymást kiegészítve, több oldalról fókuszálnak az öregedés valóságára. A lét fölleltározása, az események újrajátszása, rögzítése viszont csak akkor nyerhet értelmet, ha valakit érdekel, „*kinek mindent el lehet mondani, / ki megérti.*” (*Készülődés*) Vagyis az élet akkor válhat csak teljessé,

ha nem marad visszhangtalan. Oravecz Imre a gondos gazda lelkiismeretességével készíti a leltárt. Számol, mérlegel, összevet (*Alapművelet, Összegzés*). Mindenre kiterjed a figyelme, ami az elkerülhetetlen bekövetkezétre, élete fogyására utalhat. Az első nyugtalanító jelekre, a tünetek szaporodására, a fizikai változásokkal járó lelki vonatkozásokra. Fontos szerepe van ebben a külvilágnak, például az ismerős táj, a Pipis-hegy kapaszkodójának: „*nyomást éreztem a mellkasomban, és ziháltam küssé, / (...) évek óta az öregedésre készülök, / mégis váratlanul ért, / hogy ilyen szemérmetlenül és közönségesen megérkezett.*” (*Az öregedés érkezése*) Az öregedéssel járó testi leépülés észlelése a lelki békesség utáni vágyakozást erősíti benne, a szemlélődés kínálta időtlen öröm utáni sóvárgást: „*nem figyelni az idő múlását, a fény változását, / hanem csak ösztönösen tudni, számon tartani, / mekkora utat tettek már meg az árnyékok, / és mennyi van még hátra a napból.*” (*A hosszabbítás vágya*) Az öregedésre való eszmélődés aggályos önmegfigyelésre készíti: „*elmém tiszta, / teszem némi keresztcsonttájéki fájdalomtól eltekintve / még normálisan működik...*” (*Az öregedés hajnalán*) Körülötte minden arra figyelmezteti, ami benne játszódik le: cseresznyefája kiszáradása (*Távozó fa*), háza fehér falának az idő múlását naptárként jelző fokozatos szürkülése, sötétedése (*Naptár*), a behavazott juhar tűnékeny látványa a zimankós téli időben (*Tél*), a tükörben maga helyett látott, öreg körtefa képe (*Tükör*). A kötetben gyakorta felbukkanó életfa toposz mellett fontos szerepet kap az ablak motívum is: konkrét funkcióján túl az eszmélődés, a felismerés, a különféle világszintek összekapcsolásának eszközeként működik (*A látvány dicsérete, Látkép, A hosszabbítás vágya, Az öregedés hajnalán, Tél* stb.). „*Oldalvást süit a decemberi nap, / a nyugati ablaknál ülök, / írni akarok, / de egyelőre várok, / és az üvegen át a csupasz juhart nézem, / mely az ablak előtt áll, / de mögötte óhatatlanul látom a kocsiszn tetejét is, / azon túl pedig a hegyet, / mely érintkezik az éggel.*” (*A távlat beszűremlése*)

Az öregedéssel járó tünetek, betegségek s a velük szembeni védekezési mechanizmusok „*költőietlen*” témája megkerülhetetlen a magát aggályosan figyelő ember számára. A vérnyomásmérés rutinszerűvé váló napi rituáléja, a bevásárlócédula elkallódása miatt érzett pánik, a Raynaud-szindróma tünetei (az ujjak elfehéredése és érzéketlenné válása), az Istenhez való

fordulás gyakorisága (*Újdonságok*), a reumatikus fájdalmak jelentkezése és a csökkentésükre javallott orvosi módszer (*Szög*), a tragikomikusan ható felejtés (6) öniróniával fűszerezett tárgyilagossággal kerül bemutatásra. A *Reménytelen küzdelem* című vers a különféle betegségek elleni gyógyszerek felsorolásával, az egészséges életmód szakszerű részletezésével összegezte az öregedés elleni harc lehetőségeinek s egyben hiábavalóságának is: „*töröm magam, / de hiába, / nem tudom kijátszani az öregedést, a természetet.*” Így aztán előbb vagy utóbb elérkezik az ember élete utolsó stációjához. „*(...) végül az maradt, / ki most vagy, / a reszketeg aggastyán, / ki utoljára megy el.*” (*Részletekben*) Még el lehet ugyan játszani az életből való távozás variációival: a halálos baleset, a megfagyás, a különféle betegségek vagy a végelgyengülés okozta halál gondolatával, ám e lehetőségek mind csak a vég elkerülhetetlenségét hangsúlyozzák. (*Változatok*)

A létből való távozás mikéntjeit az *Utoljára* című vers anaforikus ismétléseivel archaikus ének benyomását keltő szövege részletezi. A középkori, keresztény Európában a danse macabre műfaja hirdette a halál természetes, mindenkire vonatkozó, „demokratikus” jellegét, amit a megváltásba vetett hit, az örök élet tézise tett elviselhetővé. Oravecz Imrénél nem a túlvilági össz-

komfort elérésére tövődik a hangsúly, hanem az átmenet számára leginkább elviselhető voltára: „*kössön le a zuhanás, / és ne érjen véget a padlónál, / folytatódjon utána is, / nyíljon meg a padló, / azon keresztül zuhanjak bele valami fényes mélységbe vagy feketeségbe, / és csak zuhanjak, csak zuhanjak, / míg ki nem alszik a tudatom, / nem vagyok rá méltó, / de ilyen halált adj, Istenem, / ilyen váratlant, gyorsat, kegyeset.*” (*A kérdés részletezése*) S mi történhet ezután? A *Fordított halotti beszéd* a jövőből rendhagyó rájátszás első szövegmémlékünkre. Ezúttal ugyanis nem a pap beszél, hanem a halott. Bensőséges hangvételű, túlvilági üzenetét a sírt körülálló fiaihoz címezi. Még vigasztalja is a hátramaradottakat, mondja a magáét, s közben örül annak, hogy ott állnak fölötte. Hogy emlékeznek rá: „*gyertek el máskor is, / csak jobb, / ha itt vagytok, / küssé olyan, / mintha még mindig veletek lennék, / mintha még mindig élnék.*”

Nem könnyű olvasmány Oravecz Imre verseskönyve. Inkább megkönnyebbülést, mintsem az olvasás okozta örömet vagy katarzist érezhetünk a befejezésekor. Magányos öregember ül az ablaknál. Nézelődik. Töpreng. Ír. Szoktat a mindenféle nyavalyával járó öregedés és halál gondolatához. Mi pedig alkonyok közeledtén eltöprenghetünk megismételhetetlen életünk csodáján.

Lovas jelige

► SZIL ÁGNES

„Jobbról egy vár, balról egy Parlament”

Bartis Attila: A vége

Az elmúlt esztendő egyik leginkább várt kötete volt Bartis Attila nagyregénye, *A vége*. Megtelepedett a népszerűségi és szakmai listákon, mindazonáltal *A nyugalom* elsőprő sikere után e kötet fogadtatása korántsem volt olyan egyértelműen pozitív, mint amelyre a várakozásból következtetni lehetett.

A vége felütése nagyszerű, már az első bekezdésben benne van minden, amit egy Bartis-nagyregénytől várunk: erős mondatok, meglepő fordulatok és drámaiság. Aztán előrehaladva az olvasásban mindez visszaszorul, lelassul, azt lehet mondani, hogy átadja magát valami ráérős hömpölygésnek. Míg *A nyugalom* és *A Lázár-apokrifek* minden oldalán van valami (nyelviségében is) unicitás, olyasmi, amire lehetetlen nem felkapni a fejünket, nem beszámárfülni itt meg ott (hiszen a mi könyvünk, úgy jelölgetjük, ahogy akarjuk!), addig *A vége* valahogy kis történetekre esik szét. Akadnak hihetetlenül erős részek, amelyek valódi mesterművek, mint a korábban folyóiratban már közölt A páva vagy Lajka története, a zú: ezek hatásától az olvasó aligha függetlenítheti magát, ugyanakkor azonban a regény olvasásakor van olyan érzése is, főképp a regény utolsó nyolcvan oldalán, hogy tulajdonképpen mégsem tudott meg semmit. Bizonyos történetiszálak irrelevánsak, és mintha csak ürügyül szolgálnának arra, hogy az író – még ha a szó legpozitívabb értelmében is – bölcsekedjék. „Az, hogy kibe szeretünk bele, soha nem döntés kérdése. Az, hogy kit szeretünk egy életen át, mindig döntés kérdése.” A mondatpár – mit is tagadjuk? – igaz, ám valahogy nem Bartistól akartuk ezt megtudni.

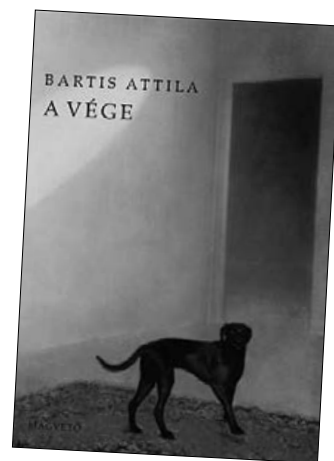
A nemzedékünk (vagy apáink nemzedékének – életkor szerint) alapélménye az árulás, a besúgás, mi már ebbe nőttünk bele, és ha úgy tetszik – és kérem, figyeljenek a szóhasználat-

ra! –, lehet, hogy haza is ekkor vágunk minket. Nem meglepő hát, ha a jelenkori irodalom sokat bíbelődik az árulással és a besúgással.

Bármennyire is törekszünk rá, hogy Szabad Andrást függetlenítsük Bartis Attilától, azért az olvasó mindig ott fogja keresni az egyik fotográfus mögött a másikat. Az író azt nyilatkozta, hogy a kötet nem önéletrajzi, ám nagyon is személyes – nincs is más választásunk, mint meghagyni neki a visszavonulás lehetőségét. Mindenki abból dolgozik, amiből tud, egyesek csak olyasmiről írnak, ami nem igaz, mások meg kezdik a saját történeteikkel, folytatják a barátaikéival, és így tovább. Bartis azokat a kártyákat játssza ki, amelyek a kezében vannak (fotográfus, besúgás) azt tudja leírni, amije van, ráadásul a megjelenés utáni nyilatkozataiból tudjuk, hogy bekövetkezhet az, amittől sok pályatárs tart, nevezetesen, hogy a könyv egyszer csak valósággá válik, még ha az a valóság ezúttal múlt lett. Történetesen.

Óhatatlan, hogy a korábbi köteteket össze ne vessék a legújabbal, jelen esetben ez az összehasonlítás – műfajisága okán – csak *A nyugalommal* lehetséges. Az anya-regénye mellé megírta az apa-regényt, ezzel kívánna (?) a középnemzedékből a nagy öregek közé lépni, ha ugyan ez meg nem történt már a sokat emlegetett előző regénnyel.

A statisztikából és a pedagógiából tudjuk, hogy a kiugró érték, a dicséret után nehezebb ismét átlag feletti eredményt elérni. *A nyugalom*

Magvető, Budapest, 2015

fel-le ejtegetett szálai, a késleltetések mind működtek. Itt azonban kilógnak a szövegtestből az el nem varrott, fonákra át nem húzott cérnák, és csak találgathatunk, hova is kapcsolódhattak volna. Kornél például, akiről az első időkben sokat megtudunk, akit aprólékos részletességgel látunk a megismerkedés templom-díszletei közepette, s aki szinte ellenpontozza a másik oldalon az apát és a fiút (visszakéri a kiadótól a kötetet – egy másik művészi magatartást példáz), szinte nyomtalanul tűnik el, nincs semmilyen erő, amely a felszínen tartsa. Kornél hozza elő Szabad András folyamatos, kivetített-kiírt önreflexióit, tán ő a jobbik énje is, aki hétköznapiabb, kispolgáribb, mégis bizonyos tekintetben emberibb életet él, mint Szabad: „Nem tudom, miért írom ezt. Ez az egész nem igaz. (...) Kornél azt mondta, ne húzzam ki, szerintem fontos.” Nem kell sokáig tűnődni azon, Kornél szerepének ki lenne megfelelő hordozója. Ha szabad (Szabad?) egy kritikus megjegyzést tennem: szerkesztőnek nem a barátomat választanám, hanem az ellenségemet.

Bartis Attila egy megnyomorodott nemzedéket mutat be, tagjainak a fényes szelek lefűjták a fejükről a kalapot. Kisebb-nagyobb mértékben mindenki sérült, akiket ábrázol, mintha a sérüléseinkből állna össze a világ. Hajlamos vagyok igazat adni neki. A regény minden részletében ennek a generációnak az önmegfigyelését mutatja be, s hogy „az önmegfigyelés után visszajut-e élve. Végül sikerült.” Gagarinnak összejejt. Szabad András is megmenekül, ez lehet a végső konklúzió: van rá esély, matematikai.

Kérdéses *A vége* műfajisága. Ha támaszkodunk arra a félmondatra, amely pozicionálja az elbeszélőt: („amolyan megkerülhetetlen fotográfus vagyok”) művészregény lenne, s valóban beszél a művészet kérdéseiről, de nem ez tűnik benne hangsúlyosnak. Ha nevelődési regény, miért nem látszódik a végpont? Nemcsak a vége, a fejlődés sem látszik, ugyan nem tudjuk, mennyi idő telik el az ötödik és a hatszázadik oldal között, de a gyermeki én ugyanazt gondolja, mint a felnőtt-én, egymással behelyettesíthetők. Kicsit olyan a regény, mint amit a Budapestre került Szabad András lát a hídon: „Jobbról egy vár, balról egy Parlament, középen teherszállító hajó.” Szól a művész(et) természetéről, fekete kutyákról és egész egyszerűen (az úrben sem található) Istenről. Ez utóbbiról különösen megfoghatatlanul: a regény első oldalán megtudjuk: „nem hiszek Istenben”, az utolsó

lapokon pedig: „még mindig nem fogom tudni se (...) hogy van-e Isten.” Épp ilyen eséllyel lehetne családregegy is, ha annak nem lenne aránytalan, pedig igen érdekes része a könyvnek az ősről, rokonokról szóló első rész (csak azt a kamrabeli, teljesen indokolatlan családirást tudnám feledni). Dédapámszabadandrától Anna Záraiig ível a könyv – nem lepődünk meg ezen az utolsó szereplőn, valahogy számítani lehetett erre a fordulatra, amely a könyv 598. oldaláig váratott magára. Lehet, hogy ez lenne a vége „poénja” – ha igen, akkor egészen kiszámíthatóra sikerült. Szabad András a hátsó borító utáni lapon már nem csak láncnyira meri majd nyitni az ajtót, ez lehetne akkor az a bizonyos korábban számon kért fejlődés.

*A vége*ben megvan minden, ami egy felnőtt-regénybe kell: leskelődés, halál, besúgók és őket is elárulók, a legkevésbé sem közhelyes szeretkezés-jelenetek. Az ötven tucat oldal nem volt elég azonban, hogy megtudjam, hová tűnt Kornél Szabad mellől, és mi derült ki azon a stockholmi vizsgálaton (őszintén szólva az utolsó néhány tucat oldalán itt-ott el is veszítettem a fonalat). Nem tudtam szabadulni attól a gyanútól, hogy a regény helyenként tudatosan giccses (nem véletlenül tematizálja is a giccs kérdését), mintha nem akarná komolyan venni magát. A minden diákiúnak kijutó obligát tanárnénit, Selyem Adél selyemkendője, amelyet a csúcspont előtt a szájába töm, talán már azon a naplemente-giccshtáron egyensúlyoz, amely nem veheti komolyan magát. Kifejezetten zavartak a beszélő nevek, még a tisztességes németé, Adler ezredesé is, pedig ő aztán a legkomolyabban elgondolkodtatott. Határozottan Bartis javára kell írni a regény nyelviségét, a szerintem-szerinte-eszmefuttatást Kornél kapcsán, vagy a drámába illő párbeszédek (lehet, hogy ez már a színpadi szerző-lét hozadéka): „Nézd, mit loptam neked, mondtam. Ez mi? Tányérakna, mondtam, és letettem az éjjeliszekrényre a hamutálat. Nevetett.”

Bartis most is azt csinálta jól, amiért eddig csodáltuk: a tökélyig vitt mondatokat, a rövid részeket, amelyek *A Lázár-apokrifek*ben kifogástalanok. Hogy miről beszél, azt néhol nehéz követni, de ahogy elmondja, az nagyon rendben van. S hogy visszakanyarodjak *A vége* művész-regény voltáról írott korábbi gondolatokhoz: a művésznak nem mindig azzal kell etetni bennünket, amit megkívánunk, vagy akár kibír a gyomrunk. Lehet, hogy ettől a regénytől sokáig fogunk még háborogni.

► NAGYGÉCI KOVÁCS JÓZSEF

Az igazság fénye hideg

Orbán János Dénes: A Swedenborg kávéház

„...az angyalok beszéde bölcs, mert az benső gondolkodásukból származik és az ő benső gondolkodásuk bölcsesség, minthogy benső érzelmük a szeretet... azért van bölcsességgel tele és tudják egy szóval kifejezni azt, amit az ember ezer szóval sem volna képes kifejezni.”

(Swedenborg: *Menny és pokol*, 239.)

Ha hihetünk a kötet fülszövegében sorakozó leírásoknak, melyek nyilván a kötetet elsőre kézbe fogó (remélt) olvasónak szólnak, különleges olvasásélmény vár Orbán János Dénes *A Swedenborg kávéház* című, regény megjelöléssel kiadott szövegének olvasóira. Kíváncsi-e ennél többet/jobbat az olvasó? Borges és Da Vinci, Villon és Kafka neve csábít olvasásra, nem is beszélve a címben olvasható Emanuel Swedenborgról, aki titokzatos alakja az európai szellemtörténetnek, pedig műveinek egy része régóta olvasható (*Menny és pokol* című, az angyalok természetéről szóló nagy ívű munkája például magyarul is, a nagyszerű antikvárius, Kállai Tibor (azóta megszűnt) kiadója adta ki Debrecenben, még 1993-ban). A még fel sem lapozott könyv tehát hirdetten titokzatos, miközben erősen hétköznapi és így együtt az olvasó számára ígéretes: feladványt, de megfejtető üzenetet kínál, bevezetést egy zajló, nyüzsgő kultúrvilágba. „A sokszor kiátkozott és sokszor megdicsőült irodalmi fenegyerek, OJD újabb pimasz feladványa a szakmának és az olvasóknak? Annak demonstrációja, miként lehet a pornóba hajló erotikát, a fergeteges humort, a pikareszk és szürreális kalandokat költészetbe öltöztetni?” Ezt maga a szerző teszi hozzá – szokatlan módon –, maga ajánlva saját kötetét (OJD: *A Swedenborg kávéház*, litera.hu, 2015. november 7.)

Ezt a biztatást vonja vissza a szöveg már az első oldalakon. A szerző által elég bőven magyarázott módon. (Lásd pl.: „úgy írtam meg, hogy többféleképpen lehessen értelmezni, megfejteni, de el is lehessen tévedni a labirintusban.” OJD: *Irtózom az unalmasságtól*”, librarius.hu, 2016. január 3.)

A fentieket összeadva: előttünk egy regény, benne kulturális utalások egyfelől, egy önmagában is titokzatos szerzőre való hagyatkozás másfelől, és mellé a szerző deklarált szándéka. Mindez nem is eredményezhet mást, mint a megteremteni akart regényvilágot kifelé, az olvasónak szóló módon megalkotó technikákat, elbeszélési módot, cselekményvezetést és tanulságokat. Orbán könyve nemcsak, hogy mondani akar, hanem kifejezetten állítani, magyarázni és fogva tartani, egy rendszer(telen rendszer)ben elhelyezni olvasót, kritikust, mindent. Nagy akarás, nagy vállalás. Nemcsak a megidézett kultúrheroszok miatt. Csábító ajánlat, hogy könnyen hozzájuthatunk nehéz igazságokhoz. Mindezt az elviselhetőség határain belül adagolt információkkal. Kötéltánc lesz az olvasás a félműveltség – egyébként keveseket – rémisztő mélysége fölött.

Ahhoz, hogy a kínált élvezetet a lehető legkönnyebben befogadhasuk, az elbeszélő főhős jól ismert helyeken, szerepekben forog. Említhetném az „egy regényre jutó cigarettamárka elhelyezés-rekordot”, kifejező lenne. De ennél is jellemzőbbek azok a tipikusan egyetemista kor-szak-leírások, melyek, ha épp egyetemista olvasót találnak, telibe találnak. Ha pedig azon rég (vagy nemrég) túl lévő az olvasó, akkor a nosztalgia szólítja meg őt. Egyetemi tanszék, rajongott bölcsészprofesszor, albérletek, tudatmódosítók,

szerelmi kalandok, kávéház – egy egyetemistalét tipológiájának kellékei, melyeket a regény tudatosan, a fentiek alapján újra csak az olvasóra szabva, szerepeltet. A bombasztikumot kívánja biztosítani a már citált kulturális utalások sora, ehhez jön erősítésként mindez. Mindehhez aztán már csak egy – elsősorban – férfiközpontúan körbeírt dikció kell: nők, férfiromantika, baráti társaság, vaskos(nak szánt) tréfák, ordenáré hódítások ordenáré elmesélése (sok más mellett például a „bige” szó meghökkentett, tényleg létezik? Ezt használják? Kik?), szókimondás, modern lovagi jellemzők (a bajtársiasság, mint magyar western-szál?), bőven elegendő pénz (pazar villa a belvárosban) és (az előzőekből adódóan, természetesen) nagy férfiaság (ez többször előfordul).

Mindez Orbánnál megszokott. Ha igaz az „erdélyi magyar irodalom fenegyereke” jelzős szerkezet, azt éppen azért érdemelhetette ki annak idején, mert versei, közlései üdítően szemtelének, a megszokott és gyakran elvárt erdélyi (táj)romantikát a hedonista csúcscról kigúnyoló vásári komédiás szövegei voltak. Nem túlzás, hogy Villon, de minimum Faludy hangja volt ez, s ez a szerep a tartalma nélkül rajta maradt, ahogy ő fogalmaz, kocsmáros korában is. Éppen ezért, ha megszokott is, *A Swedenborg kávéház* szövegében üresen kong. A szerephez ezúttal nem társul darab, mert ami darabként előttünk van, nem ebben a szerepben lett volna eljátszható. A címadót idézve újra: az angyal egy szóval, bölcsességgel ki tudja fejezni azt, amit az ember ezerrel sem. És ez nem azért sikerül neki, mert köztes lény, s fordítva: az embernek nem attól sikerülhet, hogy minden tudásra szert tesz, megismeréssel, tapasztalattal, az igazság kíméletlen fényénél kutatva. Az angyali bölcsesség alapja ugyanis nem a tudás, hanem a szeretet. Orbán hőseiben viszont nincs szeretet. A szeretet maga a regényből is erősen hiányzik.

Athenacum, Budapest, 2015

(Számomra kérdés az is, hogy Orbán szereti-e a maga teremtette figurákat.) A regényben: Swedenborgból kávéház lett, az angyalokból az embert ide-oda dobáló önkényes lények, az álmok a valóság szolgálai, a testek az öröm-kín szélsőségeinek rabjai. Pedig éppen Swedenborg írja, hogy az isteni szeretetnek (és így az emberi sze-

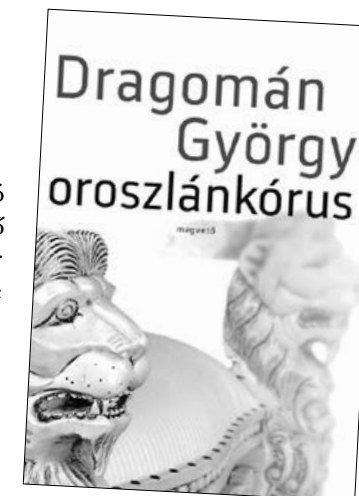
retetnek is), melege is van, fénye is van. Ha viszont csak fénye, azaz igazsága van, de nincs termékenyítő melege (a Naphoz hasonlítva állapítja ezt meg Swedenborg), akkor nem hogy semmit sem ér, hanem egyenesen pusztulást hoz. A szeretet igazság nélkül vak, komolytalanná, nevetségessé válik minden ilyen jellegű szeretetleírás, ez igaz, és Orbán János Dénes sosem volt szirupossággal, negédességgel, hamis édességgel vádolható. De a cinikus sem különb. A mindent feltáró igazság fénye: hideg. A végtelességgig lemeztelenített ember vacog, didereg a hideg fényben. És az is teljesen mindegy így, hogy kék, vagy más színű ez a fény. (A regény fontos képe a

„kék fény”. Olvasóként nekem nem sikerült elhelyeznem sehová, csak egyszerűen: fáztam.) A szeretet melegének hiánya látszik abban, ahogy Jaus, a főhős, a beatlesi „I, me, mine”(én, engem enyém) fogalomkörben képes csak mozogni. Ezt főhősként nem volna kötelező meghaladni (nem kell fejlődési regénynek lennie minden írásnak). Jaus, ha szerelmes: szerezni akar. Ha olvas: 20.000 kötet felejteti el vele a nőket. Ha pénze van, csak unaloműző lehet. Barátai: cimborák. Jellemző kép a regény elején: amikor a kiválasztott hölgyel nem sikerül kapcsolatot létesíteni, a szöveg és a történet így folytatódik: „mikor a reménytelenség már-már hétköznapivá vált, váratlanul és hirtelen Gina bűvöletébe kerültem”. Hogy aztán ez a nő (és a következő is) erőszakos halállal hulljon ki a világból. A kötet utolsó előtti fejezetében, egy nagy átomleírás-sorozatban mindez végképp összeadódik. A – szerző szándéka szerinti – lehető legegyszerűbb leírásban azonban végképp enigmatikus lesz minden.

„...most majd minden jóra fordul”

Dragomán György: Oroszlánkórus

Magvető, Budapest, 2015

Dragomán György három regénye után (*A pusztítás könyve*, 2002; *A fehér király*, 2005; *Máglya*, 2014) novelláskötettel jelentkezett. Az *Oroszlánkórus*ban még lazább kötetkompozíciót alakít ki, mint az elbeszélések laza füzéréből felépülő regényében, *A fehér király*ban, ugyanakkor viszsza-köszön helyenként az ott már megismert vásott kamaszhang, ahogy a *Máglya* varázsos, fantasztikumba hajló, babonás leánytekintete, valamint *A pusztítás könyvének* nyomasztó felnőttvilága is. Az *Oroszlánkórus* tehát egyáltalán nem előzmény nélküli kötet, szerves folytatása az eddig ismert dragománi történeteknek. Ebben nagy szerepe lehet annak a ténynek, hogy a gyűjtemény darabjai 13 év prózaterméséből származnak (ahogy ezt az író több interjúban is elmondta).

Az *Oroszlánkórus* 29 novellája izgalmas egészet alkot. Majd minden darabjában jelen van valamilyen módon a zene (de legalábbis feltűnnek/említettnek zenész szereplők: énekes nagyi, klarinétos ismerős, dobos apa). Hol csak zenei aláfestésként, beszűrődő hangként (*Szeánsz*), hol szövegesen is megjelenő visszatérő motívumként (*Limon con Sal*), hol egyenesen a novella témájához is kapcsolódó, az értelmezésben is hangsúlyos elemként, melyet az olvasó zenei illusztrációként a befogadás mellé illeszthet (*Vasvonó*; *Cry me a river*). A zene tehát vagy a fő témát adja (mintha Dragomán egyes műfajokat írna történeté), vagy érzelmek, történések katalizátoraként működik, vagy egyszerű kíséret, akár egy filmben.

De nemcsak szöveg és zene együttesét aknázza ki a kötet, hanem erőteljesen koncentrálna más érzékszervek (már-már szinesztéziás) tapasztalatainak impresszionista megragadására is. Például ilyen a szédülés a *Puerta del Sol* örvénylő tömegében: „Ferenci egy villanásnyi ideig látta

csak a dudát fújó férfi csupa szeplő arcát, aztán már tovább is repítette a tér, vízcsobogást hallott és gyerek-sírást (...) a vörös betűk lángolva összefolytak a fénytől, a tömeg megnyílt és összezáruult körülötte”.

A történeteket összekapcsolják a kimondott/kimondatlan személyes vagy öröklött traumák, a szubjektum világbavetettsége, kiszolgáltatottsága, melyek a szereplők tömeghez kapcsolódó tapasztalataiban íródnak meg legpontosabban.

A gyakran magányos, (ön)reflexív, belülről közvetítő hősöket szerepeltető, sodró lendületű függő beszédben megírt, főként a gyerekhangot használó darabok a legszínvonalasabbak. A Dragomán-szövegek erőssége akkor mutatkozik meg, mikor „felveszi a figurát” (E/3-ban is a főszereplőn belülről, a karakter teljes tudatát belátva narrál). Ilyenkor a látószög belenyílik a szereplőbe, és a külső történéseken túl a szereplő minden érzéki tapasztalatát is közvetíti: az egymásba fonódó szenzuális tapasztalatait és reflexióit, belső hangját is, ezzel keltve fel a kontrollvesztés, az idegenség, az elmének, az érzékeknek, a külvilág erőinek való kiszolgáltatottság érzetét. Az ebből a szemszögből elbeszélte novellák remekül sikerültek, hitelesek, ötletesek, pergőek, hagyják kibontakozni az olvasói képzeletet. Ilyen például a *Вы выезжаете из американского сектора* című novella, melynek vezeklő, szoborszerű szellemlány alakja Charles Dickens

Egy regényen belüli álomleírás, mikor maga a szöveg eleve fikció, végképp olyan titokzatossá és szétszalazhatatlanná teszi a cselekmény szövegét, hogy jó esetben csak a szereplők nevei kínálnak kapaszkodót. Ha az volt a célja Orbánnak, hogy kiessen az olvasó kezéből az „Ariadné-fonál”, akkor célba ért. Viszont a szöveg így nem a maga intenzitása, mélysége, rendszere miatt nő fölé az értelmezőnek, hanem az álom kaotikus hálójával vonja be, és így nem az elmerülés tisztító élményével, hanem a fulladás, a „torkig tele” élményt ajándékozza. Persze ez is élmény, erős, szuggesztív. Az utolsó fejezet (az elsővel együtt keretet képezve) mindebből kiszabadít, fentről a földre rántó módján, az eddig megismert hősök és antihősök hétköznapi életének taszító egyhangúsága erős kontrasztot ad, reménytelen, szürke létük az elbeszélő kritikája is: azt mondja magáról, hogy egykori önmagától csak egy unalmasabb van: a jelenlegi. A hőskor fejezeteken át tartó forrongása, kavalkádja itt egyhangú monotonia. Jól érzékelhetően erről a főhősnek lesújtó

véleménye van, talán ebből is táplálkozik mindaz, ami ekkora dühvel jelentette meg a kötet derekas részében az életet, és ebből következtethetünk a szerző legfontosabb közlendőjére is, aki ezzel a kötetrel is deklarálta, hogy nem kíván megalkuvó szürke szereplője lenni életének, irodalmának. Nem kérdés, hogy *A Swedenborg kávéház* kísérlet ennek a meg nem alkuvásnak a dokumentálására, az viszont igen, hogy sikerrel járt-e. Ahogy Bereményi Géza írja: „azt kértem, vajon meggyógyít-e, engem majd/bárkit is a múlt kísértete”. A válasz Bereményinél egyértelmű: semmiképpen. Orbán János Dénes – és erről tanúskodik a kötet – még reménykedik, és amíg lehetősége lesz, minden bizonnal próbálkozik is fog. Véleményem szerint van orvosság, ebben a kötetben is: a versek. Mert azok a megszokott jót hozzák. Fényük is van, melegük is van. Talán elegendőek ahhoz, hogy OJD (és a modern magyar líra) egyik legszebb mondata a szerzőjére semmiképpen se bizonyuljon igaznak: „minden, ami szép, / mögöttem van, és előttem már csak az élet”.

Király jelige

Harmónia jelige

*Karácsonyi ének*ének Jacob Marley-ját juttathatja eszünkbe. Ellenpéldaként említhetnénk az erőltetett *Poszthumán randi* túlmagyarázó, az olvasói felfedezés örömét ellehetetlenítő férfi narrátorát.

A gyermeki szemszög távlatossága a *Húsleves*-ben jó példája annak, hogyan is működik igazán elemében a Dragomán-próza. A tízéves kislány nézőpontjából következően az olvasó megkapja a tiszta tapasztalatokat, ám azok értelmezése az elbeszélő (beláthatóvá tett) tudatában hiányos, fantasztikumba forduló vagy torz; a szöveg befogadója azonban érti azt, amit a narrátorunk még nem érthet, összeilleszt olyan eseményeket, és levon olyan következtetéseket, amelyeket a történet főszereplője nem. Így egyszerre kapunk képet a nő szerepbe kényszerült, apjára főző kislány lelki történéseiről akkor, amikor meghallja, hogy halottnak hitt anyja (aki egyébként sanzonénekesnő) hazatér a kórházból, ugyanakkor visszaemlékezéséből és apja, illetve a lépcsőházban lakó orvos párbeszédéből azt is kitalálhatjuk, ami a lány előtt mindvégig rejtve marad: hogy mi is történhetett édesanyjával valójában. Ugyanakkor a szerencsésen megválasztott nézőpont és a szereplők közléseinek hiányossága, homályossága szabad teret hagy az olvasói képzeletnek, a jelentés nem válik egyértelművé. (Ezt sajnos a legtöbb szöveg elveszi az olvasótól.) Ugyanebben a műben a kötet jellegadó vonásának tekinthető vizuális egymásra vetülések is működnek, melyek leképezik a (traumára) emlékezés asszociatív mechanizmusát.

A gyereknarrátor szerepeltetésének további hozadéka a fantasztikum beszüremkedése a hétköznapi történetek realitásába. A címadó novellát tartalmazó ciklus, *A fülesfotel* jeleneteiben is láthatjuk, ahogy a gyermeki képzeletben „a mahagónira csavározott nagy oroszlánferek (...) lobogó sörénnyel, morogva énekelnek” (*Oroszlánkórus*), vagy a fotelt hőlégballonná alakító nagypapa egészen Madagaszkárig utazik az unokájával, ahol egy baobabfa tetejéről gyűjt orvosságot a nagymamának (*Orvosság*), hogy csak kettőt említsék a rengeteg példából.

Az *Oroszlánkórus* jószerével egyenletesen magas színvonalától a dialogikus szövegek kissé elmaradnak. A kötet mélypontja a *Karcsika*, melynek életszerűtlenül csikorgó párbeszédei indokolatlanul komikusak: „– Nincs még este, nem jöhetett még az angyal! – kiáltotta Anya. / – Mi az, hogy angyal! – kiáltotta Apa. / – Mi az, hogy

megvakultál! – kiáltotta Anya. / – Ne szórakozzál velem, kisfiam, mert szíjat hasítok a hátadból! – kiáltotta Apa”, ráadásul a stílust funkció nélküli ismétlések is gyengítik (a „kiáltotta” ötszöri ismétlése), a szereplők pedig ok nélkül hebehurgyanak tűnnek föl (például a szülők több helyütt egyszerre szólalnak meg).

A csinovnyik karakter megújítására is láthatunk példát. A *Szeánsz* és a *Poszthumán randi* adatgyűjtő főszereplői szélsőséges ellentéteknek tűnnek egyfelől, tökéletesen azonosnak másfelől. Mindketten (az olvasó szemében) feleslegesen felhalmozott tények megszállottjai, ám míg egyikük a történelem minden eseményének tökéletes kronológián alapuló elrendezésén fáradozik elavult módszerrel, kapcsos kártyáival, a múlt rabjaként, addig a *Poszthumán randi* főszereplője a technológiai fejlődést, a gépesítést használja arra, hogy minden részletet megjegyezzen a jelenéből, hogy aztán kikövetkeztethesse a jövőjét. A megismerés elkötelezettjei, azonban sehová nem jutnak fáradozásukkal. Munkájuk éppen annyira produktív, mint Akakij Akakijevics gyöngybetűi: valami már létezőt, már létrejöttet próbálnak minél pontosabban lemásolni (rögzíteni), egyikük a történelmünket, másikuk a saját életét, és van, aki csak egy szöveget.

Az *Oroszlánkórus* szövegeinek egy csoportja felkínál egy izgalmas olvasati lehetőséget. Azok a novellák, melyeknek központi részét képezi a zene, s melyeknek (traumatizált) szereplői zenészek, mintha egy-egy zenei stílust írnának történetté. Így például a jazzénekesnő életének csak azon fejezetei villannak föl, melyben a férfiakkal (szerelmeivel és fiával) való viszonya (érzelmileg szélsőséges) változást mutat. A jazzdobost rituális cselekedetek kísérik, a „hevimetálos” egy bizarr és valószerűtlen történetben találja magát, a hegedűs kisfiú pedig egy babonától áthatott, mitikus világban létezik.

A *Vasvonó* az ördög hegedűsének alakját eleveníti meg. A hosszú, expresszív mondatokból építkező, repetitív („apám azt mondja”), sodró, áradó szöveg egyetlen pillanatra sem ér nyugvóponttra. Ez a stilisztikai sajátosság a főszereplő, hegedülni tanuló gyerek gyakorlásának hajszoltságát érzékelteti. Az apa a fekete hegedűs bakurászszerű alakjával rémisztgeti fiát, amely alak az ősi, gyermeki félelem megtestesülése, egy babonából ismert mitikus (ördög)alak, akit le kell győzni. A novellát még nyomasztóbbá teszi

az apa felderengő traumája (alulmaradt a fekete hegedűssel szemben), melynek következménye, hogy fiát arra predesztinálja, hogy bukását felülírja. Megszállottsága groteszk fantasztikumot teremt, melyről a fiú természetes nevelődési folyamatként referál: már csecsemőként „szépen a kezemhez bogozta” a vonót, ráadásul fokozódik: „Apám azt mondja, most már evés közben is játszani kell”. A fekete hegedűs inverz alakként, sötét alteregóként is a fiúval van, ennek láttatására az apa úgy világítja meg, hogy „rávetüljön feketén a falra az árnyékom és azt mondja, hogy képzeljem el, hogy én vagyok a fekete hegedűs”. A novellának mintha a hangszer ördögisége szolgáltatná a népi babonákat idéző témát.

A *Cry me a river* jazzénekesnője körül egy impresszionista, benyomásokat rögzítő történet bontakozik ki, az öt, alcímmel ellátott rész tulajdonképpen a nő spleenjének fejezetei. Az egyes részek között időbeli ugrások vannak. A 14 éves lány először lép fel a *Lámpaláz*-ban, melynek címe metaforikusan a szenvedélyek feleledését jelentheti. A *Festék*-ben a zene emocionalitását, szenvedélyességét ragadja meg a szöveg, fájdalomsságát az adja, hogy egy válás idején a szerelem, az egymásra találás első pillanatairól tudósít: „tökéletesen játszott, úgy tolta a hangom alá a ritmust, hogy megtámassza és megerősítse, tükröt tartott a hangom elé, megsokszorozta a fényét és a ragyogását”. Az *Ispahamban* feltűnő, már hervadó szereplő új szerelemre lobban egy 23 éves fiú iránt, de ez a viszony is szakítással végződik. Ezután saját fiától való elszakadásának első momentumát ismerhetjük meg, melyet fia szerelembe esése jelent (*Békejel*). A záródarab (*Parázs*) címe visszautal az első darab metaforikájára. A kihunyóban lévő nőiesség, szenvedély az énekesnő, feltehetőleg utolsó, fellépésében pislákol fel utoljára. A jazz szenvedélyessége, érzelmi teltsége tematikus szervezőerő.

A novellák ezen csoportjához tartozó szöveg *A seprű* is, egy jazzdobos története, akit volt felesége vuduvarázslattal büntet félrelépéséért. A szabadszájú, párbeszédes szövegben az apa (fia segítségével) sokkolóval próbál szívinfarktust imitálni azért, hogy a szokásos havi járandóságért érkező anya visszavonja a férfit sújtó átkot, és az újra dobolhasson. A nő táskájában hordja a seprűt (volt férje kedvenc seprűs ütőjét, melyhez legnagyobb élménye köti), ezzel is boszorkányszerűen tűnik fel az olvasó előtt. Az átkot végül égő-

áldozattal oldja fel az egyik szereplő. *A seprű* a dobot mint rituális hangszert éleszti fel.

A *Hevimetál* a zenei műfajokkal értelmezhető történeteket tartalmazó szövegek közül a legsikerületlenebb. A metáltrajongó elbeszélő megszólalásmódjának mímelése egyszerre idézi fel Parti Nagy Lajos tárcáinak, novelláinak karakterteremtő nyelvtechnikáját (például a *Nyelvtanulmányfej* amcsizászlós gatyájával kérkedő fafejű nehézfiúját), és marad alatta invenciózusságát, távlatosságát, nyelvi megformáltságát illetően.

A zene amellet, hogy történetteremtő erő a kötetben, varázslatként, misztikumként is működik. A zene varázslata vagy a zene mint varázslat jelenik meg például a *Limon con Sal*-ban. Az El Salvadorból érkezett főszereplőnő különös hanggal rendelkezik: „az igazi hangom nem az, amin beszélek, hanem az, amin énekelek, mert az énekhangom sokkal nagyobb, mint én, nagyobb, szebb és erősebb, messzebbre elér, és elfelejteni is nehezebb. (...) érzem, ahogy kiárad a torkomon, olyan, mint a láng, átforrósít, és nemcsak engem, hanem mindenki mást is, aki hallja”. Ez a melegség, ez a szeretet lesz az ellenpólus a világban jelen levő fagyossággal, kegyetlenséggel szemben, amely nemcsak az őt (ki)átkozó anyós szemében jelenik meg, hanem több motívumban is előtűnik (az idegen országban magányos főszereplőnk didergésében, az anyós hideg kezében, a jegesen csillogó briliáns karkötőben, amit a férj anyja az El Salvador-i nő eltűnéséért cserébe kínál). A fagyasztóátkot végül a feleség mindent felmelegítő dala és feltétel nélküli szeretete oldja fel.

A motivikusan összekapcsolódó, metaforikus tömörítéseket alkalmazó novellák tulajdonképpen lírai működésű prózát hoznak létre, melyek működése hasonló, mint a verseké. Az egyes szövegek értelmezése önmagában is elvégezhető, de az olvasó legnagyobb öröme, összeolvasva őket, újabb rétegeik tárulnak fel. (Ennyiben például Tóth Krisztina népszerű prózaköteteivel, azaz egy mind elevenebb kortárs törekvéssel mutatnak poétikai rokonságot.)

Dragomán György novelláskötete valóban (ahogy mindenütt emlegetik) a bátorság könyve, a szembenézés, a megbirkózás lehetőségét latolgatja. A szereplőket ebben a nehéz cselekedetben támogatja a zene, szinte mindegy is, hogy ők éppen Főoroszlánok a kórusban, vagy csak mellette énekelnek. A zene ereje akkor is segíti őket – és segíti az olvasót is – hinni abban, hogy minden jóra fordul.

Az előző számunk tartalmából

Jász Attila, Fekete Vince, Molnár Krisztina Rita, Kakuk Tamás, Lapis József, Ármos Lóránd, Szita Szilvia, Tatár Sándor, Vörös István versei

Térey János, Beck Tamás, Schreiner Dénes, Szakács István Péter prózái

Darvasi Ferenc beszélgetése Térey Jánossal

Pécsi Györgyi az Ezredévkönyvről, Markó Béla Fekete Vince válogatott verseiről

Thomas Mann – Zalán Tibor: Mario és A VARÁZSLÓ

Kritikák Darvasi László, Sirbik Attila, Láng Orsolya, Onagy Zoltán, Dániel András köteteiről

Hibajavítás: Előző számunk 47. oldalán Kulcsár Árpád adatai hibásan szerepelnek. A helyes adatok a következők: (Gyulakuta, 1987) – Kolozsvár. Szerzőnk és olvasóink elnézését kérjük. (A szerk.)

Bárka

IRODALMI, MŰVÉSZETI ÉS TÁRSADALOMTUDOMÁNYI FOLYÓIRAT

Megjelenik kéthavonta. Kiadja a Békéscsabai Jókai Színház

Felelős kiadó: Seregi Zoltán igazgató. Szerkesztőség: 5600 Békéscsaba, Andrássy út 1–3.

Telefon: 66/519-558, Fax: 66/519-560, E-mail: barkaszerk@barkaonline.hu; Internet: <http://www.barkaonline.hu>

Szerkesztőségi fogadóórák: hétfőn 14.00–16.00 óráig.

A lapot tervezte: Lonovics László

Alapította: Cs. Tóth János (a Tevan Kiadó igazgatója) és Kántor Zsolt (főszerkesztő) 1993-ban

HU ISSN 1217 3053

Nyomdai kivitelezés: Kolorprint Kft., Békéscsaba

Megrendelhető a szerkesztőségben. Előfizetési díj: 1 évre 3000 Ft.

Terjeszti a LAPKER Zrt.

Kéziratokat nem őrzünk meg, de minden, felbélyegzett válaszborítékkal ellátott küldeményt megválaszolunk.